MERIDIANE

ARNOLD ZWEIG

NOROCUL LUI OTTO TEMKE

EDITURA DE STAT
PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

Lei 2,25

Meridiane

ARNOLD ZWEIG

NOROCUL LUI OTTO TEMKE

În romîneşte de C. GIURGIUCA

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ

ARNOLD ZWEIG

Der Elfenbeinfächer — 1953
Der Regenbogen — 1955
Aufbau — Verlag Berlin

PREFAȚA

Laureat, în 1958, al Premiului Internațional Lenin, Arnold Zweig este una din marile personalități literare ale Republicii Democrate Germane. Prozator, poet, dramaturg și eseist extrem de fecund, Arnold Zweig este bine cunoscut mai ales ca nuvelist și romancier. Romanele reunite în *Ciclul despre sergentul Grișa* se bucură de un renume mondial, constituind, în cadrul literaturii antiimperialiste și antirăzboinice a epocii noastre, o reușită indiscutabilă.

Am avut fericitul prilej de a-l cunoaște pe Arnold Zweig, în calitate de invitat la primul Congres al scriitorilor din Germania Democrată, în 1952. Zweig, președinte al Academiei Germane de Artă, prezida și lucrările congresului. Scriitorul aproape septuagenar conducea dezbaterile și apariția sa era extrem de impresionantă. Cu vederea atît de slăbită încît sala congresului era pentru el o prezență de sunete mai mult decît de făpturi, cu părul alb și fața avînd un zîmbet de o desăvîrșită finețe, apariția lui Zweig la tribuna prezidiului amintea involuntar de figura ipotetică a marelui aed al lumii antice, inițiatorul literaturii războaielor. Zweig îmi apărea ca un Homer, creator al unei Iliade înspăimîntătoare prin duritatea încleștării dintre rivali, prin cantitatea de sînge risipit și ruinelor semănate.

Mă aflam într-un Berlin crispat de grave evenimente posibile. În vara lui 1952, ca răspuns la nota Uniunii Sovietice din 10 martie a acelui an, adresată marilor puteri occidentale, prin care se recomanda în mod concret rezolvarea paşnică a problemei germane, regimul de la Bonn dezlănţuise o serie întreagă de provocări împotriva Republicii Democrate Germane. În Berlinul democrat fuseseră descoperite bande de agenţi şi diversionişti aflate în solda spionajului american, cu vaste planuri de acţiune subversivă. Circulau zvonuri că în Berlinul occidental ar fi fost masate trupe, gata de un atac împotriva părţii de răsărit a Capitalei. În gesturile şi vorba oamenilor era o anume gravitate, ca în faţa unor momente grele.

Apariţia lui Zweig, în această atmosferă, era deosebit de stenică. Martorul a două războaie imperialiste, analistul subtil al complicatelor procese sociale ale primului război mondial şi al destinului diferitelor clase sociale angajate în el a închinat un cald elogiu Uniunii Sovietice, salvatoarea umanităţii din sclavajul fascismului, înţeleaptă şi puternică purtătoare de cuvînt a păcii, în numele întregii lumi potrivnice vărsării de sînge. Artistul septuagenar se adresa oamenilor de la tribuna congresului cu o infinită încredere în victoria binelui şi a păcii, cu aceeaşi încredere care iradiază din primele cuvinte ale volumului de nuvele *Evantaiul de fildeş*. „De data aceasta povestirile vă sînt închinate vouă, concetăţeni berlinezi, cititori din Germania Orientală sau Occidentală, e totuna. Doar va trebui să ne unim într-o zi, pentru că munca este mai tare decît bombele sau focul!“

*

Arnold Zweig s-a născut la 10 noiembrie 1887 în Gross-Glogau, dintr-o familie de meseriaşi. A studiat la universităţile din Berlin, Breslau şi Göttingen, în epoca wilhelmină, întunecată prevestitoare a fascismului de mai tîrziu. Zweig debutează în

literatură în anul 1909 şi primele succese le culege cu volumul *Nuvele în jurul Claudiei* (1912) în care este preocupat de existenţa şi mentalitatea intelectualităţii burgheze. Ca scriitor de o deplină onestitate, observaţiile sale nu puteau să nu fie făcute cu un ochi critic, adumbrit însă de o viziune incompletă, învăluită în ceţurile falsului umanism burghez. Zweig, în această epocă, este el însuşi un intelectual puternic iluzionat de educaţia şi spiritualitatea burgheză. Ca urmare a iluziilor acumulate el va pleca, la izbucnirea primului război imperialist, ca voluntar pe front, trăind, alături de soldaţii simpli ai Germaniei wilhelmine, toate ororile, tragediile şi suferinţele măcelului. Este, pentru Zweig, epoca destrămării tuturor iluziilor şi începutul unui alt mod de a vedea viaţa, nu cu ochii intelectualului educat în spirit burghez, dar cu ai unui ins educat de experienţa amară, gravă şi deplină a poporului, a oamenilor simpli, a muncitorilor exploataţi şi oprimaţi.

Noţiunea de *educaţie* joacă un rol extrem de important în opera lui Zweig, în sensul superior de înţelegere a vieţii. *Ciclul despre sergentul Grişa* este alcătuit din *Erziehungsromane*, romane pedagogice, în înţelesul unei arte destinate să reflecte destinul uman supus educaţiei elementare, dar primordiale, a existenţei sociale, a vieţii. *Ciclul despre sergentul Grişa* se desfăşoară în jurul existenţei lui Werner Bertin, scriitorul plecat în război cu un entuziasm confecţionat de către propaganda burgheză şi care, în tranşee, învaţă să vadă viaţa cu ochii muncitorilor Pahl şi Lebehde. Aici, în tranşee, în mijlocul cadavrelor şi ruinelor, Werner Bertin înţelege, cu ajutorul celor doi muncitori, tovarăşii lui de arme, ce este războiul imperialist, ce sînt clasele sociale, care sînt ideile şi aspiraţiile lor diferite, antagonice, şi gîndul artistului cinstit este cucerit de *educaţia* pe care i-o oferă oamenii simpli, reprezentanţi ai poporului asuprit.

Vastă compoziţie a societăţii germane în epoca primului război mondial, bazată pe o subtilă analiză a tuturor claselor

sociale luminate de incendiul conflagrației, *Ciclul despre sergentul Grișa* proiectează pe imensul tablou al războiului cazul sergentului Grișa Prapotkin, căruia i se intentează un proces de agitație revoluționară, este condamnat la moarte și executat. Grișa nu are nici o vină, decît aceea de a fi reprezentantul unui popor care s-a dăruit cu abnegație celei mai înalte cauze revoluționare. Procesul este o înscenare conștient pregătită de către comandamentul german, de teama bolșevismului și pentru a reprima agitațiile revoluționare ale soldaților germani. Dar cadavrul sergentului Grișa nu putea apăra o cauză pierdută și ruinatul edificiu al puterii wilhelmine se prăbușește.

Sensul educației pe care brutalitatea vieții o dăruiește intelectualului Bertin este magistral cuprins în romanul *Educație în fața Verdunului*, cel mai reușit roman al întregului ciclu și care a cucerit sincera admirație a iubitorilor de literatură superioară.

Trebuie să adăugăm că primele traduceri din romanele *Ciclului despre sergentul Grișa* au fost făcute în limba rusă, încă din 1928. Cititorii sovietici au fost primii care au salutat călduros apariția operei monumentale a lui Zweig.

În nuvelele volumului de față sînt selectate creații din epoci diferite ale lui Zweig. Astfel nuvela *Cinéma* datează din 1911, iar *Un sou* din 1937. Deși din etape de elaborare diferite, toate manifestă remarcabila aplicație a lui Zweig de analist fin al sufletului omenesc. Zweig e un psiholog lipsit de ostentație, pentru că pe el nu-l interesează reacțiile în sine ale eului individual, ci mișcările sufletești ale insului social, reacțiile diferite în fața problemelor ridicate de viața oamenilor.

În *Benarône*, supunerea tineretului la ipocrizia burgheză, destrămarea purității juvenile la primul contact cu parvenirea, modalitate fundamentală a existenței burgheze, sînt minuțios analizate. Tînărul Bestmayr, de teama unui examen ratat, hotărîtor pentru cariera lui viitoare, recurge la ajutorul lui Benarône, inteligent, cinic, lipsit de scrupule, a cărui menire este să „aducă

prin mijloace necinstite lumea pe vechiul ei făgaș". Disoluția morală a tineretului burghez, surprinsă într-un caz anodin, aparent lipsit de o semnificație mai profundă, este însă sancționată la cheful studențesc de profesorul Deu, care prin abuzul alcoolului proclamă marele adevăr asupra destinului lumii sale: „Fiți veseli, tineri, beți, prieteni de suferință, că tot ne prăbușim zi de zi... !"

Tînărul Benno Bremm, din nuvela *Cinéma*, este și el un sclav al mentalității burgheze, din naivitate și aventuroase aspirații juvenile. Sub influența distructivă a mirajului imaginilor animate, purtătoare ale unui mesaj social sumbru, Bremm „încearcă" să moară. La limita cu inexistența, vitalitatea sa tinerească se revoltă și Bremm reintră în cenușiul dezesperant al cotidianului mic-burghez.

Dar Zweig s-a apropiat cu dragoste și cu un imens interes de lumea muncitorilor. *Un mic erou* este Michael Mrozik, tînăr miner, silit să se epuizeze, prin muncă, pentru a-și întreține mama și, tăinuit, iubita și copilul. În această luptă eroică cu viața, pentru a pune la adăpost de asprimile ei ființele care îi sînt dragi, Mrozik moare. Fapta lui este mascată de banalitate aparentă, dar dincolo de pojghița faptului comun, Zweig descoperă ceea ce el denumește „eroismul nespectaculos" al conștiinței pure a oamenilor simpli. Și în finalul nuvelei închină un liric omagiu reprezentanților acestui mod eroic de a întîmpina viața. „Mă întreb cîte mii de morți de acestea eroice și nespectaculoase n-or fi în fiecare seară pe pămînt și tremur de mîhnire, dar și de bucurie, fiindcă fac parte din neamul omenesc și sînt aproape de fiii lui, fiindcă am urechi să aud, ochi să văd și minte să înțeleg faptele lor eroice nerăsunătoare, fiindcă am inimă să simt, mînă să le scot la lumină sau cel puțin să le feresc de uitare, care, ca o a doua moarte, ne dă tîrcoale și ne ia vederea."

Tot din această lume a purității morale este și pionierul Schammes, care caută să-l salveze din ghearele morții pe tova-

rășul lui de arme, muncitorul agricol Przygulla, rănit de explozia unei granate. „Aceasta însemna adevărata camaraderie — notează Zweig — amîndoi purtau aceeași haină și aveau aceeași stare socială, amîndoi făceau parte din aceeași clasă, din imensa clasă a muncitorilor care făuresc toate bunurile de pe pămînt, dar cărora nu le e îngăduit să se bucure de atîtea dintre ele."

Nuvela *Pionierul Schammes* este și un omagiu închinat internaționalismului proletar, caldei afecțiuni care-i unește pe cei ce muncesc, în pofida deosebirii de naționalitate.

Pentru Zweig capitalismul este o forță opresivă, care strivește existența celor umili: „Dacă pui un lighean pe brazda de iarbă din grădină — scrie el în *Norocul lui Otto Temke* — după trei, patru zile firișoarele firave de iarbă, lipsite de lumină, pălesc, ajung ca niște viermușori gălbui, fără vlagă. Tot așa, sub apăsarea cu mult mai mare a unei orînduiri sociale greu de răbdat, pălesc și oamenii de pe străzile sărăcăcioase, unde nu vezi decît un șir de ferestre, calcanuri, piatră cenușie."

Nuvelele *Doar cai* și *Pionierul Schammes* ne introduc în mediul soldaților, al războiului, atît de familiar lui Zweig și pe care l-a imortalizat în *Ciclul despre sergentul Grișa*. În cele două nuvele întîlnim personaje pe care le vom regăsi în romanele sale. Astfel sînt Lebehde, Pahl, Werner Bertin (în *Pionierul Schammes)* și David Wahl (în *Doar cai)*. Nuvelistica lui Zweig pare astfel un laborator al marii sale experiențe artistice: romanul ciclic.

Dar chiar din această modestă culegere, dintr-o extrem de bogată activitate nuvelistică, poate fi întrezărit profilul artistic al acestui mare scriitor german și al umanității avansate. Zweig este un mare iubitor de oameni, un artist cu extraordinară încredere în virtuțile biruitoare ale omenirii: „Forțele morale ale omului — scrie el, în nuvela *Un sou* — pot fi adumbrite, înăbușite, dar în nici un caz distruse... pentru că în om sînt forțe care se opun răului, care luptă cu el și-l răpun."

ION VITNER

BENARÔNE

1

Dacă rîul cel verde, îngust și strălucitor trecea în goană pe lîngă orășelul acela, nu însemna cîtuși de puțin că nu-l socotea atrăgător; numai natura terenului trebuie să fi fost de vină. Căci, deși țîșnea din munte ca să sporească în cele din urmă măreția verde a Dunării, la început nu era decît un pîrîiaș mai mare, un pîrîu cu apa rece și limpede care curgea prin partea locului și n-avea de ce se ține atît de semeț, încît să ocolească această așezare omenească. Să o fi socotit prea neînsemnată? Nu se poate, fiindcă acolo își aveau adăpostul aproape zece mii de oameni. Se găseau în regatul Bavariei și orășele mai mici; acesta era destul de întins, aduna laolaltă nenumărate case, pe care nu le puteai cuprinde deodată cu ochiul, și apoi părea prosper, căci sumedenia de acoperișuri povîrnite, de un roșu-vechi, trainic, străluceau de bunăstare, iar în zilele frumoase de iunie, ca astăzi de pildă, cînd soarele se odihnea în voie pe ele, făcînd să danseze de căldură aerul ușor, în timp ce văzduhul albastru încremenise — ca un vechi oștean bavarez stînd dîrz în uniforma lui albastră, încins doar cu o curea de nori albi ca neaua — priveliștea lor îți umplea sufletul de nostalgie. Unele

se sumeţeau, altele se pitulau, cîteva se îngîmfau chiar, fulgerîndu-te cu mai mulţi ochi de fereastră ori străpungînd văzduhul cu hornuri mai înalte, dar, luate laolaltă, erau toate paşnice şi semănau între ele, păreau o ceată de cetăţeni rotofei cu mustăţi lungi. Numai cîteva ieşeau în evidenţă, din pricina funcţiilor pe care le îndeplineau, dar nu trebuie să le-o luăm în nume de rău, ci să ne spunem că aşa e în firea lucrurilor : întîi, biserica Sfînta Maria, cu două turnuri, clădirea cea mai veche din oraş, cu înfăţişare de fată bătrînă, încărcată de dantele şi colţişori, dar plină de graţie ; apoi biserica Sfîntul Gheorghe, considerabil mai modernă, doar cu un singur turn, totuşi cu acoperişul albastru şi cu pereţii strălucitor de albi ; mai departe, ceva mai scundă, aşa cum se cade unei puteri lumeşti, Primăria, cu turnul ca o ceapă verde ; iar între modesta Primărie şi respectabila biserică, ce credeţi că se întindea ? Un acoperiş mare, nespus de plăcut, care clipea din nenumărate ferestre, stîrnind un entuziasm nemaiîntîlnit, un gigantic acoperiş bătrînesc, cît se poate de atrăgător, *primus inter pares*[1] în mulţimea acoperişurilor. Era al unei clădiri prelungi şi prietenoase, foarte simple, cu neînchipuit de multe ferestre luminoase, avînd în faţă o piaţetă şi o fîntînă de piatră în forma unui *bradyp*[2] încovoiat ce moţăia la soare şi a cărui somnolenţă era atît de contagioasă, încît firicelul de apă ţinut în braţe abia mai curgea, în timp ce printre pietrele pavajului se sumeţea îndrăzneaţă iarba. Era fîntîna Sfînta Maria, după cum o dovedea de altfel statuia stîngaci cioplită în lemn, înfăţişînd o femeie cu capul mare, încoronată şi cu un copil în braţe, care se înălţa, trandafirie şi al-

---

[1] Primul între egali. (În limba latină, în original.) (n. t.)
[2] Specie de mamifer, denumită şi leneş (n. t.).

bastră ca cerul, deasupra unui stîlp de piatră cu înflorituri ; zîmbind lînced, privea afectuos firicelul de apă ce licărea la picioarele ei ; locul acela se numea Piaţa Sfînta Maria, iar clădirea cu acoperişul cel mare era Gimnaziul Sfînta Maria, care chema părinteşte în fiecare dimineaţă băieţii familiilor respectabile, făcîndu-i să străbată străzile înguste şi cotite, ca apoi, la amiază, să-i trimită fără întîrziere acasă să prînzească. Orice om din lumea largă care venea pentru prima dată în orăşelul acesta şi se îndrepta spre centru, să zicem cu omnibusul alb-albastru al hotelului „Leul bavarez" sau cu cel negru-galben al hotelului „München", un profesor nou, de pildă, sau chiar un inspector şcolar nou, oricine, chiar un sceptic care a studiat la München şi a văzut ceva în viaţa lui, cum ar fi domnul Deu, pe vremuri profesor de desen şi gimnastică, nu se putea opri să nu exclame „oho !" cînd dădea cu ochii de clădirea acestei şcoli, cînd străbătea culoarele ei boltite, cu ferestre gotice, prin care se vedea curtea plină cu pomi, culoarele unde mirosea plăcut a apă proaspătă, oricît de cald ar fi fost afară, şi pe pereţii cărora atîrnau, ca tablouri demne de admirat, nişte fotografii în culori ţipătoare ; sălile de clasă, mari şi luminoase, cu bănci strîmbe şi zgîriate, nu păreau de loc înspăimîntătoare, deşi erau foarte vechi şi fuseseră clădite de călugări care zăceau de mult sub pămînt, de „popi", cum le spunea în batjocură înverşunatul domn Deu — ceea ce nu l-a oprit însă să-şi ia chiar a doua zi serviciul în primire. Ce plăcut trebuie să fie să intri zilnic în clasele acelea, în clădirea aceea, să stai în faţa unui profesor conştiincios, ca domnul profesor Linzl, de pildă, sau ca domnul director şi să primeşti învăţătură şi îndemnuri bune pentru toată viaţa. Căci şcoala aceea serioasă, la care predau cu blîndeţe şi ne-

înduplecare dascăli perseverenţi, trebuia să-i formeze încetul cu încetul pe tinerii profesori care îi treceau pragul şi să-i facă s-o îndrăgească, să folosească faţă de elevii lor o metodă potrivită — plină de omenie...

Nimeni nu era mînat de ambiţii acolo, asta e sigur. Se predau lecţii şi se învăţa ca oriunde, nu mai puţin, dar în nici un caz mai mult, şi adesea tinerii absolvenţi ar fi dorit să fie iar elevi — aceasta, desigur, în mare parte, din pricina atmosferei plăcute care domnea în şcoală. Da, e ruşinos, dar elevii obişnuiau să lipsească de la dexterităţi ; la desen, cînd se putea, nu se duceau, la muzică, doar dacă aveau chef, ba erau unii fricoşi care şi de la gimnastică trăgeau chiulul — dar toţi aveau grijă să nu facă şcoala de rîs nici între zidurile ei, nici în afară, la patinaj, la încăierările cu elevii de la Şcoala Comunală şi cu atît mai mult faţă de fetele care le stăpîneau inima. Băieţii se băteau şi se împăcau, aşa cum se bătuseră şi se împăcaseră şi taţii lor, toate familiile se cunoşteau între ele sau ştiau cel puţin unele de altele, iar dacă soţia dirigintelui poştei accepta cu oarecare greutate, ce-i drept, ca fiul ei să stea cot la cot cu Mathes al croitorului, băiatului cel puţin nici nu-i păsa de el. De altfel, un dispreţ asemănător, plin de compătimire, manifestau şi clasele superioare faţă de cele mai mici, aşa cum se vădea uneori la luptele înverşunate, gălăgioase dar nu prea primejdioase, ce se dădeau la marginea oraşului, chiar în prezenţa profesorilor — împărţiţi şi ei în tabere — cu prilejul întrecerilor sportive, vara, cînd înotau în rîu, sau iarna, cînd era zăpadă multă. Ierarhia lăsată de bunul Dumnezeu era respectată cu sfinţenie : cei din clasa a treia erau socotiţi copii şi purtau şapcă neagră ; cei dintr-a cincea, băietani, şi purtau şapcă roşie ; cei dintr-a şaptea, care erau în schimbare de

voce, purtau şapcă albăstruie, călcau stingheriţi de primii lor pantaloni lungi şi toată lumea li se adresa cu „dumneata" ; cei din clasa a opta se duceau mereu să se radă — bărbierul, domnul Pfeicher, le spunea o mulţime de lucruri încurajatoare despre creşterea mustăţii — şi aveau obiceiul să se adune în două încăperi întunecoase, unde — secret public şi tradiţional — nu dădea nimeni peste ei ; cei din clasele mai mari se împodobeau cu un adevărat coif alb pe care-l comandau la Würzburg, ceea ce îl cătrănea îndeajuns pe domnul Kaneder, pălărierul, deoarece marfa domniei-sale semăna mai degrabă cu un burlan strîmb şi ţeapăn... Între diferitele clase exista o singură legătură, dar care era multiplă, încîlcită, însă indiscutabilă : fetele, surorile şcolarilor, fiicele cetăţenilor ; despre ele trebuie să vorbim. Căci se ridicau generaţii întregi de fete bălane, drăgăstoase şi drăguţe, cu nasul mic şi cosiţe lungi, cu pielea trandafirie şi picioare mari, care nu şovăiau să se retragă cu prietenii lor în cotloane întunecoase şi să se lase sărutate cu foc, nici să se întoarcă de la şcoală braţ la braţ cu ei, păşind alene, rîzînd şi trăncănind, fără pretenţia de a fi spirituale, dar răspîndind în jur bucurie şi veselie, mai ales că aproape niciodată nu le stătea gîndul la alt băiat. Ţineau mult la credinţă în dragoste ; erau perechi din ultima clasă care încă dintr-a şasea începuseră să se întoarcă împreună de la şcoală acasă. Treceau drept perechi legitime, iar dacă s-ar fi întîmplat, de pildă, ca într-o dimineaţă Georg Bastmayr să nu se ducă la şcoală cu Lisbeth Kern, fata avocatului Kern, fără îndoială că doctorul Linzl, specialist în filologie veche, ar fi fost tare mirat, ba chiar neliniştit şi l-ar fi privit pe elev pieziş, ca o buhă, prin ochelarii lui cu rame groase, plecînd capul şi, în acelaşi timp, întorcîndu-l

spre stînga. Numai elevi cu totul deosebiţi îşi puteau permite să-şi schimbe perechea fără ca să fie vorbiţi de rău, bunăoară Margarete Gamander, fata directorului, care în afară de aceasta era şi brunetă, ori Karl Benarône, care ajunsese de altfel student. Prieteniile acestea erau subiect de discuţie pentru colegi, care se bucurau sau sufereau, pentru profesorii şi profesoarele celor două şcoli, care se supravegheau reciproc, înveninaţi sau binevoitori — o dată ce stăteau înghesuiţi unul într-altul, asemenea caselor orăşelului, nu puteau să nu-şi bage nasul în oala vecinului — pentru diferite familii şi pentru membrii aceleiaşi familii. Taţii, amintindu-şi de propria lor tinereţe, îşi băteau joc de toate acestea, spunînd cîte un cuvînt tăios, ori interveneau îndîrjiţi ; mamele se gîndeau la viitor, că, de, nu se ştie soarta omului ; fraţii mai mari n-aveau decît să-şi vadă de ale lor, iar cei mai mici să-şi ţină gura, dar, cum nu şi-o prea ţineau, mîncau bătaie. Uneori era tare bine să fii fratele unei fete drăguţe, ca Jettchen Bastmayr, de pildă, o făptură blondă şi încîntătoare, cu cosiţe lungi ; nu numai fiindcă putea să-ţi vină în vizită fata pe care o iubeai, dar fiindcă adeseori băieţi mai mari socoteau o cinste să-ţi fie prieteni. Şi totuşi, dacă l-ar fi întrebat cineva ce mai face pe elevul acela demn de invidiat din ultima clasă a cursului superior, adică pe Georg Bastmayr, pe tînărul blond şi stîngaci, care purta şapcă în formă de coif şi căruia îi rămăsese uniforma prea mică la începutul anului, dacă i-ar fi pus aşadar cineva această întrebare sigur fiind că va primi un răspuns cît se poate de bun, ei bine, i-ar fi fost dat să vadă — presupunînd că ar fi fost dispus să fie sincer — că i se întunecă faţa, că dă din mînă abătut şi răspunde scîrbit, ruşinat şi profund nenorocit : „mizerabil !“

2

Cum aşa ? Ce o fi însemnînd asta ? Ah, da, din păcate trebuie să recunoaştem că seninătatea şi buna dispoziţie de care vorbeam nu erau decît aparente, şi că se făcea totuşi simţită din ce în ce mai mult o oarecare încordare ; orăşelul acela paşnic era neliniştit de un eveniment care se apropia, ce-i drept încet, dar neînduplecat, ca un jandarm în exerciţiul funcţiunii ; i se şi zărea sclipind în depărtare vîrful coifului, şi se ştia că mai cu seamă şcoala e ameninţată, şcoala, inima oraşului, fiindcă aşa era obiceiul, ca tocmai în anotimpul cel mai călduros să se ţină examenul de absolvire la Gimnaziul Sfînta Maria... Nu rîdeţi, fiindcă era ceva cît se poate de serios, şi mai în toate casele nu se vorbea de săptămîni întregi decît de acest lucru. Cine nu era îngrijorat pentru propriul lui fiu, tot avea un băiat la şcoală, şi se putea foarte bine să fie meditat de unul dintre elevii mai mari care trebuia să se prezinte la examen, ori, cine ştie, poate că fata avea temeiuri să fie îngrijorată. Nu era vorba doar de un simplu examen de sfîrşit de an, ci de examenul hotărîtor, care-ţi dădea dreptul să faci armata cu termen redus ; acum se vedea dacă elevul şi-a petrecut cu folos tinereţea ori nu, dacă va fi acoperit cu laude sau se va abate ruşinea asupra lui, a familiei lui şi a tuturor cunoştinţelor ! Căci familiile nu erau de loc binevoitoare una cu alta ; compătimirile se exprimau în aşa fel, încît pînă şi familia năpăstuită se desconsidera în veci... Avea să vină domnul inspector şcolar, un om voinic, destul de tînăr încă şi distant, care va fi primit de domnul director cu o amabilitate exagerată şi care va răspîndi în jurul lui atmosfera glacială a unei autorităţi nemărginite şi inexorabile, făcînd să tremure şi

să se umezească neplăcut pînă și mîinile profesorilor — căci examenul nu-l dădeau numai băieții, ci și ei, și directorul, toată școala, iar sentința inspectorului era socotită aproape irevocabilă... E drept că anul trecut, cînd examinase pentru prima dată candidații la examenul de maturitate, se declarase mulțumit și-l măgulise cu cuvinte amabile pe director, pe bătrînul acela binevoitor și voios, ca și pe profesori, lăudîndu-le activitatea și spiritul ce domnea în școală: „E plăcut aici, da, aproape prea plăcut... Tradiția... frumos lucru, domnule director; dar, cine ar îmbina-o și cu spiritul modern, cu spiritul vremurilor noastre, m-ar cîștiga pe deplin." Intenția inspectorului fusese să-i atragă atenția în mod politicos lui Gamander, directorului, că l-ar dori mai energic, atîta tot; nici nu bănuise măcar că aceste cuvinte vor atrage după ele o nenorocire și anume aceea adusă de nefericitul subiect cu temă modernă fixat pentru examen, care a stîrnit întreaga poveste, subiectul acela modern, neobișnuit, din pricina căruia se simțea „mizerabil" Bastmayr și se ducea acum, cu spinarea încovoiată și abătut, la întîlnirea cu Lisbeth Kern, cu care, de necăjit ce era, nici nu mai vorbise de trei zile...

Tinerii se întîlneau în diferite locuri. Puteau să se întîlnească și lîngă fîntîna școlii, căci prietenia lor nu era o taină pentru nimeni, dar preferau firește locurile mai dosnice, pentru că de acolo nu trebuiau să meargă prea mult pînă să găsească un colțișor unde să se simtă la largul lor. Alegeau de obicei un cimitir vechi, părăginit și pustiu, în care nu mai fusese înmormîntat de multă vreme nimeni și ai cărui locatari liniștiți își vedeau netulburați de trecerea lor întru cele veșnice, neluînd în nume de rău strănepoților sărutările, suspinele, privirile galeșe și simțămintele năvalnice — un fel de parc cu tei rămuroși ale căror uriașe coroane îi dăruiau cu umbră și-i ocroteau, ori se mai puteau întîlni fie în văile dintre dealurile cu ogoare, unde erau meri rotați și bănci, fie la rîu, departe de oraș, unde știau niște locuri de toată frumusețea, umbrite și cu iarba mătăsoasă. Perechile mai îndrăznețe preferau să se ducă în bisericile răcoroase și să se lase în paza sfinților, mai ales a Sfîntului Gheorghe, care a fost pe cît de sfînt, pe atît de viteaz, dar și a Sfintei Fecioare Maria; apoi se mai spune că un nerușinat de elev, un anume Benarône, despre care am mai pomenit poate și o să mai pomenim, pe cînd era încă prieten cu Grete Gamander, fata directorului, o chema după-amiezile, în timpul examenelor, la școală, unde Grete putea veni oricînd fără să dea nimănui de bănuit, intra cu ea în clasă și, încercînd o plăcere rafinată, o ținea pe genunchi, după ce se așeza pe scaunul părăsit de cîteva ore numai de către tatăl ei! În ceea ce-i privea pe Bastmayri — pentru anumite perechi, elevii foloseau acest plural simplu — ei se duceau chiar în spatele ștrandului, într-un locșor cu iarbă minunată, împrejmuit cum nu se poate mai bine de ulucile ștrandului și de sălciișul înalt, închipuind un fel de odăiță luminoasă și verde pe care n-o descoperise încă nimeni în afară de ei. Cum ajunse acolo, Bastmayr se trînti pe spate în iarbă, își apăsă pumnii pe ochi și începu să se întrebe oftînd dacă înșelăciunea pe care era silit s-o facă îl va dezonora pentru totdeauna sau va fi cu putință ca mai tîrziu să se reabiliteze printr-o purtare cît se poate de corectă și prin muncă... Cînd se gîndi mai bine, i se făcu rău. Își șterse cu mîna pătată de cerneală sudoarea rece de pe frunte și simți cu groază că a pornit pe un drum greșit, că în felul acesta avea să ajungă fără îndoială un derbedeu... Ei, să copiezi

mai merge — cine nu copiază ? — dar să te prezinţi la examen şi să scrii o lucrare făcută dinainte de altul e ceva josnic ! Se întoarse cu faţa în jos, ca să alunge acest gînd, şi, cuprins de un acces de desperare, se aruncă în braţele renunţării, se linişti, spunîndu-şi că n-are să întreprindă nimic — n-are să se folosească de nici o şmecherie. Las' să cadă la examen — puţin îi pasă... Dar gîndul acesta mincinos nu dăinui decît o clipă, doar atît cît se înfiripă. Cum are să cadă la examen ? ! Doamne, Dumnezeule ! Dar părinţii ce-ar face... ? Nici nu s-ar mai duce acasă, mai bine... În apropiere, rîul se hîrjonea cu malul, smucindu-l şi lucind deasupra adîncimilor viclene, ca tinereţea deasupra morţii, apă neagră de fund peste care suprafaţa strălucitoare şi jucăuşă aruncă doar o pojghiţă de lumină. Georg nu-şi putea lua ochii de la apă.

— Nu, nu se poate ! Nu ! gemu el.

— Ce nu se poate ? întrebă Lisbeth Kern, care venise cu paşi uşori, pe nesimţite.

Ce drăguţă era ! Simţi cum îi trece o adiere caldă peste inimă. Îi întinse mîna :

— Bună ziua, Lisbeth... hai, aşază-te şi tu aici, spuse trist şi bucuros totodată. Tonul cu care-i vorbise o dezarmase, se trînti şi ea jos, se aşeză lîngă Georg, cuprinzîndu-şi genunchii cu braţele, îşi sprijini bărbia în genunchi şi-l privi cu ochi luminoşi şi plini de compătimire.

— Aşadar mai trăieşti... După cum vezi, nici eu n-am murit fără tine. Dar tu cum ai dus-o fără mine ? îl întrebă batjocoritor, cu glasul ei limpede.

— Rău, Lisbeth, cred că-ţi dai seama. Altfel nu te-aş fi căutat ? Dar nu mai sînt în stare de nimic.

Abia vorbea, uitîndu-se la cerul albastru, de parcă era singur.

— Dar spune-mi, ce s-a întîmplat ? îi dădu ea zor, plină de nerăbdare.

Privindu-l ţintă, se întinse mlădioasă, se întoarse şi, culcîndu-se pe burtă, îşi lăsă capul pe umăr.

— La urma urmei... Dar să-ţi ţii gura, auzi ? Lisbeth dădu doar din cap. După cum ştii, la greacă sînt cam slab. Lisbeth dădu din nou din cap. În schimb am să iau notă bună la matematici. Îmi e mie teamă, dar nu mai mult decît altora. Ceea ce ne îngrozeşte e compunerea. Două subiecte le ştim : *Alcibiade şi Socrate*... apoi *Uciderea lui Gessler de către Tell e justificată din punct de vedere moral sau nu ?*... Asta mai merge.

Turuise la repezeală cele două subiecte trăsnite, ca pe nişte formule lipsite de conţinut, simple etichete pe sticle goale.

— Şi de unde le ştiţi ? întrebă ea curioasă.

— De la profesor, ni le-a spus de cîteva ori : nu direct, ştii, dar a lăsat să se înţeleagă. Ce mai, nu încape nici o îndoială.

— Dar, are voie ?

— Cum să nu ? ! La drept vorbind, compunerile sînt o adevărată porcărie... trebuie, fără să ştii bine ce ai de spus, trebuie să născoceşti totul din capul tău — fără indicaţii nu poate nimeni să facă vreo ispravă... cel mult Giessel, care se pricepe să trăncănească despre orice.

Tăcu o clipă amărît. Lisbeth Kern, fără voia ei, reţinu numele lui Giessel.

— Marţi profesorul ne-a întrebat dacă am văzut vreun automobil şi i-a dat drumul cu avantajele pe care le reprezintă în viaţa modernă : circulaţie, tehnică etc., etc. Ne-a zăpăcit. Aşa e el cîteodată ; nu-l înţelege nici dracu. Miercuri — ce crezi ? — ne spune că

automobilul reprezintă adesea enorme dezavantaje pentru sănătatea individului ca şi a societăţii. Atunci ne-am dumirit — al treilea subiect era: *Avantajele şi dezavantajele automobilului în viaţa modernă.* Am aflat noi subiectul, dar ce folos.

Pe faţă i se citiră neputinţa şi mînia, întocmai ca în clipa cînd aflase tema ce urma să li se dea.

— Ce prostie! spuse Lisbeth liniştită.

— Cum dracu i-a trecut prin minte un astfel de subiect?! Toată clasa era furioasă. Ce-ai putea să scrii, Dumnezeule! N-am văzut în viaţa mea decît un singur automobil, care a trecut în goană pe lîngă mine, făcînd un zgomot infernal, răspîndind un miros îngrozitor şi stîrnind praful! strigă Georg furios şi izbi cu piciorul în pămînt. Şi nu ştiu nici o carte în care să se scrie despre aşa ceva! Sîntem cu toţii înnebuniţi. Dacă am să cad la lucrare, m-am dus. Cei de acasă şi-au dat repede seama despre ce este vorba. Fierb cu toţii de enervare. Mai ales mama. Tata se face că puţin îi pasă, bineînţeles din „demnitate", dar se frămîntă şi el îngrozitor.

— Te cred.

— Zilele trecute vorbeam de cei care s-ar putea să cadă la examen şi-i numeam: Buster, Schettl, Funk... „Bastmayr", adăugă tata şi mă arătă cu capul. — „Da' de unde! zisei. De mine nici nu poate fi vorba!" Atunci a spus tăios: „Aşa să fie, altfel nici să nu îndrăzneşti să mai vii acasă!" Şi vorbea serios, mă înţelegi? Tăcu. Ascultară amîndoi amuţiţi cum apa izbea în uluci, plescăind. Zgomotul acesta inofensiv îl cutremură. Vorbi repede mai departe: M-au uscat cu întrebările. Aşa că am trîntit uşa şi m-am dus în camera mea. Am încercat să fumez, dar n-aveam nici o poftă. După un sfert de oră vine Jetti. Avea o ilustrată în

mînă. Mă întreabă dacă am găsit vreo soluţie. I-am răspuns că nu, şi să mă lase în pace. Atunci îmi spune că are ea una. Am fost curios să o aflu: „Păi, e cît se poate de simplă, zice. Îţi mai aminteşti de Banarône?" „De portughezul tău?" o întreb. „Da. De cel care l-a făcut de rîs pe Dr. Faulhaber, adăugă rîzînd. Şi pe părintele, şi pe domnul Deu." Mi-a zis să-i scriu lui, că o să-mi facă negreşit compunerea; de dragul ei.

— Şi tu cred că i-ai scris, fireşte, spuse Lisbeth pe un ton care nu admitea împotrivire.

— Găseşti că e aşa de firesc? Să-mi întemeiez viaţa pe o minciună? Fără să-şi dea seama, vorbea ca domnul director despre „întemeierea vieţii".

— Dar dacă ai să cazi la examen? Tatăl tău n-are să te mai ţină la şcoală. Ai să fii nevoit să-ţi cauţi o slujbă.

— Da, aşa spunea şi Jetti. Ştiu bine ce o să se întîmple cu părinţii şi ce ruşine o să se abată asupra noastră, m-am gîndit la toate, totuşi...

— Cum „totuşi"? întrebă fata neputînd în ruptul capului să-l înţeleagă.

— Totuşi e un lucru josnic.

— Dar dacă nu se poate altfel? Cred că i-ai scris, nu-i aşa?

Băiatul dădu uşor din cap şi murmură:

— Dar mi-a venit tare greu...

— Şi ce ai să faci cu compunerea, dacă o primeşti? întrebă Lisbeth prevăzătoare.

— O pun printre colile albe, mîzgălesc una dintre ele... o înlocuiesc cu compunerea... şi apoi pot s-o ţin liniştit pe bancă.

— Dar trebuie s-o scrii cu mîna ta mai înainte.

— Desigur... Să vezi că o să-mi fie atît de frică, încît o să mă dau de gol, încheie el cu convingere.

— Nu mai vorbi prostii. Dar e oare cu putinţă să vi se dea un subiect atît de trăsnit ?

— Da, fiindcă altfel nu i-ar putea trece nimănui prin minte aşa ceva ! Vezi tu, la Alcibiade — la Tell — s-ar putea gîndi orice profesor de germană, pe cînd o trăsnaie ca asta... Lisbeth, mi-e frică. Am să renunţ la toată povestea asta. Să ai posibilitatea şi să nu te foloseşti de ea înseamnă o mare corectitudine.

— Înseamnă o mare prostie, asta înseamnă, exclamă fata cu convingere. Dacă primeşti compunerea, s-o foloseşti ! M-ai înţeles ? îi porunci ea.

— Or să mă prindă !

Fetei îi veni altă idee.

— Învaţ-o pe dinafară, îi propuse ea.

Georg o privi buimac.

— Doar nu eşti prost ! izbucni Lisbeth. În timp ce o copiezi, reţii cîteva lucruri, apoi o mai citeşti de cîteva ori şi gata, o ştii. Şi nu trebuie s-o înveţi cuvînt cu cuvînt ! zise triumfătoare, mîndră de viclenia ei feminină — dezvoltată în lupta cu mamă-sa şi opinia publică — găsind astfel o cale de ieşire dintr-o situaţie în care băiatul, încurcîndu-se în scrupule morale, se împotmolise fără nădejde.

— Măi, să fie ! spuse el, în sfîrşit. A dracului treabă ! De îndată ce înjură, scăpă de buimăceala care-i dădea dureri de cap ; se împrăştie asemenea gazului dintr-un balon înţepat. Întîi o prelucrez, apoi o învăţ pe dinafară ! Nici nu mai poate fi vorba de escrocherie. A dracului treabă ! strigă încîntat, se rostogoli pînă la Lisbeth şi o trase spre el. Fata, roşie toată, se apără rîzînd de braţele lui musculoase ; apoi se supuse.

Doi tineri în mijlocul naturii, vara, nevăzuţi de nimeni — gurile se ating, piepturile se întîlnesc, inimile încep să bată mai repede, cuprinse de fericire, înfiorate, sufletele îşi găsesc pacea în sărutări lungi şi tăcute, pînă cînd izbucneşte din adîncimi ceva nelămurit, pătrunde în sînge, face mîinile mai îndrăzneţe, zvîcneşte în tîmple şi, în cele din urmă, aduce o oboseală sub care se ascunde o nemulţumire...

Pe străzile vechi a şi coborît seara, a îmbibat aerul dintre şirurile de case încărcate cu ornamente în nenumărate nuanţe de verde şi albastru ; zidurile vechi au reflexe de negru intens. Da, aici se ignora cu totul confortul timpurilor moderne, cum obişnuia să spună cu regret ziaristul Mischpott ; lămpile cu gaz licăreau verzui şi sărăcăcios, lipsite încă de orice putere, în caldarîm se căscau gropi şi trotuarele se întindeau înguste. Pe la uşile strîmte, ieşise lumea buluc să respire, ca în ajun de duminică, *charcutier* [1] Freidl îşi legase dinainte un şorţ strălucitor de alb, cîrduri de copii se jucau chiuind în şanţul drumului, care era, din păcate, uscat. De la o fereastră se auzeau sunetele unui pian foarte vechi : Marie Kerner cînta, ca în fiecare seară, din Haydn şi tonurile guturale, pătrunzătoare făceau să vibreze misterios ceasul şi locul acela. În faţa bisericii, tinerii se închinară. Lisbeth din simplă obişnuinţă, Georg, fiindcă nădăjduia să aibă în felul acesta mai mult noroc în acţiunea pe care îşi pusese în gînd s-o întreprindă, deşi, ca ateu ce se considera, n-ar fi recunoscut în ruptul capului că aşa stau lucrurile. Se despărţiră, hotărînd să se plimbe a doua zi după liturghie. Bastmayr porni către casă cu mult curaj, călcînd tinereşte, cu paşi mari, dar reţinuţi, aşa cum i-o impunea demnitatea. Îşi regăsise liniştea ; se împăcase aproape cu gîndul faptului nepermis, da, murmura vesel şi fals o frîntură din melodia aceea de Haydn. „Lis-

[1] Măcelarul. (În franceză, în original.) (n. t.)

beth — îşi spunea el impresionat şi recunoscător — e o fată minunată." Şi îşi făcea socoteala cînd ar putea să se căsătorească cu ea, presupunînd că ar termina şcoala cu bine.

Familia era la cină, lampa de alamă din tavan ardea cu o lumină strălucitoare; simţi cu mirare că în casă domneşte o atmosferă paşnică, neobişnuită. Fu întrebat unde a fost şi nimeni nu avu nimic împotrivă că s-a plimbat. Numai tată-său murmură ceva despre învăţătură.

— Dar băiatul are nevoie să se şi recreeze, spuse mama timid, totuşi cu mustrare în glas.

Tată-său nu mai zise nimic, îşi văzu mai departe de citit, făcea politică liberală şi se cufundase cu totul în paginile ziarului *Münchner Neuesten.* Mama îi aduse chiar ea mîncarea; fiindcă pentru a doua zi, duminică, se tăiase o gîscă, îi dădu o jumătate de ficat prăjit, cu cartofi, şi pipota care apucase să fiarbă... Masa aceasta aleasă nu-l miră de loc, fiindcă în ultima vreme primea de multe ori partea cuvenită de obicei tatălui său. Începu să mestece încet şi se gîndi pasionat la Lisbeth... la compunere... la Jetti, care îşi ridica din cînd în cînd ochii de pe lucru şi-l privea. De cînd se apropiase examenul, în ziua aceea era mai liniştit ca oricînd — toţi observară lucrul acesta şi se bucurară.

— Astă-seară mai ai ceva de lucru? îl întrebă deodată tată-său.

— Aş fi vrut să revăd Tucidide... Dar de ce? răspunse băiatul.

— Ai putea să vii cu mine la „Clopotul".

De necrezut! La „Clopotul", un local cu bere bună, unde nu puteai să intri decît în tovărăşia unei persoane mai în vîrstă! Mulţumi repede. Se auzi soneria.

Jetti dădu fuga afară şi se întoarse îndată cu un plic gros în mînă.

— Pentru tine, din München!

Toţi îşi îndreptară ochii spre el. Roşi deodată ca focul, smulse plicul şi, murmurînd „scuzaţi", alergă glonţ în cameră la el. Se auzi cum trage zăvorul.

3

Benarône fusese la început unul dintre băieţii aceia ciudaţi cărora le reuşeşte orice în chipul cel mai uşor şi mai firesc de pe lume, care sînt iubiţi de toţi pentru firea lor uşuratică şi seducătoare, dar rămîn neschimbaţi, ceea ce-i mare lucru. Soarta a vrut însă ca la vîrsta de paisprezece ani, tocmai în perioada cînd sufletul e mai sensibil, să-i moară tatăl, un om necomunicativ, pe care-l stima în tăcere. Durerea scoase la iveală trăsături ale firii lui care zăcuseră pînă atunci ascunse; obişnuit să-i izbutească totul, ca prin minune, se încumeta să-i dispreţuiască pe toţi bărbaţii; sarcasmul, la care se adăuga dorul de viaţă, făcu din el un fluşturatic însetat de lucruri noi, şi un sceptic. Băiatul delicat, oacheş la faţă, cu nasul uşor coroiat şi ochi mari, în care se citea sensibilitate şi pasiune, deveni un tînăr impresionabil, în ciuda comportării sale extravagante şi a aparentului său dispreţ pentru forme. Dincolo de toate acestea se ascundea o inimă îndurerată. Numai aşa se putea ţine la distanţa cuvenită de oameni şi de împrejurări, fără a se băga de seamă. Pe femei nu le dispreţuia, îl ferise de aceasta drăgălăşenia cu care îl răsfăţase maică-sa, o fire asemănătoare cu a lui. Femeie frumoasă şi veselă, nu mult după moartea soţului, cînd ajunse într-o situaţie financiară dificilă, faţa i se

brăzdă de cute şi-i apărură fire de păr alb, ca mărturie a necontenitei încordări provocate de economiile pe care trebuia să le facă şi de grijile materiale, străduindu-se totodată să ducă ea şi feciorul ei acelaşi fel de viaţă ca şi înainte, adică cel mai bun din tot oraşul. Pînă la urmă ajunseră din nou la o situaţie înfloritoare, şi femeia, acum bătrînă, cu părul alb, deveni iar frumoasă. Karl, care o diviniza, avea un deosebit respect pentru femei şi-l extindea în fel şi chip asupra tovarăşelor de joacă. Să fi moştenit firea meridională a strămoşilor lui, cine ştie ce portughezi sau spanioli, la fel de bizari şi de temerari ? De altfel, e ciudat, dar lui Karl i se spunea la şcoală „portughezul". Patima lui de a domina şi setea lui de viaţă le subjuga pe zburdalnicele fete de care se îndrăgostea ; acestea i se supuneau şi găseau în el cel mai drăgăstos şi mai cavaler stăpîn şi iubit. În tot ce spunea băiatul acesta se simţea ironia omului tînăr căruia i se admite orice ; îi plăcea să bea cu măsură un vin bun şi, de fiecare dată cînd minţea cu neruşinare pe cîte cineva, se vedea că nu-şi poate reţine un sentiment de superioritate, că se bucură nespus şi că nici nu-şi dă seama de incorectitudinea comisă. Da, unele noţiuni morale îi lipseau cu desăvîrşire, nu cunoştea de pildă valoarea marilor virtuţi cum ar fi smerenia, blîndeţea, îngăduinţa faţă de cei slabi şi nici nu le practica, dimpotrivă, era adesea foarte trufaş şi răzbunător, lucru pentru care părintele Mayfahrt, profesorul de religie, l-a tot mustrat, şi nu l-a putut ierta niciodată că într-o zi l-a auzit chiar mîndrindu-se cu felul său de a fi.

Băiatul acesta tînăr, care zburda ca un animal de rasă, n-a ştiut niciodată ce înseamnă frica de şcoală ; sufletul său n-a tresărit niciodată la numele acestei gogoriţe, fiindcă în afară de matematici nu i-a opus rezistenţă nici o materie de studiu, şi mai ales fiindcă mamă-sa îi spunea mereu şi lăsa să se vadă că nu pune mare preţ pe lumea măruntă şi mărginită numită şcoală... Lecţiile le învăţa în clasă, din explicaţii ; pasiunea pentru Hector şi Cassandra îl ajuta să învingă dificultăţile gramaticii greceşti, fineţea şi muzicalitatea desăvîrşită a stilului lui Cicero îl făceau să-l îndrăgească — iar profesorul Linzl, doctor în filologie veche, deveni protectorul lui nedezminţit. Un alt protector, mai puternic, şi-a cîştigat într-o memorabilă dimineaţă în persoana directorului, a doctorului Gamander, care-i era profesor de germană şi istorie încă din clasa a patra de liceu. Tocmai le explicase legenda ducelui Ernst şi isprăvile lui ; către sfîrşitul orei, transportat cu totul şi cufundat în lumea strălucitoare şi ciudată de care vorbise, profesorul întrebă cum de apar în legenda germană oameni cu un singur picior, care merg sărind, popoare cu urechi enorme, oameni care mănîncă flori de lotus, peşteri pline de rubine. „Dar asta n-aveţi de unde s-o ştiţi voi", spuse apoi, trezindu-se din reverie. Nu mică i-a fost mirarea cînd a văzut că Benarône ridică mîna. „Ei ?" îl întrebă cu îndoială. „Prin intermediul cruciadelor", se auzi vocea limpede, întretăiată de emoţie a copilului. „Băiatul ăsta toate le ştie !" exclamă directorul şi-l întrebă cum de ştie el astfel de lucruri. Cu faţa îmbujorată, Karl spuse că a citit undeva, apoi sună clopoţelul şi în carnetul lui de note apăru primul unu [1]. Tremura tot. De fapt, minţise ; niciodată nu citise despre aşa ceva şi nici nu bănuise măcar, înainte de a auzi întrebarea, că ar putea să existe vreo legătură între două lucruri atît de diferite. Dar în clipa cînd a rostit profesorul în-

[1] Nota cea mai mare, în sistemul de notare german (n. t.).

trebarea, deodată a avut o inspiraţie, a intuit, a văzut limpede şi dintr-o străfulgerare legătura... i-a fost ruşine să mărturisească însă că o descoperise singur, că o scosese din capul lui... Simţind vag, dar stăruitor, că şi-ar dezvălui cele mai tainice trăsături ale spiritului, dacă ar face-o, preferă să-şi micşoreze meritul, căci a memora şi a citi cărţi erau calităţi neînsemnate faţă de ale sale ; dar niciodată n-a uitat clipa aceea, n-a uitat bucuria pe care o încerci cînd descoperi singur ceva. Şcoala îi era dragă tocmai pentru că dădea astfel de satisfacţii ; cu toate acestea, iată ce s-a întîmplat la examenul oral de bacalaureat : profesorul de matematici, doctorul Oberle, fiul mărginit dar ambiţios al unor oameni nevoiaşi, cînd a văzut cum îi tremură de emoţie cartea în mînă, înainte de a începe să traducă liber din Taine, nu s-a putut abţine să nu murmure : „Ei, de data aceasta îţi lipseşte pînă şi dumitale curajul !" iar el, singurul elev îmbrăcat într-un frac elegant printre ceilalţi colegi care purtau haine de toate zilele, răspunse aproape tare : „Domnule doctor, de vină este toată această aparatură" şi cînd pronunţă „această" făcu un gest discret de dispreţ, desemnînd întregul colegiu, inclusiv consiliul profesoral din care făcea şi domnul Oberle parte. De altfel Benarône ar fi putut să fie scutit de oral, dacă n-ar fi fost părintele Mayfahrt şi notele proaste de la religie, căpătate pe drept, nu pentru că ar fi refuzat să-şi schimbe confesorul, să-l părăsească pe preotul cel bătrîn în favoarea părintelui Mayfahrt — care l-a acuzat de atunci, faţă de toată lumea, că ar fi ateu... Acum Benarône studia filologia modernă la München, într-un oraş plin de viaţă şi cu o veche tradiţie culturală ; existau temeri îndreptăţite însă că abia va izbuti să-şi ia licenţa şi că pînă atunci va eşua în jurnalistică, aşa cum îi prezisese de multe ori

cu groază şi scîrbă domnul director. Chiar şi după examenul de bacalaureat, pe cînd se plimbau familiar, încolo şi-ncoace, prin curtea şcolii. „Ştiu — spusese bătrînul profesor în timp ce se juca dus pe gînduri cu două coji mici şi ţepoase de castane — ştiu bine că n-am să mai dau curînd peste un elev atît de înzestrat — da, da, nu vreau să te măgulesc, n-ai de ce roşi. Îţi vine totul de-a gata, cum se spune, şi ca profesor îmi dau seama că asta nu poate decît să-ţi strice. Eşti foarte dotat, dragul meu, dar trebuie neapărat să-ţi disciplinezi spiritul şi să studiezi serios — altfel ai să apuci drumul jurnalisticii şi eşti pierdut. Mi-ar părea rău, dacă... Ia-ţi întîi licenţa, Benarône, şi apoi hotărăşte-te ce profesiune ţi-alegi." — „Aşa am de gînd să fac, domnule director." — „Şi studiază cu rîvnă filozofia. Să vezi ce mult te ajută ; la începutul carierei mele, aproape numai în ea am găsit un sprijin. În viaţă ai atîtea deziluzii... Ei, Spinoza !" spuse el visător. Benarône mărturisi cinstit că nu se simţea atras în mod deosebit către nimic, dar că, indiferent ce va alege pînă la urmă, jurnalistica ori ştiinţa, nu era dispus să trîndăvească şi „să-şi lase spiritul să ruginească", aşa cum se temea de asemenea domnul director.

Deşi asociaţia studenţească a cărei panglică albăstruie o purta îi răpea foarte mult timp, găsi totuşi răgazul să termine cu succes o dizertaţie, un eseu intitulat *Despre stil şi stiluri*, pe care o mare gazetă se arătă dispusă să o publice ; cum onorariul oferit era considerabil, Benarône primi, deşi în problemele importante convingerile lui erau mai radicale decît cele ale gazetei. Dar avu bunăvoinţa să nu ţină seama de acest lucru.

Acesta era omul pe al cărui ajutor se bizuia Bastmayr, şi nu în zadar, după cum s-a văzut şi are să se

vadă de-acum încolo. Cînd primi scrisoarea urgentă, nu era singur şi nici pe de-a întregul îmbrăcat, şedea în faţa oglinzii şi-şi lega pe îndelete, într-un nod impecabil, o frumoasă cravată de culoare albastră, iar manşetele, la care nu prinsese încă butonii, îi atîrnau de încheieturile subţiri ale mîinilor; capul cu păr castaniu-deschis îi răsărea drăguţ şi mîndru din gulerul înalt, strălucitor de alb. Cu toate că se îmbrăca încă, avea musafiri, pe canapea şedea o tînără în alb, nostimă, cu ochi mari căprui, cu părul negru-întunecat şi pe cap cu o pălărie cu flori. Sprijinindu-se alene şi nepăsătoare de mînerul umbreluţei verzi de soare, îl privea cu o expresie naivă de mirare, cu guriţa roşie drăgălaş ţuguiată şi întredeschisă, cu sprîncenele ridicate şi frumos desenate ca două arcade de porţi. Benarône încetă să o mai urmărească prin oglindă, se întoarse încet şi o întrebă:

— Ce s-a întîmplat ?

— Uite o scrisoare, îi arătă ea.

Benarône îşi trase capul între umeri, făcu cu ochiul şi zise în sfîrşit:

— Da, Ceres, ai incontestabil dreptate. E o scrisoare. Dar trebuie să vină din cine ştie ce loc al pierzaniei... nu cunosc scrisul... Ceres, mă tem că scrisoarea aceasta aduce nenoroc! O suci şi pe faţă şi pe dos, o mirosi.

Ceres — s-ar putea să o fi chemat de fapt Theres — îl sfătui cu indiferenţă:

— Deschide-o !

— Doamne fereşte, dacă aflăm ce scrie înăuntru s-ar putea să ne stricăm după-amiaza...

— Atunci n-o deschide.

— O, Ceres, înţelepciunea ta e mai întunecată decît pletele tale...

— Nu mai vorbi prostii! îi porunci ea şi-şi puse picior peste picior, ceea ce făcu să se vadă că purta ciorapi albi de mătase şi drăgălaşe ghetuţe albe.

Benarône şovăi puţin, deschise scrisoarea, o citi pînă la capăt şi scăpă plicul din mînă. După o clipă de gîndire, strigătul de alarmă emis de Bastmayr lua în mintea lui forme concrete şi, încă înainte de a-şi ordona ideile şi a-şi face socotelile, se hotărî: va scrie lucrarea.

— Puiule, ce veşti ai primit ?...

Jetti... bine... dar ce temă aiuristică... va trebui să folosească un stil şcolăresc şi să-i recomande puştiului cîteva cărţi... dar directorul ce are să zică ? Eh, nu-i nimic, era vorba doar de o glumă straşnică — şi de bani: douăzeci de mărci, ba nu, chiar treizeci o să cîştige din afacerea asta. Abia după aceea îşi dădu seama că-l întrebase ceva fata de pe canapea şi se pricepu de minune să aducă lucrurile în aşa fel, încît să amîne excursia proiectată, fără a o mîhni.

— Ai avut dreptate, draga mea, da, ai avut perfectă dreptate. N-ar fi trebuit să o deschid.

Aruncă înciudat plicul pe masa de scris. Fata stărui:

— Dar ce s-a întîmplat ?

— O prostie. Dar n-am de gînd să renunţ la excursie pentru atîta lucru. Hai, pregăteşte-te de plecare.

— Nu vrei să-mi spui şi mie despre ce e vorba ?

— Nu. Dar, dacă vrei să ştii neapărat, despre o comandă. Află însă că nici nu mă gîndesc să o primesc.

— O comandă ? Trebuie să scrii ceva ?

— Pentru un ziar. Dar pentru treizeci de mărci nu renunţ azi nici măcar la o clipă, darămite la o oră!

Fata se învioră.

— Treizeci de mărci ? Karl, atunci trebuie... e chiar atît de urgent ?

— Da, fireşte. Mîine trebuie să şi ajungă la destinaţie.

— Păcat, spuse ea, încercînd să se consoleze.

— Nu-i aşa ? Ce ghinion ! Şi tu ai fi avut atîta nevoie de o pălărie nouă... Ei, dar nu-i nimic. Într-o clipă sînt gata şi putem pleca.

Tăcură amîndoi cît timp îşi încheie el manşetele.

— Spune, Karl, şi ar dura mult ?

— O oră, cel mult o oră şi jumătate. E un fleac.

— Karl, nu mai plecăm, cel puţin deocamdată.

— Cum ? Doar ştii bine că plecăm la Starnberg.

— Ei, lasă că mai avem timp şi altă dată, n-au intrat zilele-n sac. Azi o să ne ducem doar pînă la Pullach, ca să poţi scrie şi articolul. Nici nu mi-ai spus măcar cum se intitulează.

— Despre automobile. Dar nici nu mă gîndesc să nu plec la Starnberg. Vreau să mă plimb cu barca. Doar n-o să lucrez pe o vreme ca asta !

— Fiindcă nu mă iubeşti, fiindcă n-ai nici un pic de ambiţie, aşa n-o să-mi pot lua niciodată o pălărie ca lumea ! Şi vremea n-are să se schimbe, mi-a spus mătuşa. Dacă ţi-aş fi dragă, te-ai apuca să scrii !

Plîngea aproape de necaz. El o luă de după mijloc, îi sărută ochii şi căută s-o îmbuneze.

— Doar n-o să te apuci acum să bîzîi, Ceres. Dacă ţii cu orice preţ, am să scriu porcăria de articol... hai, fii cuminte.

Apoi o trase spre el pe fata zveltă şi rotunjoară şi o sărută de mai multe ori apăsat pe gură, stăpînindu-şi un zîmbet în timp ce ea se împotrivea uşor.

— Lasă-mă... astîmpără-te ! Dă-mi cartea şi apucă-te de scris ! porunci ea cu mîndrie.

După aceea puse umbrela pe fereastră, îşi scoase pălăria, trăgîndu-i acele, o aşeză alături şi, lăsîndu-se

comod pe spate, oftă, îşi încrucişă picioarele şi începu să citească ceea ce-i dăduse el : *Decameronul.*

Prin perdelele trase răzbătea o lumină galbenă, fierbinte. Peniţa alerga pe hîrtie, se poticnea în faţa unor piedici nevăzute şi pornea cu mai mare grabă înainte ; nu se auzea decît scîrţîitul ei şi, din cînd în cînd, vîjîitul cîte unui automobil care spărgea pe neaşteptate tăcerea. Atunci băiatul zîmbea, dezvelindu-şi uşor dinţii albi, iar fata tresărea, îşi îndrepta ochii spre el şi ofta. Cînd se strînseră cîteva pagini înnegrite de sus pînă jos, peniţa se opri definitiv ; cu toate acestea mai trebui să intervină la recitire, să stîrpească unele fraze isteţe sau aproape poetice, care se strecuraseră pe încetul, o dată cu creşterea interesului pentru cele scrise, apoi să aştearnă o scurtă misivă şi o lungă înşiruire de titluri. În sfîrşit, harnicul îndrăgostit aruncă tocul pe masă, oftînd adînc. Tocul se rostogoli în salturi, zornăind. Benarône se întinse. Fata spuse :

— Aşa ! şi se ridică de pe canapea mulţumită, păcălită şi bucuroasă.

4

Examenul scris trecu, şi Georg Bastmayr nu păţi nimic. Procedase întocmai cum îl sfătuise Lisbeth Kern. Citi opera lui Benarône cu o bucurie de infractor şi cu un tremur care dovedea într-o oarecare măsură ultima lui încercare de a-şi apăra conştiinţa neprihănită ; apoi, în timp ce alerga încoace şi-ncolo prin cameră, se dădu în sufletul lui o luptă crîncenă, căci, oricum, fire cinstită şi înclinată spre bine, nu putea să accepte această neîndoielnică înşelătorie, fără să se

împotrivească din răsputeri. Se întreba mereu ce să facă ; lăsă soarta să hotărască, după paşii cu soţ sau fără soţ pe care-i număra pînă la uşă, dar, cînd îi ieşi de două ori la rînd că e mai bine să fie cinstit, îşi încreţi fruntea şi renunţă la astfel de prorociri, deşi resimţi, cu durere, un şi mai mare dispreţ faţă de el însuşi. În sfîrşit, îi veni în ajutor ceasul, care bătu o oră tîrzie ; socoti că e mai bine să se culce şi să ia a doua zi o hotărîre. Somnul îl ogoi, dimineaţa frumoasă de duminică îi dădu prilejul să se plimbe cu Lisbeth pe cîmpul liniştit, iar părinţii nu-l certară pentru purtarea necuviincioasă din ajun, fiindcă Jetti le spuse că scrisoarea trebuie să fi fost în legătură cu examenul, aşa că se întîmplă un lucru foarte ciudat, domnul Bastmayr, funcţionarul sever şi patriarhalul tată de familie, care nu le îngăduia copiilor săi să aibă secrete, în afară de cele cunoscute, tiranul acesta declară categoric că nu vrea să ştie nimic, dar să-l ia dracu pe Georg dacă pune la cale vreo măgărie. Stătură la masă liniştiţi, iar după aceea Georg spuse că nu poate să meargă la plimbare cu ceilalţi, deoarece are de lucru. Familia îşi petrecea de obicei duminica împreună ; tradiţia aceasta frumoasă era păstrată cu străşnicie, spre necazul copiilor doritori să pornească pe propriile lor căi atît de promiţătoare şi să-şi întîlnească prietenii. De data aceasta însă familia Bastmayr se îndreptă spre „Pomul verde“ să bea cafea şi să-şi mistuie rezervele de mîncare fără Georg, care se uită după ceilalţi uimit şi triumfător... După aceea, stăpîn pe toată casa, îşi aprinse o ţigară de foi de a tatălui său, mai citi o dată lucrarea fatală şi se apucă, stînjenit oarecum de drăcia fumegîndă, să o copieze şi să o prefacă. Frazele incolore dar curgătoare ale lui Benarône deveniră mai ţepene, mai stîngace, iar tonul

mai naiv. Ceea ce i se părea că lui nu i-ar fi putut trece prin minte lăsa deoparte, ceea ce îl impresiona în mod deosebit copia întocmai, lucru care se observa de altfel uşor, trunchia frazele, făcea alte legături, făurind mai mult sau mai puţin conştient un hibrid de toată ciudăţenia. Cînd termină, în sfîrşit, şi arse originalul, i se păru că se preface în fum o parte din vină, iar zilele următoare, în timp ce se strădui să înveţe compunerea pe dinafară, pînă ajunse să o aştearnă pe hîrtie cuvînt cu cuvînt, avu din ce în ce mai mult sentimentul că e o zămislire a lui, că îi aparţine, iar gîndul că minunata lucrare era preţul unei înşelătorii îl supăra tot mai puţin, aşa că pînă la urmă o socoti odrasla lui, fiindcă suferise durerile facerii. În afară de aceasta, îşi procurase de la o bibliotecă de împrumut din Capitală unele din cărţile recomandate şi începu să le citească, iar cum îi trimisese încă de luni lui Benarône o scrisoare de mulţumire şi un mandat a cărei valoare o acoperise Jetti, contribuţia studentului intră în umbră şi păli încetul cu încetul, destrămîndu-se ca negurile. Cînd sosi ziua cea mare, li se dădu ca temă : *Ce avantaje şi ce dezavantaje va avea pentru viaţa modernă automobilismul* şi Georg se aşternu pe scris, fără să se tulbure, de parcă atunci ar fi compus lucrarea, ca toţi ceilalţi ; cu toate acestea, tremura cînd profesorul supraveghetor ajungea în dreptul scaunului lui şi răsufla uşurat cînd îşi continua plimbarea prin sala mare de desen, cu mese îngrozitor de late, în jurul cărora fuseseră aşezaţi băieţii. Iar cînd se aplecă o dată chiar directorul peste umărul lui, ca să citească ce a scris, se opri, de teamă să nu-i joace peniţa alandala pe hîrtie, şi abia după ce se îndepărtă bătrînul, îmbărbătîndu-l : „E bine, continuă aşa“, izbuti să-şi dicteze din nou cele învăţate pe dinafară. Apoi, după

lucrarea scrisă la matematici, nu întîmplător şi-a arătat în cuvinte drastice oroarea faţă de obiceiul de a copia la examene, spunînd că e „o porcărie infamă", părere de altfel împărtăşită şi de domnii Giessel, Dahlberger, Wetterle şi ceilalţi, cu care pornise spre casă. Cu toate acestea, cum arsese şi copia compunerii pe care o ticluise, se simţi destul de sigur pe el ca să fabrice şi celelalte lucrări cu ajutorul propriilor lui cunoştinţe, ceea ce-i izbuti binişor. Aşadar era foarte mulţumit şi extrem de bine dispus, cum constatară cu bucurie atît Lisbeth Kern, cît şi familia lui, deşi, fireşte, în mod cu totul diferit.

Dar, vai, o întîmplare îi zdruncină minunata siguranţă de sine şi-i dădu convingerea că totul se va nărui. Cam la o săptămînă după lucrările scrise şi cu o săptămînă înainte de probele orale, domnul director îl examină cu bunăvoinţă pe elevul Bastmayr la limba germană. Îi ceru să recite *Cîntecul Parcelor*, fiindcă tocmai citeau *Ifigenia*, şi să-l povestească în proză, apoi aşteptă cu răbdare ca elevul să-i lămurească pasajele mai dificile, prefăcîndu-se a nu le înţelege.

— Vezi, Bastmayr, deşi sînt om bătrîn, nu-mi dau seama ce înţeles are: „şi clătină din cap". Dumneata înţelegi ce o fi vrut să spună Goethe?

Bastmayr îi explică atunci cu plăcere.

— Da, ai dreptate, Bastmayr, acum mi-e limpede. Îţi mulţumesc, Bastmayr, poţi să stai jos.

Şi băiatul se aşeză mulţumit. Scăpase cu faţa curată, acum îi trecuse rîndul, nu mai putea să i se întîmple nimic.

— Dar, ia lămureşte-mă, Bastmayr, de unde ai cunoştinţe atît de surprinzătoare despre automobilism? Ai citit ceva în legătură cu subiectul acesta?

Se vedea bine că nu-l prea interesa ce va răspunde băiatul, că pusese întrebarea, cum s-ar spune, mai mult din simpatie, era doar o mică amabilitate, dovada unui interes părintesc pentru preocupările lui extraşcolare. Bastmayr se ridică repede în picioare şi roşi — e de necrezut cum poate roşi aşa un candidat la bacalaureat — apoi răspunse calm, deşi, ce-i drept, cam uimit:

— Desigur, domnule director, am citit şi asta şi asta şi multe altele. După cum ştiţi, domnule director, vreau să mă fac inginer şi mă ocup de multă vreme de motoarele cu explozie.

— Da, da, ei bravo, stai jos. Dahlberger! strigă apoi directorul şi se întoarse spre alt băiat.

Bastmayr, care avea sentimentul că vorbise cu toată sinceritatea, se aşeză şi ascultă cu atenţie. O clipă crezu cu tărie că întotdeauna îşi dorise să devină tehnician — într-atît ajunsese robul minciunii, de teamă să nu mintă. Da, şi în clipa aceea luă o hotărîre bruscă şi nestrămutată, cu urmări pentru toată viaţa: să-şi aleagă o meserie practică, să nu se mai facă profesor de ştiinţe naturale. Fireşte, asta mai tîrziu, dar deocamdată? Deocamdată părea într-o oarecare măsură întruchiparea nevinovăţiei, cu ochi albaştri şi cîrlionţi blonzi. Nimeni n-ar fi putut crede că era numai o aparenţă. Şi cu toate acestea nu era decît aparenţă, decît înşelătorie. În adîncul sufletului murea de frică. Parcă-i alerga cineva prin cap, cu pumnii strînşi şi striga: „Ştie, fără îndoială că ştie, Doamne-Dumnezeule, fără îndoială că ştie". Numai un elev putea să înţeleagă cum de a dezlănţuit o groază atît de nebună o întrebare fără importanţă şi încă atît de firească... Desigur, fără importanţă: aşa cum un nor palid, gălbui, un nor cît se poate de obişnuit, care apare la orizont şi nici nu e luat în seamă de călători, îl vesteşte pe căpitan

că peste cîteva clipe vasul lui va trebui să facă față unei furtuni cumplite, tocmai în apropierea țărmului, unde se ridică din mare stînci periculoase... Bastmayr înțelegea totul, i se făcu rău, îl lăsară puterile, avea senzația îngrozitoare că în el ar atîrna cineva cu capul în jos, spînzurat de picioare, părea un invalid cu fața lividă, un războinic doborît de soartă, așa că milosul doctor Laas, crezînd că are febră, îl trimise la ora zece acasă. Da, acum se năruise totul, cel puțin de n-ar trebui să suporte rușinea, rușinea îngrozitoare... dar nici nu mai îndrăzni să-și continue gîndul.

Cînd ajunse acasă, îi vîjîia capul, se întreba într-una unde ar putea fugi ; îi deschise Jetti, care, mai trandafirie ca oricînd, cu ochii strălucitori, îi spuse cu un tril neobișnuit în glas :

— Georg, știi că a venit Benarône aseară ? I-a spus doamna Jung, Mariei. Au intrat în vacanță.

Georg tresări.

— Jettchen ! strigă din bucătărie mama, care fiind din nordul Germaniei, din Hannovra, avea oroare de indiscreții și trăia printre localnici ca o bibilică printre găini de rînd, nearătoase, stîrnind respect, dar și dușmănie.

— Vin acum !... și fata, bucuroasă, o luă la fugă.

La numele lui Benarône, în Georg se trezi oleacă de nădejde și multă furie surdă, i se părea că, la drept vorbind, el era vinovat de tot ceea ce-l făcea acum să se înăbușe și să-și plece capul în pămînt.

„Dacă mi-a săpat groapa, las' să cadă și el în ea !" își spunea îndîrjit și cum nu avea altă speranță, îi scrise lui Benarône un bilet scurt în care îl ruga să treacă să-l vadă. Seara, după masă, cînd familia mai era încă adunată laolaltă, tocmai cînd se pregăteau să se ducă fiecare la treburile lui, sună la ușă scurt, bărbătește,

și își făcu apariția Benarône. Cînd intră nestînjenit și elegant în odaie, cu panglica vărgată, albastră-albă-trandafirie a asociației studențești pusă în diagonală, peste vestă, Jetti sări în picioare, roșie foc, nu știu încotro s-o apuce, apoi se duse în salon. O dată cu venirea studentului, camera cam posomorîtă, în care domnea fără îndoială o atmosferă apăsătoare, se umplu de viață. Benarône îi zgîlții cu putere laba domnului Bastmayr, o salută pe stăpîna casei ca pe o doamnă din înalta societate și se aplecă atît de adînc în fața ei, încît i-ar fi sărutat și mîna, dacă nu și-ar fi tras-o, din fericire, la timp înapoi, fîstîcită, iar lui Georg i se adresă spunîndu-i : „domnule *commilito* [1]".

— N-a ajuns încă atît de departe, replică domnul Bastmayr cu glas profund și se ridică.

— Jettchen, strigă mama, unde ești, fetițo ?

— Vin acum, răspunse domnișoara Bastmayr și apăru, roșie la față, luptîndu-se cu un scaun de pluș.

— Pentru Dumnezeu, domnișoară Jetti ! exclamă Benarône, îndreptîndu-se spre ea.

— Fata asta e nebună ! declară domnul Bastmayr. Ei, eu am plecat la „Clopotul", te rog să mă scuzi, domnule doctor.

— Dar bineînțeles...

Georg se uita cu neîncredere la cavalerul care se purta cu părinții lui ca și cum ar fi fost blînzi, inofensivi, cumsecade, și te-ai fi putut bizui pe ce spun.

— Jettchen, ar trebui să aduci niște fructe, îi aminti doamna Bastmayr fetei.

— Nu merită să vă osteniți, doamnă, pentru un biet cîine, ca mine !

---

[1] Tovarăș de arme ; aici, coleg de universitate. (În limba latină, în original.) (n. t.)

— Vai, domnule Benarône, dar dumneata nu ești un biet cîine, replică fata și dispăru într-o clipă.

În cele din urmă ajunseră să stea toți liniștiți în jurul mesei, să mănînce pere și să discute despre schimbările petrecute în oraș. Se ridicaseră alte fete, se înnodaseră noi legături, despre care musafirul nu știa nimic, și domnișoara Bastmayr îl informa cu competență. Îl distra pe cel reîntors în oraș, chicotea, limba îi juca în gură, cînd și cînd îi străluceau ochii și strecura o mică răutate, așa că Benarône se convinse repede că îi va face vacanța mai plăcută decît se aștepta. Era nespus de fermecătoare, blondă, trandafirie, avea buze frumos arcuite, care îi aminteau de multe, și ochi albaștri în care se uitase adesea adînc. Îi zîmbi ușor, dezvelindu-și dinții albi, și, ca în fața unei delicatese, își trecu repede vîrful limbii peste buza de sus. Jetti se înfioră în așteptarea fericirii pe care o vedea atît de aproape. Avea nouăsprezece ani.

— Mămico, mi se pare că domnul Benarône vrea să discute ceva cu Georg!

— Da, doamnă Bastmayr, unele fleacuri despre bacalaureat! Vreau să-l îmbărbătez pe fiul dumneavoastră.

— Ne copleșiți, domnule Benarône! Georg, ar trebui să-i mulțumești!

Din păcate, pronunță iar „Bénnarong" stîlcind numele cu rezonanță străină. Studentul se ridică zîmbind.

— Lăsați, că vor veni ele și mulțumirile, spuse privind iute și obraznic în ochii fetei, care se închiseră îndată.

— Îți propun să mă întovărășești o bucată de drum, Bastmayr, am putea să vorbim în liniște. Vremea e atît de frumoasă, încît ar merita un premiu.

— E totuși cam prea cald, zise mama, lui Georg i s-a făcut azi rău la școală. Vezi numai să nu întîrzii prea mult. Jettchen, dă-i cheia.

Georg amuți de mirare. Altă dată trebuia să ducă o adevărată luptă ca să poată pleca de acasă după ora nouă și jumătate seara, dacă nu era sîmbătă... Și Benarône nu trebuise să spună decît: „cred că mă vei întovărăși o bucată de drum", ca să i se și dea cheia. Era tulburat. Se duse să-și ia pălăria.

— Noapte bună, doamnă Bastmayr; la revedere, domnișoară Jetti.

— Mai treceți pe la noi, domnule Bénnarong, vă așteptăm cît de curînd, zise mama, apoi strigă: Georg, Georg!

Într-o clipă Jettchen și sta mînă în mînă cu musafirul.

— Mîine la zece, la biserica Sfîntul Gheorghe, îi șopti el scurt, strîngîndu-i mîna.

Ea tăcu, dînd imperceptibil din cap că nu, dar dorind cu ardoare să vină mai repede clipa aceea.

— Ce s-a mai întîmplat? Lucrarea nu te-a scos din încurcătură?

— Ba da, spuse Georg, mulțumindu-i. Dar bătrînul trebuie să fi mirosit ceva.

Apoi îi povesti cele întîmplate de dimineață și toate urmările la care se aștepta. În cele din urmă începu să se bîlbîie de teamă, fiindcă, vorbind despre ele, necazurile deveneau cu atît mai prezente.

— Și pentru atîta lucru îți pierzi capul? zise cel care-i dăduse o mînă de ajutor. Pentru atîta lucru să-ți pierzi nădejdea? Să capitulezi? Se vede că nu te pricepi la oameni, bobocule. Ce știi dumneata despre bătrîn, despre director... Ai copiat cuvînt cu cuvînt?

— Da' de unde, am scris-o din nou, cu cuvintele mele, și am învățat-o pe dinafară.

— Bine, cel puţin, că te-ai gîndit la asta, îl lăudă Benarône cu nepăsarea cuvenită. Dar cărţile le-ai citit ?

— Unele dintre ele, da.

— În sfîrşit, cerul nu-ţi pare prea binevoitor. Lasă totul pe mine. Nimeni n-o să se lege de dumneata. Ar fi caraghios dacă n-aş scoate-o la capăt cu unii ca ăştia. Georg murmură că ar fi bine. E o noapte înăbuşitoare. Nici nu se poate respira. Fumezi ? îl întrebă Benarône şi-i întinse portţigaretul.

5

După-amiază, căldura se învolbura fierbinte, iar soarele, jucîndu-se nebuneşte prin accidentata Piaţă Sfînta Maria, turna arşiţa pe creştetul Sfintei Fecioare, care zîmbea cam pieziş. Brutarul Gnatz şedea la umbră, în faţa prăvăliei, şi dormea adînc, horcăind jalnic, la intervale egale — urmare benignă a obezităţii sale. Trebuia să n-ai inimă ca să-l trezeşti pe bietul om din somn, dar Benarône o făcu fără nici un rost, din pură răutate. Îi înfipse mînerul rece de argint al bastonului atît de adînc în gură, încît negustorul chinuit sări în sus, privi ţintă la cumpărător cu ochişorii lui plini de ură, dar şi de amabilitate, şi se tîrî în prăvălia înăbuşitoare ca să-i vîndă de treizeci de pfennigi turtă, aşa cum îi mai vînduse de atîtea ori elevului Benarône ; iar acesta, fiind un sudic, căruia soarele nu-i mai putea dăuna, îl ţinu de vorbă prieteneşte, depănînd tot felul de amintiri şi pironindu-l după tejghea, în încăperea încinsă, de-i curgeau bietului grăsan sudorile în pîraie cotite, de la frunte la nas şi la ochi, spre marea încîntare a clientului, care, subţirel, îmbrăcat în alb, imperturbabil, sta sprijinit în baston şi zîmbea privind cum se rostogolesc stropii grei de sudoare. În cele din urmă îşi luă rămas bun şi, ca omul care se ştie urmărit cu privirile, porni cu paşi mari şi măsuraţi spre şcoală, ţinînd în mînă, în afară de pachetul de turtă, un sul, şi salutînd-o cu bastonul pe vechea lui prietenă cioplită în lemn, Fecioara Maria.

În clădirea şcolii era plăcut, pereţii albi răspîndeau răcoare. Ecoul paşilor sărea în jurul lui Benarône ca o minge, altfel domnea liniştea. Studentul se opri o clipă la fereastră şi privi castanii ale căror frunze atîrnau vlăguite de căldură. Fără să vrea, căută din ochi banca de jos, din dreapta, care-i fusese atît de dragă, deoarece îi plăcea să se uite de acolo cum se întretaie violent, şi se profilează pe cerul albastru, culmea casei cu acoperişul şi turlele bisericii. Cînd te gîndeşti că numai cu un an înainte acolo se desfăşura viaţa lui ! Clătinînd din cap, se îndreptă brusc spre uşa albastră a biroului directorului şi ciocăni.

— Da, răspunse o voce limpede, bine cunoscută.

Bătrînul îl primi emoţionat. Fiecare cutişoară din jurul ochilor lui ca azurul trăda dragostea pe care i-o mai purta încă. Se grăbi să-l poftească să şadă, dar peste tot, pe scaunele masive, zăceau vrafuri de caiete şi teancuri de lucrări scrise, aşa că trebuia să se facă mai întîi un pic de ordine.

— Uite aşa mă chinui, spuse bătrînul, neputincios în faţa dezordinii. Heimbacher nu mai deretică de loc, spune că n-are nici un rost, de vreme ce eu tot... am să-l sun totuşi.

Heimbacher, pedelul, un tiran cu mustăţi cărunte, domnea în şcoală cam tot de atîta vreme ca şi superiorul lui.

— Lăsaţi, domnule director, că am unde sta, şi încă foarte bine, zise Benarône şi, fără nici un respect, stivui cataloagele claselor a noua, a şaptea şi a şasea peste un maldăr de caiete.

Directorul îi oferi fostului elev un trabuc gros, apoi stătură de vorbă despre şcoală, despre universitate, şi gazda, uitîndu-şi cu totul de treburile sale, povesti de pe cînd era student la Würzburg, Viena şi München, despre peregrinările şi pelerinajele lui la marile opere de artă, despre singura lui călătorie în Italia, pe care o făcuse după ce-şi luase licenţa, la vîrsta de douăzeci şi trei de ani, *„per pedes apostolorum,* bineînţeles", parcurgînd acelaşi drum ca Goethe şi avînd ca ghid celebra lui carte *Călătorie în Italia.*

— Înţelegi, atît de mult l-am iubit, şi pot să spun că şi acum, la bătrîneţe, îl iubesc cu aceeaşi ardoare... Amuţi o clipă. La fereastră, sus, în singurul loc unde geamurile erau închise, o muscă mare se zbătea să iasă afară. Directorul se ridică de pe scaun, cufundat încă în gînduri, şi goni musca încăpăţînată cu batista. Pe vremea aceea îmi închipuiam că e cine ştie ce de mine... şi ce-am ajuns pînă la urmă ? Un belfer într-un orăşel, spuse tot absent. Banarône îl privea cu un sentiment nedefinit, oscila între emoţie, jenă, simpatie şi dispreţ. Dar directorul îl întrebă dintr-o dată bine dispus : Ei, dar dumneata cu ce veşti vii, dragă tinere ?

Benarône îi povesti cu modestie despre colegi, lucrări, excursii şi ştrengării nevinovate. Văzînd cu mirare cît de tînăr rămăsese bătrînul, cu cîtă poftă rîdea, îi descrise în cuvinte groteşti cum îl trezise de caraghios pe brutarul Gnatz ca să cumpere o bucată de turtă, sau mai curînd cum cumpărase turta doar ca să aibă prilejul să-l trezească.

— Şi aici, spuse arătînd sulul, mi-am permis să vă aduc ceva, fiindcă ştiu că vă daţi în vînt după lucruri de acestea. E un eseu, un studiu intitulat *Stil şi stiluri,* care îşi propune să găsească în sintaxa scriitorilor mai însemnaţi reguli general valabile.

— Aşa, aşa, cum văd l-ai publicat în *Monatshefte...* Te felicit din toată inima, dragă colega... dar, Benarône, un lucru te rog : nu te lăsa de filologie. Gazetăria nu face de dumneata ; nu-ţi bate joc de dumneata ; aş fi tare mîhnit.

Cel mustrat răspunse însă foarte patern că lucrarea nu are cîtuşi de puţin un caracter gazetăresc, că e concepută pe baze strict filologice şi că întreprinsese vaste şi ingrate studii de sinteză, disecînd proză germană, franceză şi latină, care îi permiteau acum, dacă i se dădeau fragmente dintr-o serie de opere, fără să i se spună de unde sînt, să deducă precis dacă aparţin unor scriitori înrudiţi sau diferiţi. Căpătase un fel de simţ al stilului şi se gîndea chiar să-şi aleagă această problemă pentru lucrarea de doctorat. Cu o încîntare lăuntrică, observă că directorul e cuprins brusc de nelinişte, curiozitate şi jenă în acelaşi timp — căzuse în cursă ! Bătrînul răsfoi un caiet, trase de cîteva ori din ţigară, o puse jos, se ridică şi făcu cîţiva paşi prin cameră. Apoi spuse în sfîrşit :

— Benarône, presupun că ştii să-ţi ţii gura, să taci, nu-i aşa ?

— Vă rog să aveţi toată încrederea în mine, domnule director.

— Atunci te rog să-mi spui dacă aceste două lucrări sînt scrise de una şi aceeaşi persoană ! continuă bătrînul şi-i puse dinainte pe masă un caiet gros, deschis, şi cîteva foi de hîrtie în capul cărora citi : *Ce avantaje*

şi ce dezavantaje etc., după care urma epopeea pe care o cunoştea.

Ceru hîrtie şi creion, apoi întrebă îndatoritor dacă-şi poate mînca turta, deoarece cercetările aveau să dureze cam mult ; ţinînd mîna căuş ca să nu cadă firimituri pe jos, citi cu o bucurie sălbatică propria lui lucrare dichisită de Bastmayr. Schema rămăsese neschimbată, ce-i drept, dar după felul cum erau îngrămădite pe alocuri cuvintele, ori dislocate, de nu se mai găseau decît puţine fraze care să-şi fi păstrat înţelesul, se vedea bine că textul fusese scărmănat ridicol de temeinic... Benarône citi apoi din caiet o temă a elevului, ultima, desigur, după cum arăta data, şi îşi dădu seama din prima clipă, deşi tăcu chitic, că e cu neputinţă să nu te cuprindă mirarea : frazele se succedau poticnindu-se ca nişte soldaţi beţi, despre care nu se poate spune că sînt o companie, ci o adunătură ; din grămada de stîngăcie şi sărăcie, ţîşnea înviorător, ca un izvor, cîte o frază viguroasă în stilul lui Lessing... În sfîrşit, va trebui să facă pe dracu-n patru şi să demonstreze că Bastmayr e atît părintele ţăranului necioplit, cît şi al prinţului păgubit. Turta şi-o terminase de mult, aşa că începu să răsfoiască lucrările, să ia notiţe, să se întoarcă la unele pasaje, să citească atent şi să compare ; cînd dădea din cap afirmativ, cînd negativ, cînd privea în gol nedumerit, cînd se încrunta — pe scurt, juca cea mai infamă comedie pe care a înscenat-o vreodată un şarlatan viclean unui biet bătrîn naiv. Directorul îşi vedea între timp de alte treburi, dar, fiind cam distrat, nu prea izbutea să facă mare lucru şi-şi arunca într-una privirile la tînărul zelos care-i plăcea atît de mult, în care avea nespusă încredere şi care-l păcălea cu atîta ardoare. În sfîrşit se păru că Benarône a terminat, împături lucrarea de examen şi

închise caietul. Apoi, punînd palma pe hîrtia pe care-şi făcuse notiţele, spuse oftînd uşurat :

— Asta ar fi tot.

— Ei ? întrebă bătrînul.

— Ciudată poveste, domnule director. S-ar mira şi Herodot.

— Dar, ce zici, sînt scrise amîndouă lucrările de una şi aceeaşi persoană ? întrebă nerăbdător bătrînul.

— Fără îndoială. Dar...

— Nu zău ? Va să zică şi dumneata eşti de aceeaşi părere ? Îmi pare bine... Se vedea că îi părea într-adevăr bine. Demonstrează atunci acest lucru, dacă e cu putinţă.

Benarône păru foarte mirat :

— Să demonstrez ? Aşadar despre asta era vorba ? Eu credeam că îmi cereţi să indentific sursele, căci, fără îndoială, se simt multe influenţe. Pentru a demonstra că au elemente comune nici nu era necesar să-mi iau notiţe.

Directorul zise timid :

— Te rog, dragă Benarône, explică-mi mai amănunţit. Ştii... eu sînt un om scrupulos şi...

— Bine, spuse condescendent tînărul, în primul rînd, în amîndouă lucrările pronumele relativ *ce* e folosit în locul lui *care*, lucru neobişnuit, apoi băiatul mai trînteşte din loc în loc, numai aşa, ca să fie, cîte un *el însuşi, ea însăşi, de asemenea manieră, că*. Aş putea să jur că tocmai aceste cuvinţele, conjuncţiile, pronumele şi aşa mai departe determină stilul cuiva ; gruparea lor, frecvenţa şi ritmul în care apar au mai mare însemnătate decît impunătoarele substantive şi adjective. O altă caracteristică ar fi predilecţia dumnealui pentru expresii impersonale ca şi pentru pronume, numerale şi articole nehotărîte... Să luăm un

exemplu... iată aici: „un om, care a putut face o asemenea descoperire" — oricine ar fi scris în locul lui: „omul care a făcut o astfel de descoperire"; să vedem acum şi în lucrarea cealaltă... da, am găsit. Ascultaţi: „un stat în care sînt cu putinţă asemenea orori" (vorbeşte despre Roma) — eu aş fi scris: „statul care îngăduie astfel de orori"... alt cuvînt nici nu găsea, decît „orori"... dobitocul! Desigur, dumnealui crede toate minciunile din cărţile de istorie! Apoi sare în ochi construcţia frazei, care e de un paralelism clasic, de o simplitate biblică: propoziţia principală cu subiect, predicat şi unul sau două complemente; propoziţia secundară întru totul asemănătoare, cel mult cu încă un complement atîrnat în coadă; nici o intercalare, nici o perioadă, nici o inversiune, nimic. Aveţi nevoie de mai multe dovezi, domnule director? De altfel acestea sînt cele mai izbitoare, le-am observat de la prima vedere.

Directorul îi ascultase pălăvrăgeala cu nespusă atenţie şi bucurie.

— Îţi mulţumesc, dragă, îţi mulţumesc, nu, n-am nevoie de mai mult, e suficient, zise vesel. Se vede că nu ţi-ai pierdut vremea în zadar, adăugă apoi, şi-l bătu pe umăr. Dar, ia spune, cum îţi explici deosebirile?

— Doamne, exclamă Benarône, nici nu mi-am dat seama că s-a făcut atît de tîrziu!... Da, deosebirile sînt ridicole... am să vi le indic doar, fără să le analizez. Ridică foaia pe care era scrisă lucrarea de examen. Lucrarea aceasta este mult mai ordonată, nu-i lipsită chiar de oarecare avînt şi consistenţă, pe scurt, e mai viguroasă; apoi băiatul se exprimă şi cu mai multă vioiciune, atît cît îi e cu putinţă, bineînţeles; s-ar putea ca unele fraze să le fi reţinut de prin cărţi... dar cum se face că lucrarea e de cu totul alt calibru, nu-mi

pot explica. Ar trebui să aruncaţi dumneavoastră puţină lumină asupra acestei poveşti cu totul neguroase pentru mine.

Benarône îl privi întrebător pe director, drept în ochi, luînd o înfăţişare cu totul nevinovată şi fără urmă de maliţiozitate.

— Ei, cred că pot să-ţi spun — nu-i aşa? Nu mă îndoiesc de discreţia dumitale. Şi caietul şi lucrarea de examen sînt ale absolventului Bastmayr. Cînd am cercetat lucrarea, mi-am dat şi eu seama de deosebirile de care vorbeai. M-a mirat cursivitatea, ordonarea ideilor, cunoştinţele atît de bogate, ţinînd seama de... o temă atît de neobişnuită şi de multe altele. Îţi mărturisesc, în prima clipă l-am bănuit că s-a folosit de mijloace nepermise, şi colegii din comisie erau şi ei înclinaţi să creadă acelaşi lucru, în afară de colegul Deu; apoi am stat şi am reflectat: cînd copiezi la un astfel de examen, nu se poate să nu te fîstîceşti, cred că eşti şi dumneata de aceeaşi părere, iar băiatul s-a comportat atît de bine, încît ar însemna să fii mult prea suspicios ca să-l învinuieşti.

— Argumentul e zdrobitor, spuse Benarône şi dădu grav din cap, fără să i se clintească un fir de păr din freza pomădată.

— Apoi e cu neputinţă să fi ştiut cineva dinainte ce temă se va da la examen — eu însumi n-am aflat-o decît în momentul cînd am deschis plicul în faţa elevilor. Iar tăcu şi duşmanul iar aprobă din cap. Şi în al treilea rînd, spune şi dumneata, dacă ar fi încercat să copieze, n-am fi observat noi, supraveghetorii? Crezi că poate cineva să copieze la un examen şi în starea de enervare în care se găseşte să nu se dea de gol prin vreo stîngăcie? Orice elev ştie cît e de

grav să fii prins că vrei să înşeli. Şi nici unul dintre noi, nici profesorul Linzl, nici doctorul Bernhardin, nici eu n-am observat la el mai mult decît febra obişnuită pe care ţi-o dă orice examen. Aşadar, continuă el, e exclus să fi copiat, totuşi aveam sentimentul că s-a petrecut ceva neobişnuit.

Benarône şedea rezemat pe spate, cufundat în gînduri. Deodată ochii i se luminară :

— Domnule director, ar trebui să-l trageţi de limbă pe împricinat — cum ziceaţi că îl cheamă ?

— Bastmayr.

— Da, ar trebui să aflaţi de la acest Bastmayr dacă nu cumva a citit o prostie de carte intitulată *O senzaţională călătorie cu automobilul ?* Sau poate şi o nuvelă *Febra recordurilor ?*

— De cine sînt scrise aceste cărţi ?

— Prima de celebrul O. J. Bierbaum, a doua de Otto Rung, un răzvrătit danez.

— Stai să văd... da... fireşte, sînt trecuţi şi aici, uite : Bierbaum, Rung şi încă alţii... Bierbaum ai zis, nu ? e vreun scriitor contemporan, unul dintre aceia ultramodernişti ? Vreun ultraradical ? Sau e mai puţin periculos ?

Benarône preferă să treacă sub tăcere că îl socotea pe bunul Otto Julius mai degrabă un desfrînat amuzant, aşa că întrebă de unde deţine domnul director informaţiile.

— Ei, nu dormim nici noi, răspunse bătrînul zîmbind, l-am întrebat deunăzi aşa în treacăt, şi mi-am notat numele după ce am ieşit din clasă.

Benarône, cuprins de nebănuită bucurie, îşi zise că directorul e „o vulpe bătrînă“ şi găsi că viclenia lui

atît de rafinată, faţă de cea a adversarului, e cu atît mai îndreptăţită şi amuzantă :

— Acum, domnule director, enigma e dezlegată. Cunoaştem izvoarele, ştim din ce lecturi s-a inspirat — trebuie să se fi chinuit mult pînă să le înţeleagă, fiindcă sînt destul de încîlcite şi plate. Apoi s-a mai adăugat şi stilul lui personal, de care, fireşte, nu putea să scape, nu rămîn nelămurite decît fluiditatea, concizia, într-un cuvînt părţile bune — dar astea se datoresc fără îndoială numai şi numai binecuvîntatului examen. Gîndiţi-vă, domnule director : fiecărui elev i se bagă în cap că această „festivitate“ are o importanţă covîrşitoare pentru întreaga lui viaţă, că niciodată nu va mai trece probabil prin astfel de clipe. Enervarea pune stăpînire pe el, îl călăreşte cum vrea, nebuneşte, trage de hăţ de-l taie zăbala, doar i-o stîrni toate posibilităţile, îi dă pinteni să se avînte în necunoscut, îl ţine din frîu să zăbovească asupra tuturor cunoştinţelor, şi bidiviul umflă nările, indolenţa i se topeşte şi cade în stropi amari, iar simţul responsabilităţii care-l apasă cumplit îi dă băiatului un ritm mai bun, mai natural, fiindcă niciodată pînă atunci n-a gonit din răsputeri. Nu vi se pare de înţeles, domnule director ?

Domnul director se bucură din toată inima.

— Da, fireşte, Benarône, fireşte, e atît de simplu ! Aproape că mi-e ruşine că n-am putut să-mi dau singur seama. Îţi mulţumesc, dragă, îţi mulţumesc !

— Mă măguliţi, spuse studentul încurcat, apoi se ridică şi strînse mîna pe care i-o întindea directorul.

— Am să te laud şi faţă de colegii din comisie, dragă prietene, te rog să mă crezi. De ce nu vii o dată să-mi faci o vizită acasă ? Fata mea cea mai mare vorbeşte cu plăcere uneori de dumneata.

— E o cinste pentru mine, domnule director... mîine, luni, cînd dispuneţi. Ei, dar acum trebuie să plec... stau pe capul dumneavoastră de mai bine de o oră şi jumătate.

Îşi luară rămas bun, îşi mulţumiră unul altuia, şi doctorul Gamander îl petrecu pe fostul său elev pînă afară.

— Ştiţi, domnule director, ce concluzii se pot trage din toată povestea aceasta, pentru reforma şcolară? întrebă ironic pungaşul în timp ce cobora scările. Şcoala e mult prea uşoară! Băieţii trebuie să tremure ca un *pudding* de ciocolată ca să le vină mintea la cap. Dacă ar cădea o treime din ei la examen, am scăpa şi de numărul prea mare de studenţi din universităţi.

— Mai vorbim noi despre asta, dragul meu. Pînă atunci, la revedere!

Cînd ieşi de la şcoală, Benarône intră ca într-o baie caldă. În sinea lui rîdea, îl cuprinsese o bucurie nestăvilită şi i se umfla pieptul de mîndrie că îi reuşise totul atît de bine: izbîndise! izbîndise! Peste măsură de înflăcărat, îşi împărtăşi sentimentele, în tăcere, doar printr-o privire lungă, dragei sale prietene, Fecioarei Maria, care căta şi ea spre el zîmbindu-i blînd: „Ah, bietele făpturi! Frumoasă rînduială ar mai aduce ăştia în lume. Directorul e un bătrîn cu adevărat cumsecade, care îl urmăreşte cu arma datoriei pe Bastmayr, iar acesta, un tînăr cu adevărat cumsecade, care-şi iubeşte peste măsură părinţii! Dar dacă n-aş fi fost eu, cu lipsa mea de scrupule, ajutîndu-l pe unul să înşele şi înşelîndu-l direct pe celălalt, să aducă prin mijloace necinstite lumea pe vechiul ei făgaş... oh, oameni cumsecade, voi aţi fi aruncat lumea în cea mai mare nenorocire!..."

Ieşi din piaţă şi o coti spre cimitir. Pe măsură ce mergea, îşi zise că la urma urmei Bastmayr nici nu era demn de o peroraţie atît de sclipitoare. Dar urma un intermezzo cu Jetti! Şi zău că făcea! „Aşteaptă puţin, Jetti!" Şi Jetti îl şi aştepta.

6

Inspectorul şcolar, o personalitate indiscutabilă, era de faţă; voluminos, distant şi atent, şedea în mijlocul profesorilor din comisie, care îmbrăcaseră fracurile solemne, cu croiala tradiţională. Poziţia lui superioară se dovedea prin aceea că purta o haină uşoară de mătase, de culoare cenuşie, nu una neagră care atrage prea mult căldura, şi în ziua aceea era într-adevăr peste măsură de cald; vara înaintată începea să fie insuportabil de dogorîtoare, sub cerul apăsător de albastru. cîmpurile se coceau şi pe străzi se ridica praful; încă de dimineaţă, de la ora nouă, cînd luase sfîrşit şedinţa preliminară, ţinută în grabă, începuseră să se ivească pe păr şi pe chelii broboane de sudoare. Cîţiva elevi fură declaraţi cu superficială părere de rău căzuţi la examen, ca insuficient de maturi, trei dintre ei fură scutiţi cu mărinimie de proba orală, apoi se trecu de îndată la examinarea celorlalţi. Pînă la ora unu şi jumătate se termină, slavă Domnului, totul. O transpiraţie ucigătoare le muiase tuturor gulerele cămăşii, şi inspectorului şcolar, care-şi blestema osînza, deşi o dobîndise cu prilejuri foarte plăcute, şi profesorilor din comisie, şi elevilor, iar efectul pe care-l avea nu era de loc o mai mare indulgenţă, ci, dimpotrivă, o mai mare enervare; da, saramura rodea vechile, trainicele legături întemeiate pe bunăvoinţă — doar directorul se ţinu

mai tare, aşa că elevii de la începutul catalogului scăpară de bine, de rău, chiar dacă nu-şi dovediseră cu prisosinţă cunoştinţele la greacă, cum a fost de pildă cazul candidatului Bastmayr... celor de la sfîrşitul catalogului le merse însă rău de tot, dacă nu răspundeau fără greş, se înecau în sudorile intransigenţei. Zeckes, un elev eminent, scăpă numai datorită notelor sale excepţionale din cursul anului şi lucrărilor scrise, iar Wetterle, bietul Wetterle s-a dus pe copcă, măcar că într-un anotimp mai răcoros ar fi reuşit cu siguranţă. Dar în încăpere domnea o căldură înăbuşitoare, domnul inspector şcolar era prea gras şi pe profesori îi paralizase o sfîrşeală apăsătoare. Puţin înainte de ora unu şi jumătate, domnul inspector şcolar anunţă sobru şi răspicat rezultatul examenului, într-un stil de o simplitate biblică — da, da ; nu, nu — şi după cinci minute pedelul Heimbacher deschise toate uşile şi ferestrele ca să se împrăştie atmosfera de examen. Doar pe tablă mai rămase, albă pe suprafaţa neagră-cenuşie, o problemă de algebră neterminată, ultima la care se lucrase, enigmatică şi provocatoare, sigură de rezultatul ei final.

Toate familiile aveau în ziua aceea acelaşi subiect de discuţie, numai aspectul lui era diferit. Oamenii cumsecade şi neimplicaţi direct se bucurau din toată inima cînd vorbeau de cei ce trecuseră la examen şi-şi arătau regretul şi compătimirea pentru ceilalţi — era ca o sărbătoare cu prilejul căreia se dovedea nu numai că trăiau într-o strînsă comunitate, dar că îşi împărtăşeau şi sentimentele ; răutăcioşii şi cei care se bucurau de răul altora trăncăneau pe unde apucau pînă găseau pe alţii deopotrivă cu ei ca să-şi verse tot veninul, iar seara cei norocoşi îşi citeau numele în ziar, ca să se mai bucure o dată ca de o noutate. În familiile celor nenorocoşi era doliu mare, toţi se ocoleau, de parcă ar fi suferit de cine ştie ce boală molipsitoare, ochii mamelor erau roşii de plîns, taţii înjurau sau tăceau furioşi, voiau să se ducă să-i facă scandal directorului, deşi ştiau că pînă la urmă vor renunţa, numai fiii se plimbau de colo-colo cu prefăcută nepăsare, fumînd sau discutînd, fără să mai poarte uniforma neagră, sau şedeau pe un colţ de canapea, încă în haină de şcoală, şi priveau în gol, pradă unei furioase mînii ; cînd şi cînd ochii li se umpleau de lacrimi amare pe care le puneau în seama mîniei. Moartea omniprezentă bătea uşor darabana cu degetele ei diafane pe capul unuia sau altuia — şi poate numai paralizarea totală a voinţei, incapacitatea de a lua o hotărîre, lipsa de maturitate ori înspăimîntătoarea sete de viaţă îi împiedica să asculte captivantul ei bubuit monoton, pînă în clipa cînd răsună ca vuietul unei ape, ca detunătura unui mic revolver sau ca zgomotul înăbuşit pe care îl face un corp omenesc cînd se prăvăleşte de la etajul al doilea. Da, e o mare jale, şi cîtă vreme va trebui să mai treacă pînă se vor încumeta să se arate iar printre oameni... şi pînă îi vor ierta părinţii... şi pînă se vor putea gîndi la cei norocoşi fără să plîngă de invidie şi durere...

Dar despre cei norocoşi ce se poate spune ? Despre aceia care sînt alintaţi de iubite, îmbrăţişaţi de surori, sărutaţi şi binecuvîntaţi de mame, priviţi cu mîndrie de taţi, care le dăruiesc bani, trataţi cu respect de slugi, de parcă ar fi alţii decît cei de pînă atunci, felicitaţi de vecini, întîmpinaţi de toţi cu bunăvoinţă şi salutaţi cu toată consideraţia de domnul director Mischpott, care le rosteşte numele răspicat ? Cu un singur cuvînt se poate exprima ce le clocoteşte plăcut şi furtunos în inimă, ce le biciuieşte sîngele, le dă ghes picioarelor să alerge, braţelor să îmbrăţişeze, ce le apropie şi mai mult iubita

și face să le strălucească pe față scurta și puternica flacără a tinereții fericite, cuvîntul acesta e „Libertate", da, „Libertate". De aceea îi privesc toți încîntați și zîmbind, cînd îi văd alergînd de colo-colo...

7

Absolvenții trebuie să facă un chef, așa e obiceiul la germani. Pe la ora patru mai ședeau încă, gătiți de sărbătoare, în jurul unei mese mari și rotunde, sub nucii care făceau umbră cu coroana lor bogată și dăduseră numele cîrciumii, iar cîrciumarul, domnul Oberhuber, care domnea acolo de peste douăzeci de ani și era numit „cîrciumarul de la nuci", avea în pivniță un vin minunat atît pentru gîtlejurile neînvățate ale proaspeților absolvenți, cît și pentru cele exersate ale studenților. Și, fiindcă în astfel de împrejurări nu-i destul să fii doar vesel, clasa a opta aproape că nici nu conta, așa că fiecare absolvent își invita cîte un student sau chiar mai mulți, ca să dovedească bunele relații pe care le avea, plătea și pentru invitat și se lăsa eventual convins să intre într-o asociație studențească. Bastmayr îl invitase bineînțeles pe Benarône și îi turna cu rîvnă în pahar. Gîndurile nu-i mai erau limpezi, parcă visa, nu-și mai dădea seama dacă succesul pe care-l avusese se datora lui Benarône sau lui însuși și, așa cum este și firesc, își amintea mai degrabă că a scăpat de o mare primejdie, decît de lucrarea scrisă, care trecuse de mult și la care contribuise și el în bună parte... În orice caz era foarte bine dispus, ciudat de maiestuos pentru un om care-și întemeiase viața pe o escrocherie și avea conștiința în veci pătată. Se uita cu însuflețire peste gard, la cîmpurile galbene și îmbelșugate, deasupra

cărora se juca vîntul, asculta nesfîrșitul țîrîit și hîrșîit al greierilor, privea norii albi din înălțimi, care erau risipiți pe cerul albastru intens, și i se părea că își vede viitorul, că alunecă lin în viață, ca într-un automobil, prin lumină și frumusețe tihnită, lăsînd în urmă, departe, un nor întunecat... Ah, trebuie să ajungă un om de seamă... și, recunoscător, ridică paharul :

— Noroc, domnule Benarône !

— Noroc, fricosule !

Erau cam de multișor acolo, vinul începuse să-și facă efectul. Studentul ședea la dreapta celui care prezida, a domnului Deu, profesor de gimnastică și desen, mare meșter și în ale cîntatului, dar în ziua aceea pur și simplu un om, cum spusese singur de mai multe ori... Domnul Deu își rotea ochii strălucitori, își umfla obrajii de i se zbîrlea mustața, rîdea cu hohote, zgomotos, se simțea foarte fericit. Da, domnul Deu băuse în lege.

— Băieți, strigă el deodată, vin bătrîn — sînge tînăr... trageți la măsea ca să ajungeți ceva în viață... oh !... și se lăsă pe spate întinzînd cît putea mîna în care ținea paharul.

Toți văzură că vinul se revărsase, dar el nu se sinchisi, nici nu băgă de seamă, se uita în depărtare, pierdut în trecut, în propria lui tinerețe, apusă pentru totdeauna, și avea inima grea, îl copleșise un sentiment groaznic, apăsător, că acele clipe sînt trecătoare, simțea durerea resemnată ce se ascundea dincolo de zilele luminoase ale verii și neputința de a i se sustrage ; durerea aceasta, dacă ar fi putut s-o cuprindă în cuvinte și s-o împărtășească, l-ar fi făcut să rostească cu buzele lui dizgrațioase o cuvîntare amară și cuminte, să exprime ceea ce-l învățase viața : „Beți, băieți ! ridicați paharele în zare ; sînteți tineri și or să scînteieze, deși nu sînt de cristal ; lăsați-vă inimile fericite în voia nobi-

lului avînt pe care ți-l dă vinul — e dreptul vostru! Căci ziua de astăzi și următorii trei, patru ani, cît veți fi studenți, cu strălucirea lor, cu zăngănit de arme și cu fetițe, sînt tot ce vă poate oferi viața mai bun. După aceea vă piere vioiciunea, cum mi-a pierit și mie, mai mult chiar decît mie azi, și ceea ce rămîne, ceea ce se dezvoltă e burghezul rotofei, trîndav și nesincer, politicianul de cafenea, care vi se pare ridicol și demn de disprețuit cînd îl vedeți de aproape și în fiecare zi, în persoana tatălui vostru. Beți, băieți! Așa, să vă sclipească ochii! Ce năzuiți să ajungeți în viață? Ca mine — funcționar la școală, la poștă, la căile ferate, la judecătorie, la percepție, la o întreprindere tehnică sau la un spital — veți ajunge funcționari cu leafă sigură, cu pensie sigură și cu păreri sigure; chiar dacă azi fiecare din voi privește plin de speranțe în viitor, curînd veți privi cu toții în jurul vostru după bani, căutînd să le faceți pe plac mai-marilor voștri. Nici unul nu va mai fi un om adevărat, nici unul nu va păși pe un drum deosebit, chiar de mai mică importanță; toți o să renunțați în curînd la înălțimi și o să porniți ca o turmă către șes... înapoi... Niciodată nu veți mai fi fericiți, voi, Bastmayr, Dahlberger, Giessel... sau Deu. Ultima voastră bogăție, timiditatea și duioșia față de fete, o veți pierde curînd în discuțiile cu prietenii, în patul tîrfelor sau al domnișoarelor binevoitoare — și atunci sînteți morți, așa ca mine, cadavru vesel. Uitați-vă la Benarône, idealul și mîndria voastră! Ce maiestuos și elegant tronezi aici lîngă mine — dar ai să te prăbușești! Așa să știi. Poate te va dobori un glonț tras de un locotenent oarecare, după o întîmplare faimoasă, poate căsătoria cu o fermecătoare și pretențioasă lady, pentru care îți vei irosi încetul cu încetul talentul, poate o viață obscură și infructuoasă de boem — n-are importanță, dar te vei prăbuși. În curînd vei rîde de versurile pe care le-ai scris la cincisprezece ani, or să ți se pară caraghioase; acesta e primul semn. Fiți veseli, tineri, beți, prieteni de suferință, că tot ne prăbușim zi de zi...!

— Noroc, Deu, noroc! strigă ceata de tineri; ciocniră, paharele zornăiră, muzica începu să cînte fermecător.

— Noroc, Wetterle, nu-ți face inimă rea! spuse binevoitor Dahlberger.

— Ține-ți gura! răspunse acesta voios.

Da, n-am greșit — în stînga lui Deu ședea Wetterle, care căzuse la examen. El nu era un plîngăcios! Ghinionul te cătrănește — dar nu te poate împiedica să-i tragi un chef cu colegii. Pe alții poate, dar în nici un caz pe el, puțin îi păsa de examen și de comisie. Toți îi dădeau dreptate și vorbeau de-a valma despre situația lui.

— E într-adevăr o porcărie că te-au trîntit la examen.

— Bineînțeles.

— Nici unul dintre noi nu știe mai mult ca tine.

— Asta nu-i o noutate.

— Și acum pe unde își tîrăște osînza porcul, unde mai asudă?

— E cu bătrînul, cu directorul, la berărie.

— Wetterle, băiețașule, să-ți spun ceva...

— Țineți-vă gura, că Deu vrea să-mi spună ceva!

— *Silentium* pentru Deu! urlă un tinerel care făcea parte din cadrele active ale bavarezilor din Freiburg și lovi cu pumnul în masă de săriră paharele.

— Pentru Dumnezeu! Voi, bobocii, credeți că a bea un pahar cu vin, a goli paharul în sănătatea cuiva, a face un chef înseamnă să calci în picioare bunăcuviința! răsună limpede și tăios vocea lui Benarône, izbindu-l ca

o armă peste obrazul filistin, care se înroşi. Ei, Deu, ce voiai să-i spui ?

Deu se bătu cu palma peste frunte :

— Păi, am uitat... stai... da, mi-amintesc... în legătură cu examenul... cum credeţi că se iau marile hotărîri ? Cum se scrie istoria ? Dacă domnul inspector şcolar ar fi avut astăzi pe masă o sticluţă de Rüdesheimer rece, de la gheaţă, crezi că situaţia ta ar fi fost aceeaşi ca acum ?

— Aşa o fi, cum spui, Deu... dar m-a cicălit destul mama... Să nu mai vorbim de asta, băieţi... Să trăiţi, norocoşilor !

— Să trăieşti, ghinionistule !

Sporovăiau aşa de-a valma şi beau vîrtos ; stăteau la umbră şi peste vîrfurile nucilor adia încet vîntul, prin frunziş jucau puncte mici, verzui, viitoarele nuci. Mierlele se foiau de zor, dar nu le lua nimeni în seamă — tinerii rîdeau în hohote, îmbătaţi de fericire şi de vin, se lăudau fiecare cu cît a băut şi făceau tot felul de glume. Benarône se uita părinteşte la ceata de băieţi şi îi încuraja.

— Beţi, domnii mei, beţi din sfînta băutură de care vorbesc toate ginţile în imnuri, după cum spune marele înţelept.

— Care înţelept ?

— Sfîntul Augustin, îl lămuri el pe naivul cu întrebarea, deşi îl citase pe Nietzsche, care înnebunise...

— Să bem în cinstea Sfîntului Augustin ! propuse Giessel.

— Ah, fraţilor, strigă Georg Bastmayr, sînt atît de fericit că am scăpat în sfîrşit de şcoală !

— Te cred, spuse Wetterle.

Benarône se întoarse bine dispus către protejatul său.

— Da, acum se bucură, şi cît se mai temea înainte !

— Eu ? Că termin şcoala ? Prostii ! Doar se ştie că fetele îi aşteaptă pe cei plecaţi.

— Nu te mai preface că nu mă înţelegi, spuse Benarône batjocoritor. Bastmayr îl privea rîzînd, dar deodată se făcu roşu, glasul i se schimbă şi rîsul îi răsună a gol. Tot nu înţelegi ? Vrei să te ajut eu să-ţi aminteşti şi să spun pe şleau cum stau lucrurile cu lucrarea scrisă ?

Bastmayr îşi dădu seama instinctiv că trebuie să nege totul, să pară amuzat, ca să nu i se înfunde ; datorită efectului minunat al vinului simţea vag marea primejdie care îl pîndea. Ceilalţi se zgîiau fascinaţi la Benarône, iar acesta îl privea pe Bastmayr, rîzînd ironic. Bastmayr însă reuşise să facă o mutră atît de prostească şi de caraghioasă, încît înţeleseră cu toţii, pe dată, că Benarône iar e pus pe glume şi are să scornească, după cum îi e obiceiul, o minciună atît de bine ticluită, încît cel vizat n-o să mai ştie nici el ce să creadă.

— Spune, spune ! strigau înveseliţi băieţii.

— Ce zici, să le spun ? îl întrebă el pe absolvent.

— În ceea ce mă priveşte, răspunse Bastmayr, sînt şi eu curios să aflu ce s-a întîmplat cu lucrarea mea scrisă, apoi trase o duşcă, dar vinul i se păru tare amar.

— Da ? Bine, dacă aşa ţi-i voia ; şi povesti aproape jubilînd, ca pe o anecdotă plină de haz, tot adevărul despre înşelătoria pusă la cale, cum a primit de la Bastmayr o scrisoare desperată, cum s-a apucat băiatul să înveţe compunerea pe dinafară, cum directorul a bănuit ceva şi cum i-a risipit el toate îndoielile. Povestea magistral ; expuse frica lui Bastmayr, nedumerirea directorului şi propria lui neruşinare în cuvinte pline de haz şi totodată cu plasticitate şi precizie. Dar şi succesul fu pe măsura artei lui : băieţii se zvîrcoleau pe scaune, se prăpădeau de rîs, glumeau, se ţineau de

burtă, Dahlberger alerga în jurul mesei, Giessel striga: „Destul, destul!" ca şi cînd s-ar fi sufocat, iar Deu, căruia i se prelingeau lacrimi pe obraz şi dădea din mîini ca un înecat, îl cuprinse în cele din urmă pe povestitor în braţe, se întinse să-l sărute, de-i căzură ochelarii de pe nas, şi strigă deodată:

— Mă împielițatule, mă blestematule, tu n-ai să te prăbuşeşti, nu, stai să te pup.

Dar Benarône se trase înapoi şi exclamă:

— Dar v-am spus sfîntul adevăr! ceea ce provocă un nou val de rîs.

Nimeni nu credea un cuvinţel din tot ce povestise; ori poate că lui Deu, auzind acestea, îi mai scăzu entuziasmul şi le luă de bune, dîndu-şi seama că şi-a uitat datoria de profesor? Nu se ştie, fiindcă Wetterle, care era mahmur de atîta băutură, sări deodată de pe scaun şi strigă cît îl ţinu gura că e o neruşinare să iei examenul în felul acesta, că el nu înghite asemenea porcării pentru nimic în lume şi că ştie ce are de făcut; îşi puse pălăria şi o luă la goană. Rîsul obosit, cu gemete, încetă şi începură să rîdă compătimitor de cel păcălit, că era atît de idiot. Benarône stătea rezemat de un pom şi se uita liniştit la semenii lui. Bastmayr rîsese şi el, fireşte, o dată cu ceilalţi, dar îi bătea inima cu putere. I se părea că neruşinatul de Benarône minţise, că nimic nu era adevărat din dezgustătoarea poveste şi totuşi îşi dădea seama că spusese adevărul curat. Se simţea doborît, dezarmat, îi venea să-l strîngă de gît! Avea să rămînă toată viaţa cu groaza în suflet. Oare băieţii or fi crezut? Unii dintre ei, fără îndoială! Wetterle, o, Doamne, Wetterle! Îl luă cu frig, păli, simţea că i se face rău; porni spre casă, împleticindu-se, şi cînd trecu pe lîngă Benarône îl privi furios şi şuieră ameninţător:

— Ce ţi-a venit?!

Dar Benarône spuse nepăsător:

— N-ai de ce te îngrozi, fricosule! apoi începu să fluiere.

Şi pînă la urmă se dovedi că-şi cunoştea el oamenii; a doua zi îl întîlni pe director în faţa şcolii; acesta îi vorbi despre regretabila calomnie adusă la cunoştinţă în ajun de Wetterle, care se afla într-o stare puţin îmbucurătoare.

— Se vede că, aşa cum ai mai făcut adesea, ai ticluit o poveste cu haz din faptele şi presupunerile pe care ţi le-am împărtăşit cînd ai fost pe la mine!...

— Fireşte, totul n-a fost decît pură invenţie, domnule director.

— Îmi pare rău că Wetterle ia în tragic ghinionul pe care l-a avut, răspunse Benarône zîmbind cu seninătate.

— Aşa mi-am închipuit şi eu, dragă. N-am crezut nici o clipă că poate să fie adevărat tot ce-mi îndruga şi l-am pus imediat la locul lui. De altfel era ameţit rău, băiatul!

— Ceilalţi şi-au dat toţi seama că n-a fost decît o glumă, domnule director.

— Fireşte, e de înţeles. Pe Wetterle, însă, va trebui să-l supraveghez cu atenţie de acum înainte. Dacă a putut să vă bănuiască pe dumneata şi pe Bastmayr de una ca asta, înseamnă că el ar fi în stare s-o şi facă!

— Fără îndoială, spuse Benarône politicos, şi apoi a dovedit atîta desconsiderare pentru întreaga comisie!

— Chiar aşa, dar lasă că am să fiu cu ochii pe el. Doar noi sîntem mai în măsură să apreciem.

— Bineînţeles, dar, de vreme ce l-aţi pus cu botul pe labe, cred că ar trebui să-l lăsaţi în plata Domnului, nu-i aşa, domnule director? Şi, ca să-l fac pentru totdeauna de ruşine, am să scriu toată povestea frumos în

hexametri, apoi îl vom obliga s-o citească față de toți, la berărie. Sau nu, mai bine o citiți dumneavoastră! Nu-i așa, domnule director, îmi făgăduiți?

— Ei, scrie-o întîi, și apoi, dacă or fi versurile bune... *vous êtes un mauvais-plaisant*[1], Benarône, spuse el în glumă, și-i întinse mîna de despărțire.

— *Oh, monsieur, mais pas méchant!*[2] răspunse studentul.

Bătrînul porni zîmbind spre casă. Cît e de exuberant tineretul! Nu, el, Gamander, n-o să le strice cheful. Le va citi celorlalți versurile. Oh, și el păstrează în ultimul sertar al biroului, jos, în dreapta, la fund, unele versuri pe care le-a scris cînd era foarte tînăr. E minunat, îți face mare plăcere să vezi că ai avut astfel de elevi, parcă împărtășești cu ei toate succesele. Trecu încetișor prin salon, unde ațipise pe sofa buna lui soție, intră în camera de lucru, trase surîzînd ultimul sertar și căută ceva la dreapta, în fund.

---

[1] Ești un farsor răutăcios. (În limba franceză, în original.) (n. t.)
[2] Dar nu rău, domnule. (În limba franceză, în original.) (n. t.)

KONG LA MARE

De pe fîșia de nisip care se întindea, albă, de-a lungul golfului arcuit, Kong vedea pentru prima oară marea și, întărîtat peste măsură, lătra cît îl ținea gura. Ceva alb-albastru înainta într-una către el spumegînd. Cum să nu se repeadă? Era prea mult pentru un *Airedaleterrier* cafeniu, cu părul sîrmos, și atît de mițos pe picioare, de parcă ar fi purtat pantaloni. Dar Willie, tînărul lui zeu, nu-i dădea voie, așa că o luă la goană ca turbat pe nisipul tare, umed încă, de pe care abia se retrăsese valul. Willie alerga după el chiuind. Inginerul Groll, care venea în urma lor agale, văzu că, printre cei ce stăteau în fotolii de răchită și sub corturi multicolore, cîinele și stăpînul lui, băiețașul de opt ani, cu pielea arămie și părul blond, stîrniseră oarecare tulburare. La capătul rîndurilor de oameni, acolo unde cerul pălea, pierzîndu-se în infinit — colorînd totuși în albastru-închis fiecare rînd, astfel încît se deosebeau bine unul de altul, și dăruind locuitorilor din marile orașe care se jucau în nisip destindere, bucurie, odihnă — părea că s-a produs o învălmășeală pricinuită desigur de indignarea tuturor că le-a fost tulburată liniștea. Willie stătea locului, zvelt și protestatar, ținînd

cîinele de zgardă. Groll se grăbi într-acolo. În costum de baie, oamenii nu mai păreau atît de diferiţi, castele şi clasele se amestecau. Capetele expresive odihneau transfigurate pe trupurile somnolente, spălăcite, dezvăţate să fie expuse, palide din pricina întunericului în care le ţinuse o iarnă întreagă stofa groasă a hainelor. La umbra unui cort cu dungi portocalii şi beţe albastre stătea un bărbat rotofei, aplecat înainte, cu o ţigară între degete.

— E cîinele dumneavoastră ? întrebă el calm.

O mică domnişoară, de vreo zece ani, îşi muşca buza inferioară şi, de sub pleoapele ei subţiri, lacrimi de ură scînteiau către băiat şi cîine.

— Nu, spuse Groll cu vocea lui domoală şi profundă, cîinele e al băiatului şi el, nu încape îndoială, e al meu.

— E interzis să alerge cîinii pe aici, cred că ştiţi acest lucru. A cam speriat-o pe fiica mea, i-a călcat în picioare canalele pe care le construise şi acum, iată, stă peste lopăţică, stărui domnul care-şi cruţa vocea.

— Trage-l înapoi, Willie, rîse Groll. Aveţi dreptate, domnule, dar s-a smucit şi a luat-o la goană. La drept vorbind, nu s-a întîmplat nimic grav.

Willie îl trase pe Kong deoparte, ridică lopăţica şi i-o întinse cu o mică plecăciune stăpînei ei. Sub cort, mai în fund, şedea încă cineva, o tînără deosebit de drăguţă. Groll îşi spuse că e prea tînără ca să fie mama fetiţei şi mult prea fermecătoare pentru a fi guvernantă. „Nostimă femeie, remarcă el, pare o irlandeză, cu sprîncenele acelea roşcate."

Nimeni nu luă lopăţica din mîna băiatului, aşa că Willie, încruntîndu-se, o înfipse în nisip, dinaintea fetiţei.

— Ei, să sperăm că s-a aplanat conflictul, zîmbi Groll. Prea e frumoasă ziua de azi.

Se aşeză apoi jos, strîngîndu-şi picioarele sub el şi, proptindu-şi faţa în palme, se uită atent la cele trei figuri duşmănoase. „Willie s-a purtat frumos şi politicos ; ce bine îi sta aşa, lîngă Kong." Cîinele, care evident nu se împăca uşor cu sfîrşitul acesta paşnic, mîrîi încet, zbîrlindu-şi părul de pe ceafă, apoi se aşeză şi el.

— Tată, vreau să împuşc cîinele ! spuse deodată cu glas hotărît fetiţa. Ştii doar cum m-a speriat. — Groll observă că poartă o brăţară de aur, o bijuterie veche din aur verzui-palid, reprezentînd un şarpe încolăcit de trei ori. — Oamenilor ăstora trebuie să li se dea o lecţie. Am să apăs chiar eu pe trăgaci.

Groll îi făcu un semn cu capul băiatului care, cu priviri revoltate, trase cîinele spre el. Cele două persoane de sub cort ştiau, după cîte se părea, că fetiţa e autoritară, sau, cum îşi spunea Groll în sinea lui, că îi place să dea porunci. Aştepta însă în linişte să vadă cum se va desfăşura convorbirea aceasta agreabilă. La urma urmei era şi el acolo şi avea s-o pună la locul ei pe răzgîiată, dacă nu va îndrăzni s-o facă domnul cu ţigara cea fină, întrucît fermecătoarea domnişoară nu avea o situaţie prea bine stabilită.

— Pe cîinele meu n-are să-l împuşte nimeni ! ameninţă Willie, strîngînd pumnii.

Dar mica domnişoară, fără să-i arunce măcar o privire, spuse :

— Cumpără-l de la oamenii aceştia, tată, uite aici carnetul meu de cecuri. Şi scoase într-adevăr dintr-o geantă cu fermoar, care se găsea în fundul cortului, un carneţel subţire şi un stilou cu agăţătoare de aur. Dacă nu mi-l cumperi, la prînz am să arunc farfuria cu supă în mijlocul sălii ; şi ştii că eu nu glumesc, tată.

Vorbea aproape în şoaptă, era albă la faţă ca varul, iar ochii albaştri cu reflexe verzui aruncate de mare îi scînteiau deasupra obrajilor uşor bronzaţi.

Domnul spuse :

— Vă dau zece pfunzi pe cîine.

Groll, care şedea pe nisip cu picioarele încrucişate, înaintă puţin spre el. Tare era curios să vadă ce va urma.

— Cîinele nu e al meu, înţelegeţi-vă cu băiatul. El l-a crescut.

— N-am ce vorbi cu băiatul. Poftim, vă ofer cincisprezece pfunzi, o sumă destul de frumoasă pentru un cadavru.

Groll socoti că e un prilej bun să-şi cunoască feciorul şi îi transmise propunerea :

— Willie, domnul îţi oferă cincisprezece pfunzi pentru Kong, ca să-l poată împuşca. Ai putea să-ţi cumperi bicicleta pe care ţi-o doreşti încă de anul trecut. Din păcate eu nu ţi-o pot lua prea curînd, nu sîntem atît de bogaţi.

Willie se uită la tatăl său neîncrezător, întrebîndu-se dacă vorbeşte serios. Dar pe faţa atît de cunoscută nu văzu nici un semn care să arate că glumeşte. Îl luă atunci pe Kong pe după gît, îi zîmbi lui Groll şi nu spuse decît atît :

— Nu ţi-l vînd, tată.

Domnul în costum de baie, cu pielea încă nepîrlită de soare, se întoarse către Groll. Se vedea bine că problema începuse să-l intereseze.

— Spuneţi-i că ofer douăzeci de pfunzi.

— Douăzeci de pfunzi, îi transmise Groll lui Willie. Cu douăzeci de pfunzi îţi poţi lua şi bicicleta şi un caiac din acelea pe care le-ai admirat atîta adineauri. Un caiac verde, cu ramă dublă, ca să te plimbi pe apă,

şi o bicicletă din cele mai bune, cu far, dinam şi cauciucuri noi, nichelată de sus pînă jos. Ţi-ar mai rămîne şi de un ceas, Willie. Nu ţi se cere decît să cedezi urîţenia asta de cîine, să-i dai domnului lesa.

Willie spuse dispreţuitor :

— Şi după ce mă voi îndepărta zece paşi, Kong are să-l doboare şi are s-o ia la goană după mine.

Frumoasa şi misterioasa domnişoară deschise pentru prima dată gura fardată cu atîta artă.

— Nu cred, spuse ea cu o voce limpede, şăgalnică şi dulce („e fermecătoare", se gîndi Groll) şi scoase din poşetă un browning micuţ, de argint cizelat, care sclipi în soare. Iată cine are să-l oprească.

„Ce nesocotită !" gîndi Groll.

— Cîinele e de rasă, domnule, pur sînge, după cum vedeţi, şi apoi e admirabil dresat.

— S-a văzut.

— Dă-i cincizeci pe el, tată, şi gata.

— Cincizeci de pfunzi, repetă Groll, şi glasul îi tremura uşor. „Cu suma aceasta ne-am scoate cheltuielile de drum şi maică-sa, dacă aş lua eu banii în păstrare, ar putea în sfîrşit să-şi caute sănătatea într-un sanatoriu care e prea costisitor, iar noi nu ne putem îngădui încă aşa ceva." — Cincizeci de pfunzi, Willie ! Ţi-ai lua bicicleta şi cortul — ştii, cortul acela cafeniu cu frînghii şi ţăruşi — şi ţi-ar mai rămîne încă de ajuns ca să mă ajuţi s-o trimit pe mama la sanatoriu. Nu ţi se cere decît să renunţi la un cîine. Gîndeşte-te bine, Willie, te rog. Oricînd putem cumpăra cu trei şilingi de la Asociaţia pentru protecţia animalelor un alt Kong.

Willie spuse încet :

— Nu există decît un singur Kong. Nu-l vînd.

— Dă-le o sută de pfunzi, tată. Vreau să împuşc cîinele. N-am chef să mai îndur şi alte mojicii din partea lui.

Domnul cel corpolent şovăi puţin, apoi se învoi.

— O sută de pfunzi, domnule, spuse gîfîind. După cît se pare, nu sînteţi dintre aceia care şi-ar putea îngădui să dea cu piciorul la o sumă atît de considerabilă.

— Aşa este, domnule, spuse Groll şi se adresă apoi cît se poate de serios lui Willie: Băiete, o sută de pfunzi, depuşi pe numele tău, îţi vor asigura peste zece ani banii necesari pentru studii. Vei putea apoi să-ţi cumperi şi un mic automobil, un automobil pe care să-l foloseşti numai tu, cu care să te duci la şcoală. Or să rămînă cu gura căscată colegii tăi. Ai duce-o şi pe mama la piaţă cu automobilul ; o sută de pfunzi sînt o sumă, şi nu ţi se cere în schimb decît un cîine.

Faţa lui Willie se schimonosi ; îl zguduise într-atîta seriozitatea cu care vorbea tatăl său, încît îl îneca plînsul. La urma urmei nu era decît un băieţaş de opt ani şi trebuia să renunţe la cîinele lui iubit.

— Dar îl iubesc pe Kong, şi Kong mă iubeşte, spuse el, abia stăpînindu-şi plînsul. Nu vreau să-l dau nimănui.

— Dar e vorba de o sută de pfunzi, explicaţi-i, domnule! Fiica mea are să-mi facă altfel viaţa un adevărat iad. Nu ştiţi, oftă el, cum se pricepe să-ţi scoată sufletul.

„În cazul acesta i-aş trage o lecţie s-o simtă pe amîndoi obrajii, şi pe dreptul şi pe stîngul, oricît ar fi ei de delicaţi", gîndi Groll şi, după ce aruncă o privire spre băiat, care sta cu fruntea încreţită, abia stăpînindu-şi lacrimile, îşi rosti gîndul tare, privind-o ţintă pe fetiţă în ochi.

— Şi cu asta sper că s-a rezolvat chestiunea.

În momentul acela se întîmplă ceva uimitor: mica domnişoară izbucni în rîs. Probabil că îi plăcuse domnul înalt, ars de soare, iar gîndul că ar fi putut să i se răspundă cu palme ei, micii stăpîne, pentru un capriciu, îi părea fermecător, tocmai prin asprimea lui.

— Bine, tată! exclamă ea. S-a ţinut bine. Dă-mi să pun carnetul de cecuri la loc în geantă. Cred că ai înţeles că n-a fost decît o glumă.

Domnul cel gras rîse uşurat şi spuse că şi-a dat seama, fireşte, apoi adause că pe o vreme atît de frumoasă omul e pornit pe glume.

„Auzi vorbă, a fost o glumă!" Groll nu putea să creadă una ca asta. Se pricepe la oameni.

Willie, răsuflînd greu, se prefăcu că-şi şterge nasul şi culese două lacrimi de la colţul ochilor, pe care le aruncă în nisip, lîngă Kong. Apoi, înseninat, trase deodată cîinele spre el şi începu o luptă dreaptă în care labele brune, miţoase ale animalului se învălmăşeau cu mîinile subţirele de culoare deschisă ale băiatului.

Dar Groll, în timp ce luă şovăitor o ţigară de la domnul cel străin şi şi-o aprinse, privind destins marea care, asemeni unei enorme pînze de mătase strălucitoare albastru-verzuie făcea falduri, sclipind ici-colo, Groll se gîndea: „Vai de cei săraci! Dacă mi s-ar fi făcut oferta aceasta acum doi ani, cînd invenţia mea nu era încă brevetată, cînd aveam o locuinţă igrasioasă şi ne doream cu ardoare o căsuţă ca cea în care trăim astăzi, atunci, sărmane Willie, s-ar fi sfîrşit cu totul altfel lupta aceasta pentru a salva un cîine iubit, pentru a salva dragostea, credinţa, curajul şi generozitatea care sălăşluiesc în sufletul unui animal şi al unui copil. Trebuie să ai o oarecare bază materială, ca să folosim un termen economic, pentru a-ţi putea îngădui să păstrezi ca pe o podoabă strălucitoare o fărîmă de

omenie. Dar — reflectă el — e cu neputință să-i pretinzi ceea ce am făcut noi, Willie și cu mine, unui om care nu are această bază — și măcar atîta acoperire ar trebui să aibă oricine într-o vreme cînd în jurul tău se face atîta risipă de bunuri care te ademenesc."

Mica domnișoară scoase picioarele goale și subțirele afară din cort și, cu lopățica în mînă, îi spuse lui Willie:

— Ajută-mă să le sap din nou.

Dar privirile ei erau îndreptate spre omul cu pielea arămie, a cărei încuviințare o aștepta.

Arătă spre canalele distruse, zvîrli capul pe spate și, făcînd semn către Kong, care ședea leneș la soare și sforăia, strigă vesel:

— Din partea mea, poate să le calce din nou în picioare.

Dinspre dig se auzi sirena unui vapor care acosta.

CINÉMA

La ora opt și cinci minute, Benno Bremm, practicant la librăria Schirich, tropăia prin zăpada cu sclipiri roșiatice de pe strada plină de prăvălii, tremurînd de frig și frînt de oboseală, dar cu o vagă expresie de bucurie în ochi și în jurul gurii. Se vede că era cu gîndul aiurea, deoarece nu-l salută pe fostul lui profesor de istorie decît aproape după ce trecu de el, deși era singurul profesor în fața căruia își mai scotea pălăria, și încă din toată inima, căci numai cunoștințele primite la lecțiile de istorie mai dăinuiesc oarecum în mintea fostului elev de la liceul real: Friedrich cel Mare, ce figură măreață! apoi Bonaparte... cîmpuri întinse cu răniți și muribunzi, tunuri răsturnate, arme sfărîmate și, pe un cal negru, trece în goană un soldat strigînd: „*Vive l'Empereur!*" Sau, regele [1], cu fața împietrită, șezînd pe o tobă, nu departe de Kolin, după pierderea bătăliei... Iată ce-i plăcuse liceanului Bremm. Dar mai tîrziu îl cuprinsese viața în vîrtejul ei... Se roși deodată și salută două codane care abia catadicsiră să-i răspundă. Cu inima grea, își zise că nici nu era de mirare. La urma urmei, de ce le-o mai fi

[1] Friedrich al II-lea, după bătălia de la Kolin din 1757 (n. t.).

luînd în seamă pe fetele acestea drăguțe, cu codițe blonde, care trec semețe și îmbujorate, zornăind patinele primite de curînd în dar ? Da, desigur, ar vrea să mai fie socotit „de-al lor" chiar și acum, cînd nu mai poartă șapcă albastră și le împachetează la tejghea, roșind tot, și cu degetele tremurînde, cărțile de școală.

La gîndul acestei rușinoase degradări, mînia și amărăciunea înăbușită îi umflară pieptul, i se puseră ca un nod în gît și numai din ambiție se stăpîni să nu izbucnească într-un plîns desperat. Dar o mică mîngîiere tot avea, putea să pipăie cu inima fremătînd de teamă și de fericire cărțile prost tipărite pe care le ascunsese în buzunarul dinăuntru al hainei — căci pe cale cinstită nu putea ajunge la ele ; ce să-i faci, dacă lumea e așa fel întocmită, încît te lipsește pînă și de cea mai mică bucurie, n-ai încotro, dacă așa stau lucrurile, trebuie să găsești o ieșire, trebuie să-ți furi patronul, care stăpînește o librărie și nici nu e măcar demn de comorile pe care le cuprinde — putea deschide cărțile acelea din colecția *Reclam*, să vadă ce s-a mai întîmplat cu vitejii cavaleri, cu eroii care se băteau în duel luînd apărarea femeilor, ce s-a mai întîmplat cu d'Artagnan, care, la ultima lectură, era locotenent în cel mai vestit regiment din lume, mare mușchetar al maiestății-sale catolice Ludovic al XIII-lea... și mai ales cu Athos, cu contele, cu soldatul acela distins și melancolic. Cu ei îi plăcea să fie împreună, simțea că din lumea lor făcea parte, iar cînd săvîrșeau fapte eroice în fața ochilor lui și, la drept vorbind, numai pentru el, pierea ziua de mîine, pierea mizeria. Trebuia doar să stingă îndată lumina și, amețit încă, să-și îngroape în pernă capul înfierbîntat, să se cufunde în somn, în somnul atît de necesar, de apăsător și de zbuciumat, după dezmățul din fiecare noapte. Uneori rămînea însă treaz și visa cu ochii deschiși că e frumos,

viteaz și iubit, urzind un roman care se continua nopți de-a rîndul, o existență vrăjită, nemărturisită, sclipitoare, ascunsă ziua sub o tristețe cenușie.

Benno Bremm, lunganul de optsprezece ani, căruia i-au rămas hainele scurte, își vede de drum călcînd grăbit și rîzînd prostește. A uitat că e palid și nedormit, că ochii îi sînt tiviți cu o dungă subțire, roșie, că are gropi în obraz ; a uitat chiar ce mari și clăpăuge îi sînt urechile, că are dinții galbeni și că nasul mic, în care ochelarii au săpat o dungă roșie, îi stă înfipt chiar sub frunte, caraghios de departe de gură ; nu mai știe — deși altfel își dă seama de asta — nici că are gura foarte mare și gîtul foarte scurt : zîmbește doar, cu ochii umezi, mari, albăstrui și se vede într-o haină de catifea roșie, nu prea țipătoare, tivită cu aur, ținînd în mînă spada cu care și-a răpus cu o clipă înainte potrivnicul, gîfîind de atîta vitejie și fericire, căci contesa iubită îl așteaptă pe învingător, suavă, cu pieptul tresăltînd de emoție.

Ah, dar nu-i bine să visezi atît de frumos ! Aerul din locuința familiei Bremm, mai ales din camera în care-și petrec toată ziua și în care mănîncă, e încărcat de dușmănie reținută și de mirosul dulceag al mîncării înfulecate cu cîteva clipe înainte, varză fiartă cu orez și cu un pic de zahăr, care e tot atît de searbădă la gust ca și la miros. Funcționarul de poștă Bremm citește jurnalul, fumînd, descheiat la uniforma veche sub care se vede cămașa de lînă ; mama, înaltă și uscățivă, îl ceartă pe întîrziat, pe un ton plîngăreț, spunîndu-i că s-o fi răcit mîncarea, și tricotează într-una, cu privirile goale, sleite de muncă, ațintite într-un colț unde nu și le poate anina decît cel mult pe pînzele cenușii de păianjen din tavan ; fratele mai mic citește niște broșurele verzi, murdare, care întind pe o mie patru sute de pagini povestea romantică a vieții viteazului și vestitului bandit Heinrich

Anton Leichtweiss... Nimeni nu vorbeşte, parcă fiecare l-ar învinui pe celălalt, doar prin prezenţa lui mizeră, că n-a izbutit „în viaţă“, că îi stă în cale, îl trage înapoi, şi că, de-ar fi fost singur, ar fi ajuns departe. Bremm se simte pierdut, distrus. Nu purtase niciodată haină roşie de catifea şi nici nu avea să poarte vreodată ; lumea lui erau oamenii aceştia care îl urau fiindcă nu cîştiga destui bani şi fiindcă stătea mereu „cu nasul în carte“, oamenii aceştia care ocărau pe ascuns şi chiar în gura mare pe oricine era mai bogat, mai norocos sau mai deosebit decît ei. Pentru ca nenorocirea lui să fie desăvîrşită, mai avea şi mîncare caldă, ceea ce însemna că nu putea să citească în timp ce-şi înfuleca cina, cum făcea de obicei, deşi era şi un noroc în asta pentru stomacul lui leneş, care se umplea pe încetul cu o grămadă de pîine unsă cu untură de porc, prost mestecată, şi cu cîrnaţi ieftini.

Mînca, în timp ce-l pătrundeau zăpuşeala şi aerul greu, în timp ce oboseala trupească şi sufletească îi surpa, îi năruia viaţa ştiută numai de el, şi citea mecanic pagina cu anunţuri a ziarului în a cărui lectură se cufundase, de partea cealaltă, taică-său. Era însă atît de moleşit, mintea îi era atît de întunecată, încît parcurse de două ori un anunţ, ba începu să-l citească şi a treia oară ca să-l înţeleagă. O „Duse“ — care dintre ai lui ştie ce înseamnă acest cuvînt ? Nici unul ! Sînt nişte inculţi ! Numai el îi cunoaşte înţelesul, numai el ştie că e numele unei mari artiste franceze, şi că se citeşte „Düs“. Şi atunci fireşte, cînd îşi dădu seama despre ce este vorba, îi zvîcni inima de nerăbdare, de neastîmpăr şi de năvalnică fericire : aşadar putea s-o vadă, o va vedea chiar în ziua aceea, în seara aceea ! Abia stăpînindu-se să nu zîmbească de fericire, citi sorbind din ochi anunţul care aducea la cunoştinţă, într-o germană sforăitoare, într-un limbaj de bîlci, că „Duse a cinematografiei“ va juca astă-seară la „Universum Bioskop Theater“ într-un film fără egal în lume, în colosala dramă, profund tragică : „Moartea izbăvitoare“.

Nici n-apucă bine să termine de mîncat şi să-şi destindă cît de cît spinarea şi picioarele care nu se deprinseseră încă să şadă încordate aproape zece ore în şir, că se şi ridică şi spuse că pleacă.

— Unde ? îl întrebă maică-sa ; răspunse ironic că îl bucură interesul ce i se arată, dar că pleacă totuşi ; învăţat însă cu sclavia, adause că va călători probabil prin „Univers“. Şi, în timp ce maică-sa se plîngea de obrăznicia lui, urmărit din spate de privirile furioase ale tatălui său, care, ca de obicei, ridică pînă la urmă din umeri — fiindcă renunţase de mult să-i mai facă educaţia golanului — se îndreptă grăbit către cuier, îşi puse paltonul, pipăi bucuros punguţa din buzunar, neîncepută încă, în care era un ghemotoc de stafide mici, negre, nespălate — le cumpărase în după-amiaza aceea, în drum spre prăvălie, ca să aibă ce ronţăi noaptea, în timpul lecturii — se furişă în camera înăbuşitoare, cu miros călduţ, dulceag, de încăpere neaerisită, pe care o împărţea cu fratele său, luă din patul lui, gata aşternut, ceva alb şi sforăitor, o pisicuţă ce dormise acolo comod, slăbiciunea lui, a cărei blăniţă bălană şi ochi aproape albaştri, vioi, avea impresia că îi vede prin întuneric : îi zicea Klara. După ce ascunse cărţile furate în patul încălzit, îşi puse prietena în buzunarul de la piept al paltonului — cu toată împotrivirea ei violentă — şi trecu liniştit prin camera luminată, cu gulerul ridicat, ca să o ascundă mai bine. Îi interzise cît se poate de brutal fratelui său să-l însoţească, şi plecă.

Noaptea era friguroasă, dar nu bătea vîntul. Pieptul i se umplu de aer curat şi biata fericire ce avea să-l cuprindă în curînd făcea să-i tresalte inima. La biserică

bătu ceasul o dată. Era opt şi jumătate; aşadar va ajunge înainte de a începe filmul pe care, desigur, cel mai de seamă „Teatru“ dintre cele şase din orăşel căpătase dreptul să-l prezinte în schimbul unei sume foarte mari, pentru a încasa apoi una şi mai mare ca tribut al bucuriei produse de artă. Această genială asociaţie între artă şi bani i se părea tînărului cît se poate de înţeleaptă şi demnă de respect, căci avea un fel personal de a aprecia valoarea unei activităţi după venitul pe care îl aducea. Coti de cîteva ori, păşind prin zăpada pufoasă; în depărtare, la capătul străzii se şi vedeau sclipind lămpile cu lumină roşie, puternică, deasupra intrării la *cinéma*. Niciodată nu folosea denumirea obişnuită de *Kintopp*, atît de curentă, care fusese lansată la Berlin, nici nefirescul cuvînt *Kino*, la modă pe la ei — numai luminosul, scăpărătorul cuvînt franţuzesc, cu cele trei silabe distincte şi armonioase era pe măsura înţelesului său plin de vrajă. Îşi puse din fugă ochelarii, ca să fie luat drept elev şi să se bucure de reducerea care li se acordă acestora, preţurile fiind foarte scumpe, şi, în timp ce-şi cumpăra un bilet de treizeci de pfennigi, privi cu lăcomie tulburătorul chip al demonicului Mimin, celebra lui faţă palidă, cu ochi scînteietori, ca de vampir.

În sală, se aşeză şi privi. Mica, molcuţa Klara, pisicuţa, sta liniştită în braţele lui, acoperită cu paltonul. Cum mîinile nu-şi aflau astîmpăr şi trebuiau să-şi găsească de lucru, o mîngîiau într-una; blana delicată îl înfiora desigur plăcut, fiindcă vîrfurile degetelor i se sensibilizaseră de cît îşi tot rodea unghiile. Din cînd în cînd scotocea în buzunarul cu provizii şi scotea o grămăjoară de stafide, savurîndu-le dulceaţa pişcătoare ca sarea; cînd vreunul din mulţimea de sîmburei îi intra în dinţii găunoşi, trebuia să-l sugă îndelung pentru a-l scoate şi atunci, din pricina aerului vînturat între limbă şi gingie, se auzea un piscuit ca de puişor, care atrăgea atenţia celor din apropiere; iar Bremm roşea prin întuneric, deşi, la drept vorbind, nu stînjenea pe nimeni. În semiobscuritatea din jur, licăreau în stînga două lumini mici, roşii, respira şi se mişca mulţimea care umplea sala lungă ca un tub, unduiau capete, se tîrşîiau picioare. Un pian electric hămăia un fel de marş. În faţă însă, jucînd părelnic, cu lumini vii şi umbre întunecate, tremurător şi totuşi bine conturat, se desfăşura povestea captivantă, plină de farmec îndoielnic, cucerind sufletele prin lovituri brutale. Pe toţi îi cam dureau ochii, dar făceau eforturi cu tot trupul să vadă, numai spiritul se odihnea, apăsat de o atmosferă grea, îşi pierdea din ascuţime, se pervertea. Ceea ce se prezenta văzuseră de nenumărate ori, dar căutau de fiecare dată acelaşi lucru, întîmplări simple, care să stîrnească simţăminte simple şi soluţii care să-i umple de bucurie. Pentru asta nu era nevoie atîta de sens, cît de impresii senzoriale, şi nici nu solicita o perspicacitate deosebită... Un tînăr de familie, ruinîndu-se, e silit să se facă chelner, fiindcă, întors de la bal, e îmbrăcat în frac. Răstoarnă un vraf de farfurii, care se fac ţăndări, şi o ia la fugă. Începe o goană în cursul căreia, dornici să dea o mînă de ajutor, vreo douăzeci de inşi îl fugăresc mînioşi, se caţără pe case, se precipită o avalanşă de accidente comice, pînă cînd, printr-un aranjament ridicol, cel care a provocat-o se refugiază în casa unor oameni bogaţi, necunoscuţi, cu a căror fiică se va căsători — fiindcă şi mustaţa şi ochii delicioşi nu şi-au pierdut cîtuşi de puţin din farmec. Toate acestea sînt făcute ca să stîrnească rîsul. Şi oamenii rîd de se cutremură bolţile încăperii întunecoase, cu aer stătut, rîd fiindcă au impresia că şi ei aleargă,

se reped, şi-l urmăresc pe fugar, fiindcă se bucură la gîndul că o să aibă loc o bătaie în lege, fiindcă sînt dezgustător de emoţionaţi de norocul neaşteptat care a dat peste neîndemînaticul cavaler; rîde şi Benno Bremm, veşnic oropsit, rîde cu atîta poftă, încît stafidele lipicioase pe care le are în gură, boabele murdare de strugure îi taie respiraţia şi-l fac să tuşească.

Oare lumea de afară o mai fi existînd? Aici se desfăşoară o viaţă de o mie de ori mai palpitantă şi totuşi nepericuloasă, comprimată, dar închisă bine, ca acidul carbonic lichefiat despre care a învăţat la şcoală că se ţine în butelii de metal... Cînd apar aici părinţi, le poţi privi cu ironie figurile pline de demnitate părintească, fiindcă n-au cum să vină la tine; şi-apoi, nu-ncape vorbă, dacă apare un magazin, nu el, Bremm, trebuie să şteargă praful — iar, dacă se va arăta şi un practicant, îl va privi liniştit şi bucuros că nu numai el are de pătimit.

Aici se simţea în siguranţă! Oh, de ce nu se desfăşura şi viaţa lui adevărată ca un film, să o poată privi de pe un scaun comod, trîndăvind în voie! Oh, de ce nu era şi el bogat! de ce nu era frumos, de ce nu-l dorea nimeni şi nu-i cădea şi lui norocul din cer!

Dar pianul începu să cînte o melodie tărăgănată, şi iată: o familie este ameninţată, n-are importanţă de ce, trebuie trimisă o solie, n-are importanţă cui, cineva încalecă în grabă şi călăreşte, călăreşte în timp ce alţii îl urmăresc. Şi cum mai călăreşte! Nici n-ai fi putut bănui că e cu putinţă, înainte de a o fi văzut aici, în realitate! Bill — parcă aşa îl cheamă — abia se mai vede în depărtare, ca un punct. Şi Benno nici nu apucă să respire de trei ori şi să-şi răsucească de trei ori cu încîntare degetul în nasul umflat — căci batista, întărită şi verde, îi stă lipită de buzunar ca un merişor

încreţit — şi Bill, turbat, a şi apărut cît e de mare, galopînd ca o arătare fabuloasă... Dar şi duşmanii galopează la fel! Schimbă calul! Fără odihnă, călăreşte într-una mai departe către ţintă. Deodată fumegă revolvere şi urmăritorii atacă; dar patria, mireasa şi onoarea familiei sînt salvate. Inima lui Benno Bremm, obosită, victorioasă, înflăcărată, îşi află liniştea. Binecuvîntată fii Americă! De unde ne-ar veni altfel o asemenea artă?! Ce ar putea să ne mai încordeze toţi muşchii, să ne pună în mişcare tot sîngele, să ne umfle plămînii lipindu-i de coaste?! Umbra lui Karl May plutind deasupra ta, generozitate, Winnetou, Shatterhand, aur, sînge şi pumni... Oh, de ce nu e un aventurier, liber şi puternic, să strîngă între pulpe calul care gîfîie!

După o mică pauză înaintea filmului principal, se stinse din nou lumina. Acum avea să apară *ea*.

Sunetul languros al unei viori şi orăcăitul delicat al unui acordeon creau atmosferă pentru o emoţie de zile mari. Ea apăru. Era albă, subţirică şi avea ochi negri. Se împlinea o soartă, se desfăşura o viaţă. Un suflet tînăr, sărăcie, numai lucruri urîte, mizerie zilnică — noi nu sîntem atît de neîndurători ca tatăl tău, noi nu te batem şi nu te izgonim fiindcă ai vrut să fii şi tu o dată fericită şi ţi-ai dăruit gura şi trupul tînărului aceluia nobil care te-a sărutat dis-de-dimineaţă pe scări — că doar eşti fată de portar — cînd le spălai cu mîinile tale, totuşi atît de albe. Şi ce uimitor de frumoasă eşti în hainele noi pe care ţi le-a dăruit! Aşadar eşti fericită, aşa e cînd eşti fericit — atunci îţi împărtăşim şi noi fericirea. Dar ia stai — ai văzut? S-a şi săturat de tine... Şi copilul pe care-l aştepţi? Dar îţi dă bani... şi trebuie să-i primeşti, că n-ai încotro... De altfel situaţia asta n-o să dureze mult. L-ai văzut pe stradă cu

logodnica lui. O fată frumoasă şi bogată, iar la tine în cameră e frig de moarte şi atîta sărăcie, că-ţi îngheaţă inima. Nu-ţi rămîne decît să le pui la toate capăt. Da, s-o sfîrşeşti, aşa cum o sfîrşesc săracii... Înfaşă-ţi copilul şi pleacă; du-te la marginea oraşului, ai să dai de un cîmp plin de zăpadă; şi mai ninge încă. Întinde-te frumos pe jos şi odihneşte-te. Ca să te linişteşti, caută să adormi. Şi ce minunat de calmă ţi-e faţa, înainte de a te acoperi zăpada...

Muzica încetă, se făcu lumină, lumea ieşi; ningea cu fulgi mari.

Lui Benno Bremm îi ardea capul, era buimac, ameţise de ceea ce văzuse. Nu putea să se ducă pentru nimic în lume acasă; şi cînd se mai gîndi că a doua zi de dimineaţă avea să şteargă tejgheaua şi cărţile, se cutremură şi-şi simţi gura amară de scîrbă. Nu mai putea, trebuia să fugă, să fugă cît mai departe. Trecu prin tunelul unei stradele, urcă nişte scări, merse de-a lungul unor case, străbătu două străzi pustii, periferice, în bezna cărora cîteva felinare aruncau o lumină verzuie. De acolo înainte se întindea şoseaua, coti şi o luă încet pe un drumeag pe care îl cunoştea din vară. Se simţea otrăvit, avea parcă ameţeli, dar vedea mai limpede şi mai neîndurător ca oricînd că el nu-i în lumea asta decît o biată fărîmă, aruncată cît colo. În timp ce mergea, se gîndea la Benno Bremm, creatura murdară şi slabă care se frămînta noaptea şi trăia cu vise pe care realitatea le batjocorea îngrozitor; n-ar fi putut spune de ce, dar îl copleşi sentimentul surd că existenţa lui ar micşora valoarea lumii şi că la drept vorbind ar fi fost mai bine să nu existe, să nu fi existat niciodată. În dreapta şi-n stînga se întindea cîmpul. Sub un strat gros de zăpadă, ca nişte valuri alb-crepusculare, blînde, moi, odihnitoare... Se opri locului şi spuse tare:

— Sînt în stare s-o fac!

Da, era în stare, şi voia s-o facă! Părinţii? Ridică din umeri şi rîse tăios. Vor avea un nou prilej să se vaiete — şi în taină cum se vor bucura! — nimic nu-l reţinea, nici un om; numai o singură fiinţă îl iubea, şi aceea era cu el, îl va întovărăşi, nu voia să o lase printre haini. Şi ce dulce era gîndul că fetiţele blonde, care abia îi răspundeau la salut, şi colegii, care nici nu-i mai vorbeau, vor rămîne înlemniţi şi le va părea rău că nu s-au purtat mai bine cu el, cînd vor afla a doua zi, din ziare, că a fost găsit îngheţat! Zîmbi fericit — se şi culcase pe spate în zăpadă — îi ierta. Îl ocoliseră adesea, nu le prea plăcea tovărăşia lui, cei mai puternici îl băteau cîteodată, iar cei mai slabi îl strigau cu tot felul de porecle, fugind apoi iute la vreun coleg mai vînjos să-i apere. N-a fost cu nimeni prieten mai mult de trei săptămîni şi, desigur, numai din vina lui, a felului lui de a fi, a obiceiurilor lui. Ca şi cînd ar fi fost cine ştie ce obiceiuri rele! Dar acum se va răzbuna pe toţi. Dacă murea ca un martir, ei erau de vină, ei, părinţii şi profesorii, erau răspunzători că la vîrsta cînd deschidea şi el ochii nu ştia decît de cărţi şi de vise, de plimbări singuratice după-amiaza prin pădure. Ba, în ultima vreme, îi furaseră şi după-amiezile, nu se mai putea plimba decît duminica. Acum, însă, nu mai avea nici o importanţă, se săturase de toate, pînă peste cap, dar nu le-o lua în nume de rău. Le dorea să fie mai fericiţi decît Benno Bremm, nu le aducea nici o vină. După dricul negru în care va fi dus sicriul lui la groapă, va merge toată clasa; şi fetele or să plîngă, da, ele care şi-au bătut adesea joc de el şi nu l-au iubit şi nu l-au sărutat niciodată. Se întinse cu mai multă plăcere decît în pat şi, fiindcă se dovedise un suflet

atît de ales, privi bucuros în întunericul care pîlpîia ușor.

Nici nu simțea măcar că e frig. Îl cuprindea doar încetișor somnul; și ce repede se așternea zăpada! Nu-și mai zărea decît vîrfurile rotunde și negre ale pantofilor; ce aproape i se păreau! Mîinile și le ținea la căldură, în buzunarele paltonului și, fiind prea obosit, nu le mai scoase cînd Klara se suci și se răsuci în ascunzătoarea ei, mai întîi cu o parte a corpului, apoi cu tot corpul și, curioasă, înălță capul, după care trase aer pe nări. Îi ședea pe piept caldă, moale și plină de viață; fulgii care cădeau o supărau și începu să dea grațios cu lăbuța în dreapta și-n stînga. O lumină miraculoasă îi ajută să o vadă deslușit, apoi închise puțin ochii; ce bine era! Îl cuprinse o fericire molcomă, moleșitoare, uită că i-au înțepenit picioarele, deși numai cu o clipă înainte își dăduse seama de acest lucru. „Oare o fi tare plăcut să fii sărutat?" Căscă, fulgi ușori de zăpadă îi căzură pe limbă și se topiră lăsîndu-i un gust cald și apos... „Liniștea e blîndă, izbăvitoare! Nu mai e fratesău să sforăie — așa va adormi în curînd; va adormi și va visa." I se pare că stă întins, pe jumătate adormit, în nacela unui balon și că din vălmășeala de jos e ridicat în aerul tare de sus, ce suflă peste el proaspăt și rece.

Ațipise, era gata să-l cuprindă somnul, și se visa purtînd pieptarul brodat al locotenentului de mușchetari: era d'Artagnan, și d'Artagnan călărea în galop, îi ducea reginei o scrisoare, spada îi zornăia, haina roșie de catifea îi fîlfîia în jurul coapselor. Oare plîngea regina? Fiindcă plîngea cineva. Își scutură aproape fără voie zăpada de pe frunte și, pe jumătate adormit, deschise ochii. Da, plîngea cineva. Plîngea Klara, tremura de frig și scîncea în noapte, prelung, ascuțit, ca un copil, în timp ce stelele păleau. I se făcu milă de ea, întinse mîinile, o puse iar sub palton, la piept, și-și încheie nasturii. Se trezise brusc, odihnit și înviorat. „Cum, aici era?" O spaimă grozavă îi îndeștă inima și-l făcu să se ridice dintr-o dată. Sări drept în picioare — n-avea nici o importanță că-i erau reci ca gheața și pe jumătate amorțite — putea să se miște, trăia! Klara căzuse în zăpadă; o ridică și-și îngropă fața în blana ei pufoasă. A trăi! Îl cuprinse o frică grozavă. Se vede că își pierduse mințile, de ajunsese aici, de uitase că nu era încă bătrîn, că se mai puteau întîmpla încă multe, că avea acasă o mulțime de cărți, care așteptau să fie citite, că va veni iar vara! De ce să moară? Într-o bună zi o să dea și peste el norocul, poate azi, poate mîine, de ce să-l scape? Pînă atunci mai sînt cărțile, visele, Klara, cinematograful — și apoi alte orașe, în care se va duce mai tîrziu, orașe mari, pline de minunății și de fete, dintre care, desigur, una îi e sortită lui. — Oh, pentru asta merită să ștergi tejgheaua și cărțile de praf! Porni în grabă peste cîmpul înzăpezit, clătinîndu-se, căci nu se ținea prea bine pe picioare. Orașul ieșind din neguri i se întindea înaintea ochilor. Simți că îi e foame și căută în buzunar punguța cu stafide cleioase și dulci care i se topeau în gură. Șchiopătînd, se îndrepta cu dor către străzile luminate, calde și cu aer cam greu, asemenea unui rănit care, părăsind cîmpul de luptă invalid, totuși viu, pornește aproape bucuros spre regimentul din care face parte.

UN MIC EROU

Dispensarul minei Laura, 12 octombrie 1910

Aş vrea să găsesc cuvintele potrivite şi să le aştern pe hîrtie aşa cum mă voi pricepe. Nu sînt decît un medic foarte tînăr, trimis aici, la acest dispensar de mină, pentru a-mi învăţa meseria pe trupurile şi sufletele săracilor, ale minerilor, predaţi nouă ca nişte mărfuri pe care şi le-a ales moartea din marile magazine ale vieţii, punînd asupra lor mîna sa colţuroasă sau renunţînd în cele din urmă la ele.

Şi cîteodată seara, cînd nu-mi vîjîie capul de oboseală şi spiritul îmi e încă treaz, scriu întîmplarea care m-a impresionat, care m-a pus pe gînduri, care-mi stăpîneşte sufletul şi mă umple de groază şi uluire ; apoi constat din nou, tremurînd de iritare, că la urma urmei sînt şi eu un om care împărtăşeşte pasiunile, bucuriile şi desperarea semenilor săi, pe care viaţa oamenilor îl face să vibreze ca o vargă de metal electrizată.

Iată, lîngă mine, în camera slab luminată, zace un om care va muri. Sînt de gardă în noaptea aceasta şi am să scriu despre el atît cît am aflat — am să caut să-mi închipui fapta lui, eroismul lui, ce a făcut de a ajuns aici.

Zace pe pînza albă a cearşafului cu faţa palidă, slăbită de eforturile lunilor din urmă — primele vai, şi ultimele din viaţa lui de bărbat — şi cată să se odihnească în pace, adică : să moară. Între pometţii ieşiţi ai obrazului şi bolta frunţii lui înguste se văd două pete întunecate, pleoapele lăsate peste ochii stinşi. A şi început să coboare în el însuşi, să iasă din vîltoarea ameţitoare a existenţei şi să pătrundă în împărăţia miraculos de liniştită a nefiinţei, a şi început să nu mai fie el, ci numai o celulă din corpul societăţii, dar foarte neînsemnată, fiindcă în curînd va rupe orice legătură cu ea şi-l va cuprinde frica morţii, de aceea şi stau lîngă el, deşi poate că nici nu o va mai simţi...

Are nouăsprezece ani şi cinci dintre ei i-a petrecut în mină, în ultima vreme ca săpător — ca miner — doborînd din şist minereul combustibil, negru şi lucios, care învrăjbeşte oameni şi îi face să nesocotească orice lege morală ; ca muncitor în mina de cărbuni care poartă un nume de om — se numeşte mina Ferdinand — de parcă n-ar fi un demon turbat, înfricoşător. Aşadar, tînărul cu părul spălăcit, tuns scurt, băieţeşte şi cu faţa bărbătească, brăzdată, care ia cu încetul înfăţişarea unei feţe de copil bătrînicios, tînărul slăbuţ care va muri în curînd n-are decît nouăsprezece ani.

Povestea vieţii lui începe ca povestea oricărei vieţi omeneşti, cu întîmplări de-ale tatălui. Montorul Mrozik de la Uzinele electrice din Silezia Superioară, după ce-şi pierduse un ochi în timpul serviciului, căzuse într-o zi doborît de curentul de înaltă tensiune. Nevastă-sa s-a mutat într-o locuinţă mai mică — o cameră şi o bucătărie — în clădirea din fund a unei harabale de cărămidă înnegrită de fum ; aerul era întunecat din pricina funinginii de cărbune zvîrlite de îngrozitorul iad în care trudeau oamenii, zidurile se înălţau golaşe, pe-

reţii erau subţiri, cele mai mici zgomote casnice răsunau pînă departe. Pensia primită de văduva unui montor e tare mică, e de neînchipuit cu cît de puţini bani reuşesc oamenii să nu moară de foame.

Fata, care era drăguţă şi lucra într-un birou, a avut norocul să se mărite cu un prieten din copilărie, un funcţionar tehnic, şi a plecat cu el într-un oraş mai luminos. Mama a rămas doar cu Michael, un băieţaş liniştit, pe atunci încă în clasele primare ; cînd a împlinit paisprezece ani, a părăsit şcoala şi a intrat la mină. Nu ştiu ce munci îndeplinesc acolo copiii ; mai tîrziu a ajuns însă săpător în schimbul de zi. Avea braţe puternice, de om tînăr, şi plămîni plăpînzi — aşa stînd lucrurile, nu-i greu de ghicit ce i s-a întîmplat.

Peste zi cobora în mină. Aerul era fierbinte şi mult prea puţin pentru plămînii însetoşaţi ; fiecare lovitură de tîrnăcop, fiecare detunătură a explozibilului înmulţea firişoarele de cărbune care pluteau în aer. Săpătorii, pe jumătate goi, munceau din răsputeri în căldura înăbuşitoare ; peste pielea lor năduşită, cu porii deschişi, se aşeza un strat de praf de cărbune.

În iadul acela lucra Michael Mrozik opt ore pe zi sau chiar mai mult — lucra cu braţele, luptîndu-se cu piatra, mereu înghesuit, adesea în genunchi, ghemuit, lungit în lumina puternică, mereu însetat, sorbind mereu cu lăcomie din cafeaua subţire, în ritmul îndrăcit pe care i-l impune timpului cărbunele.

Leafa primită pentru această muncă o împărţea liniştitul tînăr cu maică-sa, fiindcă locuiau împreună. Ea îi făcea de mîncare, se ducea la piaţă şi îi cîrpea rufele ; el ţinea casa, dar era un fiu cuminte şi supus. În capul cărunt al doamnei Mrozik bătu uşor darabana un gînd de îngrijorată mulţumire, pînă într-o blestemată de duminică.

Între oraş şi pădure, înconjurată de cîţiva pomi, e o cîrciumă care se numeşte „La împăratul german" ; acolo, într-o sală cu duşumeaua plină de praf, pe sub ghirlande de hîrtie multicoloră (colbite şi decolorate), care se întind de la un candelabru la altul, dansează duminica tineri vînzători de prăvălie, muncitori, funcţionari, fiecare cu fete din casta lui, în zgomotul trompetei, al viorii şi al pianului vechi : vals, polca şi krakowiak.

Acolo a văzut-o Michael Mrozik pe Berta Okonkowski, o fată drăguţă, cu părul negru, vînzătoare la marele magazin Kleemann, şi a dansat cu ea.

Din ochii lui se revărsa atîta dragoste, iar gura şi obrajii lui exprimau o voinţă atît de ameninţătoare, încît rivalii se retraseră cu capetele plecate, iar Berta, măgulită, se lipi de el tremurînd. Îi luă bere, cîrnaţi şi pîine ; nu vorbi mult, dar fata simţi că în mintea şi-n inima băiatului e un clocot nesfîrşit, care numai pe ea o aştepta şi era gata-gata să se reverse.

Se întoarseră împreună în oraş, dar vorbiră puţin, cîmpul e tăcut cînd luminează pe cer luna nouă — natura e sărăcăcioasă, pe jumătate invadată de oraş, la orizont fulgeră pretutindeni flăcările cuptoarelor înalte şi ale uzinelor — totuşi natura, raza blîndă a lunii, încîntă inimile, face să crească iubirea, hotărăşte destinele.

Miercuri seara se pierdură amîndoi în lumea largă şi emoţionantă a cinematografului ; mîna lui pipăi coapsele ei moi, pieptul ei tînăr. Duminica următoare, după prima oră de dans, se duseră, ca şi celelalte perechi, să respire aer curat, afară ; îi atrase pădurea deasupra căreia licăreau stelele. Michael Mrozik îi cunoştea fiecare colţişor de pe vremea cînd se juca în ea. Precauţi,

cu paşi mari, măsuraţi se îndreaptă amîndoi spre un petic de iarbă, ferit.

De atunci încolo a umblat cu ea — aşa se spune în popor cînd un băiat are o legătură de dragoste. O iubea cu credinţă şi pătimaş. Nu mai era un băiat crud, un neştiutor frămîntat şi înnebunit de gînduri, şi nimeni nu se mai ferea să facă glume deocheate faţă de el, deşi le asculta furios şi stînjenit.

Începu să crească în propriii lui ochi ; abia acum simţea că face parte din breasla celor cu care muncea alături şi alături de care cîştiga un ban. Şi o recunoştinţă fără margini faţă de Berta se amesteca în sufletul lui cinstit şi nevinovat cu toată fericirea pe care i-o dăruia această fată.

Acum scăpase de sfaturile preotului şi ale profesorului cărora li se supusese ca un şcolar ; situaţia lui era acum alta, deopotrivă cu a lor — era liber şi egal cu toţi. Recunoştea deschis că scăpase de robia ruşinoasă a tinereţii de cînd braţele fetei îl cuprinseseră pe după gît şi îi simţise răsuflarea alături de a sa... În sfîrşit, acum alerga pe stradă vesel, aproape chiuind în sinea lui cînd trebuia să prindă tramvaiul ca să se ducă la mină.

Noua lui situaţie îi umplea inima de o bucurie sălbatică, îi stăpînea toate gîndurile, iar peste zi, cînd săpa tăcut la cărbune, izbea în şist cu ardoare, adîncit în muncă, abia de se îndura să înceteze o clipă lucrul pentru a-şi şterge sudoarea de pe faţă sau pentru a-şi sorbi cafeaua... Munca, forţa, tinereţea, serile după încetarea lucrului — toate acestea, dar mai ales serile după încetarea lucrului căpătaseră alt sens.

Mamă-sa, fireşte, nu era mulţumită de noua situaţie — nu-i plăcea că băiatul venea, se spăla, îşi punea alte haine şi pleca ; nu-i plăcea că lipsea de acasă serile şi

o parte din noapte, ştia ea unde ; nu-i plăcea că o lăsa singură duminicile. Din pricina unei femei care era mai tînără ca ea, da, tînără, foarte tînără, stătea acum în camera pustie, fără să aibă cu cine schimba o vorbă şi privea prosteşte pe geam, la cerul de deasupra curţii sau, seara, la pata de lumină pe care o arunca lampa cu gaz pe lemnul brăzdat al mesei.

Femeia aceea străină îi răpise ceea ce fusese înainte numai al ei : fiul, bărbatul din casă, dîndu-i ceea ce ea nu-i putea da. Îşi zicea însă că numai grija pentru fiul ei îi umplea inima de mînie, că numai din dispreţ i se urca sîngele la cap cînd se gîndea la rivala de neînvins către care se îndreptau toate gîndurile băiatului...

Cînd venea Michael acasă, îi spunea tot felul de vorbe jignitoare, ceea ce nu era bine, îşi dădea seama, dar nu se putea stăpîni ; se văieta, îl învinuia pe băiat, arunca unele săgeţi împotriva Bertei, apoi ocăra cît o ţinea gura şi plîngea cu sughiţuri. Toate acestea nu duceau însă la nimic, fiindcă băiatul de nouăsprezece ani nici nu-i răspundea tăios, cum s-ar fi aşteptat, ceea ce ar fi liniştit-o şi ar fi încîntat-o oarecum, fiindcă cel care ţine casa are şi dreptul să se poarte ca un stăpîn şi să bată cu pumnul în masă, punînd capăt văicărelilor — nici nu-şi schimba felul de viaţă. În fiecare săptămînă, în fiecare sîmbătă seară, Michael punea aceeaşi sumă de bani ca şi înainte pe masa în jurul căreia se petreceau scenele amintite, de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat. Astfel bătrînei îi lipsea orice motiv serios de a se plînge şi nu avea cum stîrni cel puţin compătimirea vecinilor. Căci nu putea să vorbească altora de gelozia ei, iar cele ce-i scria fiicei ei nu-i uşura suferinţa, fiindcă sufletele închise nu izbutesc să exprime în scris prea mult din ceea ce simt...

Timp de aproape un an de zile, băiatul, fără să dea semne de boală, slăbea mereu și arăta tot mai rău. Cearcănele de la ochi i se adînceau, fața îi era suptă, oricît ar fi mîncat, iar cînd începu să lipsească peste zi tot mai mult de acasă, încît nu mai veni în cele din urmă decît noaptea tîrziu, mamă-sa văzu cu groază și mînie că aproape adormea la masă, în timp ce mînca în tăcere și că apoi se prăbușea pe pat toropit cu totul. „Îi macină sănătatea putoarea", își zicea ea.

Și așa și-a tot zis trei sferturi de an — cu teamă și mîhnire, furioasă și zîmbind amar, cu prefăcută indiferență și în culmea desperării, cu rugăminți nerostite pe buze și cu lacrimi neplînse, cu palmele încleștate și cu ochii ieșiți din orbite, înnebuniți ; în jurul acestui gînd se învîrteau toate celelalte. Dar într-o noapte băiatul n-a mai venit de loc acasă, și a doua zi dimineața doamna Mrozik a încetat să-l mai blesteme pe el și pe stricata aceea, fiindcă a fost chemată la dispensarul minei unde zăcea Michael care ceruse s-o vadă.

Și aici a aflat de la el și de la noi că i se măcinase într-adevăr sănătatea, dar nu din pricina fetei, că îl doborîse munca fără măsură, de neînchipuit.

Pe pernă se odihnea capul cu fața osoasă, cenușiu-gălbuie, a unui tînăr. Cu vocea stinsă și în cîteva cuvinte, atît cît i-o îngăduiau plămînii distruși, povesti că de cînd o cunoscuse pe Berta făcuse ore suplimentare, deoarece avea nevoie de un salariu mai mare, iar mai tîrziu, cînd ea nu se mai putea duce la serviciu fiindcă îi născuse un fiu, lucrase în două schimburi — cîte douăsprezece pînă la șaisprezece ore în subteran pentru a le putea întreține pe amîndouă femeile, pe cea bătrînă și pe cea tînără care avea un copil. Voia să țină două case cu brațele lui de băiat și cu pieptul lui prăbușit — nici mai mult nici mai puțin. Socotea că aceasta este datoria lui și și-o luase asupra-și oftînd...

Copilul pe moarte vorbea despre toate grozăviile acestea ca despre ceva de la sine înțeles, ca un bărbat care nu făcuse decît să-și îndeplinească datoriile pe care i le impunea viața... Cînd ai mamă, nevastă și copil...

Îi spuse apoi mamă-si că i-a tăinuit toate acestea fiindcă n-ar fi ieșit decît și mai multă supărare și vorbe proaste, că mai mult tot n-ar fi făcut ; acum însă, cînd i s-a apropiat sfîrșitul, o roagă să-și calce pe inimă și să se gîndească la copilul lui.

Eram de față și am văzut cum a pălit de rușine, de durere, de frica morții și de iubire. Încă o dată zidul dintre doi oameni, ridicat de neîncredere și tăcere, cădea prea tîrziu... Ce folos dacă totul pare apoi atît de simplu ? Oamenii ajung să-și dea seama de aceasta mult prea tîrziu...

Bătrîna Mrozik se duse la Berta. Fata, care nu se deosebea cu nimic de celelalte fete, fu cam intimidată de vizita femeii străine. N-avea decît optsprezece ani și-și împovărase viața cu un copil. Cînd bătrîna îi propuse să se mărite repede cu Michael și să se mute la ea, Berta spuse cinstit că n-ar vrea, fiindcă e prea tînără, iar Michael foarte bolnav.

Bătrîna înțelese că un astfel de sacrificiu nu i-ar aduce ei nici un folos. O întrebă atunci pe Berta dacă vrea să țină copilul sau i l-ar da mai degrabă ei. Fata o duse lîngă coșul de rufe în care băiețașul își sugea cu rîvnă mînuțele și zise că va fi mai bine îngrijit la bunică, și apoi nu o va opri nimeni să vină să-l vadă și să-l sărute pe micuțul Martin. Doamna Mrozik luă simplu, ca pe un obiect care îi aparținea, copilul, să-l ducă în patul băiatului ei, în camera care nu avea să

mai fie de acum încolo pustie. Martin se numise şi bărbatul ei şi acum, iată, va creşte un nou Martin Mrozik, aşa-i viaţa...

Michael, cînd veni să i-o spună, dădu mulţumit din cap şi închise ochii — iar acum, în noaptea aceasta, care vuieşte de duduitul îndepărtat al maşinilor, moare împăcat ca un om care ştie că şi-a pus treburile în ordine, se cufundă în zumzet şi întuneric, absorbit de o linişte fericită, imensă, ca aceea a serilor de sărbătoare.

Mă întreb cîte mii de morţi de acestea eroice, nespectaculoase n-or fi în fiecare seară pe pămînt şi tremur de mîhnire, dar şi de bucurie, fiindcă fac parte din neamul omenesc şi sînt aproape de fiii lui, fiindcă am urechi să aud, ochi să văd şi minte să înţeleg faptele lor eroice nerăsunătoare, fiindcă am inimă să simt, mînă să le scot la lumină sau cel puţin să le feresc de uitare, care, ca o a doua moarte, ne dă tîrcoale şi ne ia vederea.

PIONIERUL SCHAMMES

Dealuri împădurite îngrădesc orizontul. La poalele lor se întind coline unduioase. Un rîu scaldă valea ; rînd pe rînd se iţesc noi culmi, poleite de soarele ajuns la scăpătat.

În faţa unei barăci, în jurul unei mese cioplite din topor stau, pe nişte bănci tot atît de primitive, cinci oameni cufundaţi în binecuvîntatul joc de cărţi numit *skat*. Hainele albe de doc şi pantalonii vîrîţi în cizme le dau tuturor aceeaşi înfăţişare, par muncitori care, după ce s-au spălat, se bucură de puţină odihnă. Trei dintre ei au şi feţe de muncitori, al patrulea însă, unul cu barbă roşcată şi cu pistrui aduce mai degrabă a cîrciumar, iar al cincilea, care poartă ochelari, pare un funcţionar de birou. Picioarele lor se bălăngăne nepăsătoare deasupra paturilor de romaniţă albă stropită cu galben.

Cel care aduce a cîrciumar, ceea ce şi este de fapt, deşi acum nu-şi poate vedea de meseria lui, îşi îndreaptă ochii presăraţi cu picăţele aurii spre cei doi adversari şi anunţă că face jocul : „as de ghindă". Îl cheamă Lebehde, Karl Lebehde, din partea de răsărit a marelui oraş Berlin. Dar prietenul lui, tipograful Pahl, n-are de gînd

să-i lase jocul acesta. Își ridică fața uscăţivă, teşită, îl cîntăreşte din ochii lui cenuşii, apoi își cercetează propria carte și spune „grand", adică cea mai mare combinaţie, la care trebuie să ai cărţi bune, aşi şi mulţi valeţi, şi la care se pierde serios atunci cînd se pierde. Karl Lebehde dă imediat înapoi, zice pas, cum se numeşte în limba *skat*-ului ; şi al treilea care are o mustaţă stufoasă, roşie, ce-i atîrnă peste gură ca şi sprîncenele peste orbite, îi urmează repede pilda ; e un metalurgist, un modelor, un evreu, anume Schammes, care a fost înainte brutar, aşadar un om liniştit din fire. Nici el nu lucrează acum în meseria lui.

Tînărul muncitor Przygulla, pe care îl amuză totul în viaţă, stă rezemat de masă, cu gura căscată şi se zgîieşte în cărţile prietenului său Schammes. Cel care pare să fie un funcţionar de birou sau un intelectual se ridică pentru a putea privi mai bine. Cum se presupune că are să-şi ţină gura, nu protestează nimeni. Omul acesta se deosebeşte de ceilalţi printr-o constituţie mai slabă, prin fruntea lui netedă şi mîinile delicate — dar mai ales printr-o barbă scurtă în jurul obrajilor şi al bărbiei, neagră, strălucitoare şi îngrijită care îl face uşor de recunoscut de departe. Nici el nu lucrează acum în meseria lui ; dar a învăţat în schimb o mulţime de lucruri, printre care jocul *skat*, de pildă. Tipograful Pahl va pierde acum, fără îndoială, se va supăra şi va înjura al dracului. Karl Lebehde îi e superior şi în această privinţă, aşa că, decît să asiste la ceartă, mai bine se îndreaptă spre viaţa lui personală, pe care o poartă în adîncul sufletului sau pe care a lăsat-o acasă. Da, va căuta un locşor umbros în partea mai îngustă a barăcii şi se va apuca să-i scrie nevestei-si. Îl cheamă Bertin, Werner Bertin, şi e un om învăţat, a publicat şi cărţi înainte de a ajunge aici. Înalţă capul, întinde braţele,

trage adînc în piept aerul curat care năvăleşte mai ales dinspre vest, vuind. Dincolo de dealuri pare să se întindă marea, ale cărei talazuri se izbesc de coastele rîpoase — vîjîie, bubuie neîncetat, se zbuciumă şi urlă. Trebuie să fie tare furioasă. Desigur că pescarii nu vor putea ieşi în larg, prea pare amarnică vremea. Dacă eşti mai atent, se aud şi sunete metalice. „Multe au de tras, bieţii oameni !" spune cel cu barba neagră şi se îndepărtează clătinînd din cap.

Ceilalţi patru nu răspund. S-au obişnuit şi cu vuietele din depărtare şi cu mila căreia i-a dat glas cel cu barba neagră. Căci baraca cu măsuţa de lemn nu se află de loc în apropierea unei mări, ci în interiorul Franţei. Dealurile dinspre vest se numesc pădurile Caures, iar terenul se întinde nu departe de fortificaţia Verdun. Aşadar vuietul îndepărtat e provocat de bubuitul, vîjîitul şi trosnetele artileriei care bate cu furie de săptămîni întregi în fortul Douaumont. De la sfîrşitul lui februarie se năpustesc coloane întregi de ostaşi germani împotriva fortificaţiei Verdun. De aceea şi poartă cei cinci muncitori, îmbrăcaţi la fel, ciudatele capele fără vizieră, cu o cocardă neagră-albă-roşie şi cu alta alb-neagră ; sînt soldaţi, soldaţi dintr-o unitate de construcţii, aşa-zişi pionieri şi fiecare dintre ei serveşte în această unitate de cincisprezece luni, fără nădejde de a fi avansat sau schimbat. Repartizaţi artileriei grele, construiesc baterii, linii ferate şi încarcă muniţii.

Tipograful Pahl a pierdut într-adevăr partida ; Karl Lebehde, chibzuind bine şi fiind ajutat de tăcutul brutar Schammes, i-a suflat toate atuurile, scoţînd la iveală, pînă la urmă, şi doi valeţi pe care-i ţinea în rezervă. Povestea aceasta l-a costat pe Pahl mai mulţi pfenigi din amărîta lui de soldă. Rău de pagubă, omul acesta cu faţa teşită stă gîrbovit, încruntat, de i se văd cute adînci

deasupra nasului turtit şi — în loc să amestece cărţile — suduie împotriva celui cu barbă neagră, a chibiţului care i-a purtat ghinion.

— Jos cu chibiţii! strigă el, iar ceilalţi rîd cînd îl văd cît e de furios.

— Dacă e vorba pe aşa, şi eu sînt chibiţ, spune blajin muncitorul Przygulla. Dar Pahl, căruia îi e acum ruşine că şi-a ieşit din fire, nu caută pricină de ceartă, ci declară că Przygulla n-are absolut nici o vină, de vreme ce e un prostănac, şi doar se ştie că prostănacii aduc noroc. Celălalt însă, Bertin, e bărbos şi întunecat ca un belfer, pînă şi norocul se sperie de el. Karl Lebehde însă, care se înţelege foarte bine cu Pahl şi are destule motive să-l stimeze, îl salvează acum definitiv, spunînd că, fireşte, intelectualii aduc nenoroc, în privinţa aceasta nu greşeşte, dar, după cum se ştie, evreii aduc noroc, aşa că altceva trebuie să fi avut o influenţă rea asupra cărţilor lui, deşi a anunţat *grand.*

— Pînă la urmă tot tu ai fost ţapul ispăşitor, Robert, zice Lebehde şi-l împinge prieteneşte pe Przygulla într-o parte. Între timp Pahl a amestecat cărţile şi le-a împărţit din nou. Lui Schammes i-a căzut o carte atît de bună, încît abia aşteaptă să înceapă jocul. În afară de asta nici nu-i plac astfel de discuţii. De Bertin îl leagă aceeaşi origine şi aceeaşi religie, de Przygulla, munca şi o prietenie în care el e protectorul, dar şi băiatul e un tovarăş veşnic bine dispus şi un ajutor. Schammes munceşte de minune cu braţele, are putere şi experienţă, dar se mişcă greoi din pricina tălpilor lui neboltite şi a cizmelor mult prea mari primite de la companie. Pe lîngă el, Przygulla e un ogar. Fără ajutorul băiatului, Schammes ar primi întotdeauna ultimul masa de seară, scrisorile ori tainul de tutun. Aşa se completează unul pe altul, se ironizează şi se ajută, formînd o pereche nepotrivită, dar totuşi un

exemplu de camaraderie. Cînd ceilalţi terminară în sfîrşit cu palavrageala, Schammes le atrase atenţia că are şi el să spună ceva, şi anume *nul ouvert,* apoi resfiră solemn cu degetele lui puternice carte de carte: numai şeptari, optari, nouari şi o singură damă. Căci jocul *skat* e un joc echitabil şi dă celui căruia îi pică o carte rea posibilităţi nemăsurate de cîştig. Przygulla se minunează cu gura căscată. „Ăsta-i norocul dracului", îşi zice el şi toţi gîndesc la fel, iar cel peste care a dat acest noroc nu mai poate de bucurie, bate darabana pe cărţi, victorios, îşi plimbă degetele peste ele ca pe clapele unui pian. Przygulla, privindu-l, îşi spune că mîinile păroase ale camaradului Schammes se pricep să înşface bine la nevoie. Vai, n-are de unde să ştie că într-o zi va fi mare nevoie de aceasta, dar că tot nu vor reuşi să-i salveze biata lui viaţă. Căci dintre toţi cinci, el, muncitorul agricol Przygulla va pieri primul, din pricina minţii lui încete.

Nenorocirea s-a petrecut după mai multe luni de la această partidă de *skat,* în toamna îngrozitoare cînd, între două contraatacuri franceze, s-a pregătit înfrîngerea germanilor la Verdun. Pe atunci, lipsa mijloacelor de comunicaţie în ţinutul acela înfiorător de răscolit şi potopit de ploi se resimţea amarnic. Ah, ploile acelea din posomorîtele luni octombrie şi noiembrie! Trec prin foaia de cort care se poartă peste manta, înmoaie mantaua, se strecoară pe sub mîneci, dîndu-ţi fiori, udă tunica şi nu se opresc decît la vesta de doc, după care urmează flanela şi cămaşa. Pionierii, mişcîndu-se aşadar anevoie, prost dispuşi, pornesc cu mult înainte de revărsatul zorilor în detaşament, sub comandă, pe front în zona de foc, ca să monteze linii ferate înguste către baterii sau să înlocuiască şinele drumurilor de acces. Ies de cu noapte din barăci, dau pe gît zeama neagră şi amară căreia îi zic sudoare de negri, îşi mestecă pîinea

uscată unsă cu marmeladă de morcovi ori cu puţină margarină pe care au păstrat-o din ajun, de la cină, apoi, sprijiniţi în baston, cu capul înfăşurat în basma, cu urechile astupate, pornesc la drum. Micul rîu Theinte s-a revărsat, inundînd valea dintre creasta Romagne şi pădurea Thil ; pînă la Azannes merg pe rambleu, dar şi aşa e destul de anevoios, fiindcă după o oră şi mai bine de mers din traversă în traversă nu-ţi mai simţi tălpile. Dincolo de Azannes însă trebuie să fii cu mare băgare de seamă, deoarece tunurile cu bătaie lungă ale francezilor trag pînă prin părţile locului şi n-ar şovăi o clipă să mai arunce în aer o bucată din Azannes, dacă i-ar face praf şi pe ei. Căci din 1792 a avut ţinutul acesta de-a face cu cotropitorii germani, de patru ori a fost de atunci pustiit de război, şi de fiecare dată l-au scos francezii la lumină şi-l vor scăpa şi a cincea oară de ruină, după ce-l vor izgoni pe fiorosul vecin dincolo de Rin. Pînă în ziua aceea sînt gata de orice sacrificiu.

Tăcuţi, răzbiţi de frigul dimineţii de pe înălţimi, vreo treizeci de pionieri merg în monom după scundul plutonier Jacobs, care îi duce la lucru în mlaştinile de sub cota 310. O dată ajunşi acolo nu vor mai avea să se teamă decît că li s-au rupt tălpile sau cusăturile laterale ale cizmelor în timpul marşului de-a lungul căii ferate, din pricina prundişului. Dar pînă atunci putea să-i nimerească un glonte în orice clipă. Ce-i drept, în detaşamentul 310 erau numai oameni de nădejde, care nu se dădeau înapoi de la lucru, doborau cu rîvnă şi legau faşinele — sarcini mari de crengi care se pun sub liniile ferate construite pe un teren mlăştinos — totuşi plutonierul îi ordonă pionierului Bertin, în care avea mai multă încredere, să bage de seamă, fiind ultimul din rînd, ca nu cumva să rămînă cineva în urmă şi să se facă nevăzut printre ruinele de

la Gremilly. Partea de sud a satului şi cîmpul din faţă sînt ţinta preferată a francezilor. În fiece dimineaţă bat cu tunurile chiar pe locul unde trebuie să treacă cei care au de dus la bateriile acestui sector muniţii, hrană, poştă sau lemn de construcţie. De aceea se şi află acolo un adăpost subteran plin cu sanitari şi cu medici.

Noaptea păleşte ; totul e înnegurat şi liniştit. Prietenii care se adunaseră la o partidă de *skat* în ziua aceea plăcută de primăvară sînt toţi prezenţi. În faţă, destul de departe, pe cîmp, imediat după plutonierul Jacobs înaintează grăbiţi Pahl şi Lebehde, care au credinţa că primii din rînd nu sînt decît rareori doborîţi ; mai la urmă, unde distanţele se măresc, vin Schammes şi Przygulla, iar la sfîrşit de tot, Bertin. Acesta a observat că agricultorul Wilhelm Schulz s-a strecurat printre ruine, probabil să-şi facă nevoile. Schulz are o mică gospodărie ţărănească şi se teme neîncetat să nu dea năpasta peste el. De altfel recunoaşte deschis că-i e frică ; în vară, cînd se îndrepta spre pădurea Fosse, şi blestemaţii de francezi îi semănaseră pentru prima dată granate în cale, trebuise să-şi lepede izmenele. Acum s-a mai deprins, dar cînd e luat în rîs pentru că se dovedeşte atît de fricos, trage liniştit din pipă şi răspunde fără să se supere :

— Cînd n-ai nimic, e uşor să fii viteaz.

— Hai, omule, vino odată ! strigă Bertin şi-şi mută nervos greutatea de pe un picior pe altul. Se simte ceva în aer. N-au tras încă, dar trag în fiecare dimineaţă. De ne-am vedea scăpaţi de aici ! Bertin sare peste şanţul plin de dărîmături al străzii, aproape călcînd pe coadă un şobolan, şi loveşte cu bastonul în zidul găurit şi ars care a adăpostit mai înainte oameni şi se numea casă. Grăbeşte-te, camarade ! îi strigă el lui Schulz care îşi încheie nasturii.

Acesta mormăie însă că nu se face nimic bătînd din palme, mai ales cînd ești încotoșmănat... În clipa aceea răsună însă detunătura; Bertin și Schulz se trîntiră la pămînt, în noroi, peste pietre; trebuie să fi lovit la cincizeci, dacă nu chiar la douăzeci și cinci de metri de ei. Lumina roșie, întunecată a exploziei scaldă ruinele. Se aude un geamăt puternic și zgomot de pași. Apoi mai răsună o detunătură; bucăți de cărămidă și schije vîjîie prin aer, după aceea se face liniște. Dar nu de tot, se mai deslușesc încă strigăte, o oarecare agitație. Bertin îl lasă pe Schulz în plata Domnului și trece în fugă spre adăpostul subteran, afară din sat, unde dă cu ochii de cineva.

În lumina cenușie a zorilor îi apare înainte, ca un uriaș, pionierul Schammes. Duce pe brațe și ocrotește cu mîinile lui puternice o făptură care mai geme încă. Ceva din forma capului îl face pe Bertin să bănuie că ar fi Przygulla; băiatul își ține în amîndouă mîinile măruntaiele însîngerate de pe care picură sîngele. Schammes îi vorbește însă părintește, cu jumătate voce, căci capul prietenului său îi e aproape de gură, i se odihnește pe braț.

— Lasă, Robert, spuse el, o să treacă. În adăpost sînt medici și uite, au și trimis o targă.

Într-adevăr, doi sanitari care au ieșit din adăpost, fie că francezii vor mai trage sau nu, vin și-i iau camaradului Schammes povara.

Se aude gemînd:

— Stai, stai cu mine!

— Firește că rămîn cu tine, Robert, cum am să plec?!

Dar subofițerul sanitar, care se pricepe la răni grave, dă o dată scurt din cap și-i face semn din mînă lui Schammes, vrînd să spună că nu mai e nici o nădejde, adică să-și vadă de treabă. Plutonierul Jacobs vine în trap

împreună cu cîțiva dintre oamenii din capătul șirului, să vadă cine a căzut. Au auzit strigătul și Pahl a văzut întîmplător cum unul dintre oamenii culcați la pămînt a sărit deodată și, înfruntînd primejdia, a alergat către mogîldeața care gemea.

— Przygulla, l-au auzit apoi strigînd, vin acum!

După întrebări pripite și răspunsuri anevoioase s-a dovedit limpede, pentru raportul care trebuia înaintat companiei, că granada n-a căzut printre oamenii ce înaintau în monom, ci mai departe, chiar destul de departe, și că Przygulla nu s-a aruncat destul de repede la pămînt. Se oprise, nu se știe de ce, la ieșirea din sat. L-a doborît chiar prima explozie; imediat după a doua, camaradul Schammes a și ajuns la el.

— Dar a trebuit să-i adun mai întîi măruntaiele, să nu dăm peste ele. Abia după aceea l-am luat în brațe și am pornit cu el către adăpost, unde or să-l panseze.

— Dacă mai au ce, spune Bertin.

Sînt toți palizi și tremură. Se luminează bine de ziuă. Plutonierul Jacobs, un om hotărît, mic de statură, cu umeri lați, intră repede în adăpost. După cîteva clipe se întoarce, își șterge sudoarea de pe frunte și spune:

— Înainte, domnii mei, treaba nu se face singură. La privirile întrebătoare ale lui Schammes, răspunde: Ai făcut bine ce ai făcut — și vocea lui răsună plină de respect — dar nu mai are nevoie de doctor. La întoarcere să-i iei lucrurile și să le predai la cancelarie.

Cei cîțiva oameni și micul plutonier porniră tăcuți la drum, să ajungă din urmă restul grupei. Și gospodarul Schulz se află printre ei; tare ar fi rămas la adăpostul sanitar, deși n-avea ce căuta acolo. Făcea oare parte din grupul celor care se adunau după muncă la o partidă de *skat* și se sîcîiau cu atîta plăcere? Nu, doar cinci inși făceau parte din acel grup și acum rămăseseră patru —

asta-i tot. Peste zi, cînd Bertin dădea cu ochii de pionierul Schammes, în timp ce purtau amîndoi faşine pe umăr sau le aruncau pe pămîntul mlăştinos, în pădurea Merles, sau cum s-o mai fi numit ţinutul acela în vremuri mai senine, simţea cum i se încălzeşte inima; camaradul acesta, pionierul Schammes, un brutar evreu, un model originar din Galiţia, sărise între două explozii de granate să-i vină în ajutor muncitorului agricol din Prusia Orientală, polonezului Przygulla, să-l smulgă din ghearele morţii. Aceasta însemna adevărată camaraderie, amîndoi purtau aceeaşi haină şi aveau aceeaşi stare socială, amîndoi făceau parte din aceeaşi clasă, din imensa clasă a muncitorilor care făuresc toate bunurile de pe pămînt, dar cărora nu le e îngăduit să se bucure de atîtea dintre ele. La întoarcere, cînd trecură printr-un anumit loc, Bertin îl văzu pe pionierul Schammes ştergîndu-se la ochi cu dosul păros al palmei, apoi coborînd, ca un uriaş, cu mantaua lui lungă şi picioarele mult prea mari, în adăpost ca să ia cele cîteva lucruşoare ale tînărului care nici nu mai era acolo. Căci la prusaci merge totul repede şi trebuie să fie ordine.

Dar pionierul Bertin, de cîte ori îl întîlnea mai tîrziu, în lunile de mizerie şi de degradare fizică, pe pionierul Schammes, în mantaua lui lungă şi neagră, cu petliţe roşii (o manta de infanterist din îndepărtatele timpuri de pace), vedea alături de umărul lui ochii albaştri şi gura pe jumătate deschisă a pionierului Przygulla şi-i făcea semn cu capul, iar Schammes, cu faţa năpădită de păr, dădea şi el din cap impasibil.

NOROCUL LUI OTTO TEMKE

Dacă pui un lighean pe brazda de iarbă din grădină, după trei, patru zile firişoarele firave de iarbă, lipsite de lumină, pălesc, ajung ca nişte viermuşori gălbui, fără vlagă. Tot aşa, sub apăsarea cu mult mai mare a unei orînduiri sociale greu de răbdat, pălesc şi oamenii de pe străzile sărăcăcioase, unde nu vezi decît un şir de ferestre, calcanuri, piatră cenuşie. Acum vom cerceta de aproape tocmai o astfel de făptură, un firicel gălbui de iarbă care la început, cînd a venit pe lume, era de fapt verde şi frumos.

Ce-ar fi ajuns Otto Temke dacă, atunci cînd a împlinit opt ani, nu s-ar fi întîmplat ca la Berlin să gonească pentru prima oară, cu o viteză nemaipomenită, pe sub străzi, pe sub case, de-a curmezişul pieţelor, al clădirilor şi al celorlalte linii ferate, un tren electric? Vagoane galbene, vagoane roşii, o omidă uriaşă, cu capul teşit. „E ca un fluture!“ şi-a zis băiatul cuprins de entuziasm cînd i-a nălucit pe dinaintea ochilor vehiculul cel nou, maiestos. Într-una din duminicile următoare o sili pe maică-sa, Albertine Temke, o spălătoreasă văduvă, să se încumete a urca împreună cu el, din Leipziger Platz, în înfricoşătorul tren şi să meargă pînă la Grădina Zoologică, unde

voiau să vadă puii cei mici ai ursoaicei. Deşi mîndră că făcea drumul într-un vagon nou-nouţ, sclipitor, care mai mirosea încă a lac, cu bănci strălucitoare şi alămurile bine frecate, stătea îmbufnată, supărată foc pe fiu-său, clătinîndu-se încolo şi-ncoace, zguduită, vuindu-i urechile, capul, înfricoşată şi buimacă de atîta viteză. Cînd coborî, era însă împăcată cu aventura aceasta atît de puţin costisitoare, care se sfîrşise cu bine, şi uluită că ajunsese numai într-un sfert de oră, în loc să se hîţîne la nesfîrşit în tramvai. Îl iertă aşadar în sinea ei pe Otto şi nu-l mai pălmui, după cum îşi pusese în gînd ; băiatului i-ar fi fost însă totuna, orice ar fi făcut, fiindcă îşi găsise un ideal : să ajungă conductor, să conducă un astfel de tren şi să stea în cabina din faţă, ori să se facă însoţitor, să poarte uniformă şi să stea în cabina cu geamuri.

Cînd vrea omul ceva, reuşeşte. La trei ani după terminarea şcolii, Otto avea slujba pe care şi-o dorise. Deschidea uşa vagonului din faţă, se uita serios şi profesional pe sub şapca de uniformă la lumea care cobora, lua seama ca cei care urcau să nu se îmbulzească şi aştepta pînă cînd însoţitorul ultimului vagon zbiera cît putea „gata !“ Atunci ridica mîna şi-i făcea semn conductorului de după pereţii de sticlă : „Plecarea !“ Motorul pornea şi Otto, cu un pas uşor şi elegant, sărea nepăsător în vagonul pus în mişcare, îşi făcea loc printre oameni pînă la locul lui şi se uita cum depărtările se reped asupra trenului şi-l învăluie şi cum acesta, veşnic nemulţumit, schimbă fără încetare prezentul pe un viitor mai plăcut spre care-l ademeneşte fie acoperişul boltit, scăldat în lumină, fie un puternic bec electric, pînă cînd gara următoare, ca un sicriu scund, pavat, îl cuprinde cu lumea dinăuntru, cu băncile, placardele multicolore şi cabina, care e sufletul lui tehnic. Dar moartea trenului nu ţine decît douăzeci de secunde, voinţa lui e să învie, iar legea supremă : înainte !

Lui Otto îi plăcea viaţa ; i se părea minunată. După îngrădirea apăsătoare, miasmele şi nemişcarea de la primul său patron, de la lăcătuş, cînd trudea cu încordare, cîte zece ore pe zi, întemniţat în casele din fund, de pe Koppenstrasse, cînd avea peste capul lui cinci şefi, căci el era ucenicul cel mai mic, şi suferea atît de cumplit, încît îl apuca desperarea, îi dădeau lacrimile sau striga de ciudă şi era luat în rîs de ceilalţi care ştiau că nu are nici o putere, după cei doi ani se simţea acum ca într-un paradis, mereu în mişcare, mereu printre oameni, tot alte femei drăguţe şi parfumate ; mereu în alt loc, sălăşluind în încăperea aceea pe roate în care mii de oameni zăboveau cîte cinci minute. Mulţumit, trecea rînd pe rînd, din staţie în staţie, pe deasupra şi pe sub pămînt, prin toate cartierele marelui Berlin unde fiecare circumscripţie are obiceiurile, vocabularul şi portul său specific şi o anumită atmosferă. Putea să umble iar curat îmbrăcat, deveni iar bun şi nu mai trebuia să muncească din greu, peste puterile lui de băiat slăbuţ.

Fericirea îl făcu prietenos şi binevoitor. În timpul serviciului dădea cu plăcere informaţii lămurite, cînd i se cereau ; zîmbind, primea mulţumirile oamenilor care, după cum îşi zicea, o duceau la drept vorbind mai greu ca el, gonind mereu după bani, cu răsuflarea tăiată, pleşuvi înainte de vreme, veşnic grăbiţi şi nervoşi. Ţinea trenul în loc ca să-l poată prinde şi femeile grase cu rochii prea strîmte sau bătrînii care gîfîiau sprijinindu-se în baston, avea grijă să schimbe placardele albe pe care era scris cu negru direcţia, pentru ca domnul cel scund şi oacheş, care voia să meargă spre vest, la Kaiserdamm, să nu ajungă la Dahlem, în Thielplatz, tocmai în Grünewald. Cîţi oameni îi vorbesc, toţi îi cer cîte ceva, numai

el nu vrea nimic de la nimeni ; mii de fețe, mii de voci, mii de ochi, fiecare cu alte trăsături, cu sprîncene de altă culoare, cu felul lui de a deschide gura.

A trebuit să se schimbe fundamental ceva ca să trezească în acest tînăr politicos tiranul, agresorul, ucigașul, mizantropul care zace adesea în copiii snopiți în bătaie. Că această schimbare s-a numit război, n-are a face, nu era vorba nici de împușcături, înjunghieri, granate și ordine, nici de groapa comună ori de victoriile zilnice. Pentru Otto Temke schimbarea aceasta se vădea prin faptul că oamenii dispăreau din oraș de parcă i-ar fi absorbit un aspirator de praf. Și cu cît rămîneau mai puțini bărbați, cu atît ajungeau mai la preț băieții. Într-o bună zi Otto Temke fu instruit să devină conductor. Cum îl înlocuiră numaidecît în fosta lui slujbă niște femei mult mai puțin drăguțe ca Minna, iubita lui, pe care le slutea și părul lins după moda prusacă, și șapca de taxator, își zise că era cît se poate de firesc să fie avansat. Bărbații mai în vîrstă care îl învățau meseria aveau adesea privirile întunecate, fiindcă știau că marele aspirator îi va înghiți în curînd și pe ei. Otto Temke zicea în sinea lui : „Așa, acum vă vine și vouă rîndul !“ trecînd și asupra lor sentimentele pe care le nutrea față de foștii lui tirani, calfele lăcătușului. Îi compătimea pe bărbații care aveau să schimbe în curînd mantaua cenușie cu una verzuie și să lase din mînă manivela pentru a apuca arma sau a deservi tunul. De aceea, cînd conducea de probă trenul, o bucată de drum, trăgea adînc aer în piept și era cît se poate de atent. Avea ochi ageri, un ascuțit simț al culorii, mintea dezghețată și mîna sigură — da, Temke avea să fie un bun conductor care nu va fi înlocuit în ziua nu prea îndepărtată, cum sperau toți, cînd se vor întoarce cei plecați.

— Ei, Temke, o să încercăm să facem față cu dumneata — i-a spus șeful de mișcare, cel mai mare dintre șefii lui — pînă cînd te-or chema și pe dumneata prusacii ; căci scutire nu putem cere, firește, nici pentru boboci. Dar un an, un an și ceva o să ne jucăm împreună.

Un cantonier mai în vîrstă, care era și el acolo, dădu din cap resemnat. Două cute adînci, săpate de amărăciune, îi coborau de la nas spre barba scurtă, înspicată.

Otto îi privi pe rînd și în ochii lui mari, de copil, se citea spaima. Așadar ei socotesc că pînă la victoria finală va mai trece al dracului de multă vreme. Dar de ce să-l ia și pe el prusacii ? Sînt atîția alții care ar trebui să umple mai degrabă cazărmile. O fi frumos să faci drepți, dar pe el nu-l încîntă. Își dădu seama, din prima clipă, că va trebui să se împotrivească și să-și păstreze locul cu orice chip.

La început merse totul strună. Ușile se deschideau, se închideau, oamenii urcau, coborau, întorceau maneta cînd într-o parte, cînd în alta. Lămpile de pe traseu, cercul de lumină pe care-l aruncau, zidurile, hamalii, șinele care răsăreau din întuneric cînd se apropia trenul lui sau al altuia și piereau apoi îndată, toate îi erau familiare. Adesea i se umplea inima de fericire cînd se gîndea că și-a atins atît de curînd țelul vieții. Era cel mai tînăr funcționar al metroului ; o revistă ilustrată îi publică portretul. Minna, drăguța lui, îl bătu în perete, deasupra patului. Otto simțea moartea în apropierea lui, alături de el, în fel și chip, era aproape o realitate palpabilă, dar care tînăr ia în serios moartea ? Teama pe care o încercase la început cînd conducea trenul, mai ales în perioada de inițiere, cedase de mult locul rutinei, acum era calm și avea mișcări calculate, singurul sentiment care-i umplea inima tînără era acela

al puterii izvorîte din mîinile şi capul lui. Era căpitanul şi cîrmaciul unei corăbii care i se supunea orbeşte; transporta domni şi doamne, bărbaţi, femei şi copii care, de îndată ce se închideau uşile de sticlă în urma lor, îşi puteau manifesta voinţa doar în foarte mică măsură. Ei îşi închipuiau că sînt duşi acolo unde vor, dacă ar fi privit însă chestiunea mai adînc, din punctul de vedere al conductorului, ar fi înţeles că el îi poate duce unde-i place. E drept că le era asigurată paza preţioasei lor vieţi, dar numai în limita şi cu rezervele impuse de împrejurări, căci e o îndrăzneală neruşinată să te urci într-un vagon mînat de forţa vîjîitoare a unui şuvoi de apă întruchipată într-un fulger pe care-l stăpîneşte o mînă omenească. Da, Otto avea puterea în mîinile lui.

Din păcate, pe vremea aceea în toată ţara tremura şi vuia văzduhul de osanalele aduse puterii. Bărbaţii se salutau pe stradă cu mişcări de marionetă, cu braţele ţepene — purtau uniformă. Viaţa publică zăcea sub apăsarea administraţiei militare, dar cei care ar fi avut datoria să pună cu priceperea lor capăt războiului se bucurau înainte de toate de puterea pe care o aveau asupra oamenilor şi a lucrurilor şi o exercitau cu orice prilej. Această profuziune de putere şi aviditatea cu care era absorbită i-au fost micului Temke pînă la urmă fatale. Pe cît i se părea de fără rost să ia el însuşi parte la război, pe atît îl încîntau cuvintele comandanţilor de oşti, cu care era înrudit ca spirit, atitudinea ziariştilor faţă de vitejiile mai-marilor armatei şi mai ales vorbele înţelepte, aforismele şi glumele majestăţii-sale. O ilustrată îl înfăţişa pe Wilhelm al II-lea în haină de marinar, cu caschetă de pînză impermeabilă pe cap, stînd la timona unei corăbii improvizate. Dedesubt era o incripţie: „Direcţia e bună, tot aşa înainte!“ Cuvintele acestea şi le săpă Temke în inimă: „Direcţia e

bună, tot aşa înainte!“ Că mai erau şine, macazuri, trasee, controlori (şi multe alte măsuri de prevedere) de care trebuia să ţină seama i se părea tot mai neesenţial. În timpurile acelea glorioase, sentimentul forţei nu-l lăsa pe tînăr să se împiedice de aşa ceva.

Dacă prietenia lui cu Minna n-ar fi ajuns la un punct hotărîtor, dacă fata n-ar fi preferat, temporar, veşnicului ei prieten Otto, pe un subofiţer venit în permisie, un erou cu faţa rumenă dintr-o unitate de cavalerie din spatele frontului... Cînd încercă să-l ia la rost pe cuceritor, Otto se pomeni că nu mai e stăpîn pe sine. Îşi simţi braţele sufletului, dacă putem folosi această imagine, lipsite de vlagă, moi, iar cînd se duse apoi miercuri, în după-amiaza lui liberă, s-o ia pe Minna în oraş, şi militarul, care era instalat comod în cămăruţa ei, îi rîse obraznic în nas, îngăimă doar cîteva cuvinte amare, mai cerîndu-i socoteală fetei, mai ameninţînd-o. O întrebă dacă nu îi e ruşine, dacă nu se gîndeşte că militarul o să plece într-o bună zi, apoi ţinu să sublinieze că, de n-ar avea atîta răspundere, de n-ar trebui să aibă mîna sigură la noapte, cînd intră iar în cursă, le-ar arăta el.

— Of, şi tu, cu răspunderea ta! zise fata, o făptură drăgălaşă, dar lipsită cu totul de respect. Subofiţerul zîmbi. Şi apoi s-ar putea să te cheme şi pe tine în curînd la armată, să-ţi mai taie aripile.

Subofiţerul încuviinţă rînjind. Otto Temke, deşi era trecut de cîtva timp în controalele armatei ca g.v.[1] (ceea ce însemna în jargonul crunt şi dezmăţat al acelor timpuri un german inapt fizic, dar utilizabil în serviciile din garnizoană), îşi dădu seama că s-ar putea să aibă dreptate. Se vorbea despre revizuiri. Susţinătorii de familie, care primiseră scutire şi se întorseseră ca vai

---

[1] g. v. — prescurtare de la *Garnisonverwendungsfähig*, adică: bun pentru serviciile din garnizoană (n. t.).

de ei din împărăţia aspiratorului, fuseseră rechemaţi. Tinerii, bărbaţii necăsătoriţi n-aveau pentru moment o perspectivă mai bună.

Dar cu Otto Temke soarta a fost mai îndurătoare. Ca să-l ocrotească, l-a mînat pe un drum al naibii de întortocheat, sucit şi răsucit ca un burghiu. În după-amiaza aceea era furios, îl stăpînea o furie surdă. Bău cîteva pahare de rachiu, care, pe atunci, nu era altceva decît alcool diluat. Teama că va trebui să-şi părăsească slujba şi o ciudă nelămurită împotriva lui însuşi, fiindcă se înjosise, îi luaseră minţile. Văzîndu-l, nimeni n-ar fi ghicit însă ce e cu el. În starea aceasta intră în cursă într-o miercuri seara, de pe la sfîrşitul toamnei anului 1915.

Făcu un drum de la răsărit spre apus şi înapoi, iar pe la ora şapte, în gara Kaiserhof, se întîmplă nenorocirea. Un general, care venea desigur de pe importanta Wilhelmstrasse, un general în toată puterea cuvîntului, pe care nu-l desminţea nici vipuşca roşie, nici obrajii rumeni, nici grămada de decoraţii cu luciu de tinichea de pe piept, nici gulerul roşu brodat cu fir de aur, nici reverul roşu al mantalei groase, călduroase, un general autentic se urcă în vagonul lui, într-un compartiment de clasa a doua, pentru fumători, se aşeză, deschise un ziar şi se cufundă în citit, aşa cum au obiceiul generalii. Trenurile circulau pe vremea aceea la intervale mari; deşi vicleana blocadă a perfidului Albion nu impresiona pe nimeni, după cum citea tocmai generalul în ziar, din motive judicioase de economie, după cum citea de asemenea generalul, consumul de cărbune, în alte scopuri decît cele militare, fusese restrîns. Otto Temke l-a zărit pe general cînd a trecut pe lîngă cabina lui, îndreptîndu-se spre tren. Deodată, l-a cuprins o furie nebună împotriva domnului aceluia cu totul nevinovat, care nu bănuia nimic, şi a început să scrîşnească din dinţi. Şi el, Temke, era un general! Forţă împotriva forţei! Oamenii aceştia voiau să-i taie aripile, lui, care apucase într-o direcţie bună şi trebuia s-o ţină tot aşa înainte. Forţă împotriva forţei! îi răsuna necontenit în inimă. Nu-i mai păsa de traseu, nici de instrucţiuni, nici de staţii, nici de şefii de staţie, de nimic pe lume! Se dădu semnalul de plecare. Temke porni trenul. Dar îl porni, hotărît să le arate el lor. Din fericire, datorită traficului redus, linia era liberă pînă la capăt. Pe intervalul dintre Kaiserhof şi Potsdammer Platz mînă cu viteza obişnuită, dar cînd veni vremea să oprească, nici că-i păsă. Privind furios pe geam, trecu ca un fulger cu trenul lui vopsit în roşu şi în galben prin hala orbitor de luminată, care se căscă de o parte şi de alta ca o cutie sfîrtecată, şi dispăru, fără să ţină seama de semnele desperate ale şefului gării, nici de urletele deosebit de puternice ale celor care intenţionau să se urce în tren, ca şi ale celor dinăuntru care, oricum, nu-l tocmiseră pentru o călătorie de lungă durată.

Otto asculta cu voluptate strigătele de protest care nu răsunau decît înfundat în urechile lui asurzite de cîntecul motoarelor. Trenul se îndepărtă între timp de Potsdammer Platz, urcă, duduind, spre Gleisdreieck, ajunse afară, în noaptea întunecată, şi trecu în plină viteză peste viaduct. Păienjenişul de lumini şi nodul mare de linii de dedesubt, unde locomotive cu aburi, demodate, scoteau cu rîvnă un fum caraghios, fură înghiţite de şuvoiul de lumină al gării care prinse o clipă trenul şi apoi îl scăpă. Domnea o tăcere de gheaţă; oamenii şedeau în vagoane cu ochii sticloşi, fără grai, încremeniţi, aşteptîndu-se în fiecare clipă să se producă o ciocnire îngrozitoare. Gările anunţaseră de mult centrala, sunînd nervos, că conductorul cutărui şi cutărui

tren înnebunise desigur, fiindcă nu mai oprea în stații. După înștiințarea primită de la Gleisdreieck, urmă îndată cea de la Bülowstrasse, unde o mulțime de oameni care așteptau să se întoarcă acasă văzură, cu un sentiment puțin obișnuit, că în locul trenului de încredere, cu care făceau de obicei drumul, trece vîjîind de-a lungul peronului un fel de accelerat și dispare în noapte, ca un fulger, spre Nollendorfplatz. Cei de la centrală răsuflară ușurați : dacă trecuse de Gleisdreieck nu mai era nici un pericol. Prevenîră telefonic toate gările de pe traseu, atrăgînd mai ales atenția celor de la Witenbergplatz să aibă linia liberă și să întoarcă macazurile cum se cuvine. Dacă se defectase cumva motorul sau se întîmplase altă nenorocire, ar fi trebuit să întrerupă curentul întregii rețele ; dar, ținînd seama de viteza trenului, catastrofa de-abia ar fi fost de neevitat. Se întrebau ce-i de făcut.

Între timp, Otto trecuse de mult de Grădina Zoologică, gara spre care făcuse, cu ani în urmă, primul drum cu trenul lui mult iubit. Călătorii, zăpăciți cu totul, se priveau deznădăjduiți ; cei mai curajoși socoteau că ar trebui să se repeadă la conductorul care își ieșise din minți, dar se întrebau ce să facă apoi cu trenul. Bătură cu pumnii în peretele ce despărțea cabina lui de primul vagon ; mai mult însă nu îndrăzniră. Nimeni nu avea chef să fie repezit cu capul într-un geam sau să i se descarce prin mădulare un curent de o mie de volți, de vreme ce nu cunoștea cîtuși de puțin mecanismul aparatului. Într-o goană nebună, vîjîind, trenul, anunțat dinainte prin semnale și telefon, apăru ca o nălucă și prin larga gară Bismarckstrasse, apoi de aci înainte întîmple-se ce s-o întîmpla. Mai departe de stația terminus Reichskanzlerplatz nu putea să ajungă și nici nu a ajuns. Deprinderile pe care le căpătase timp

de unsprezece luni puseră din nou stăpînire pe Otto. I se potolise furia, dovedise cît este de puternic. Le arătase el lor. Încet, așa cum se cuvenea, de parcă nimic nu se întîmplase, trenul 3471 intră în gara Reichskanzlerplatz și opri. Atunci făcu Otto cel mai inteligent lucru de care fusese în stare de cînd trăia : căzu leșinat de pe scaunul conductorului în brațele funcționarului care venise să-l aresteze. Acesta se pomeni așadar în brațe cu o mogîldeață galben-verde la față, leoarcă de sudoare, tremurînd din toate mădularele. Călătorii, nerăbdători să se repeadă furioși la cel care-i răpise, mulțimea aceea care se îmbulzea, punea întrebări și rîdea văzu că datorește călătoria nedorită în pustietatea de la Reichkanzlerplatz, un cartier încă în construcție, unui tînăr, unui băietan subnutrit de nouăsprezece ani, care se zăpăcise din cine știe ce pricină. Multora dintre ei li se dăduseră peste cap planurile din seara aceea. Mai mulți însă avuseseră de suferit pagube și necazuri. Femeile își neglijaseră copiii sau soții, bărbații întîrziaseră de la masă sau de la o întîlnire de afaceri, biletele de teatru sau de concert fuseseră pierdute ; în zadar toată bucuria de a putea asculta o simfonie de Bruckner, dirijată de Otto Fried, sau trio Hekking, în sala Schubert, dar erau doar oameni, și încă berlinezi. Se împăcară de bine de rău cu situația, făcînd tot felul de glume, mai ales că trenul, pe care urma să-l conducă un om bătrîn, de nădejde, aștepta să-i transporte pe fiecare, fără altă taxă, înapoi la stația unde ar fi trebuit de fapt să coboare. Avocatul Dunst declară, ce-i drept, că va chema în judecată Societatea pentru pagubele provocate și se angajă să reprezinte gratuit interesele celorlalți călători. Cum îl chema însă Dunst [1], nu-l prea luară mulți în seamă, oamenii preferau să se uite curioși

[1] Inutilitate (n. t.).

în camera din clădirea gării unde zăcea în nesimțire, răpus de beția puterii, Otto Temke. Un medic spuse indignat că tînărul, după cum vede oricine, e peste măsură de istovit și că, dacă ar fi de față cineva din presă... Dar șeful gării îl liniști. Firește că vor avea grijă să nu mai încredințeze conducerea trenurilor unor oameni atît de tineri. S-au făcut de mult reclamații în acest sens și întîmplarea de acum e edificatoare.

— Băiatul trebuie internat într-un sanatoriu, mormăi îndepărtîndu-se medicul, care avea o inimă mai bună decît i-ar fi îngăduit împrejurările...

Și așa se și întîmplă. În fișa personală a lui Otto Temke se menționă că a dat semne de tulburări mintale, ceea ce-l scăpă pentru totdeauna de front. În anii de război a avut timp, ca soldat la partea sedentară, să-și însușească tot felul de cunoștințe, iar pe la jumătatea anului 1917, a fost transferat, în calitate de conductor de tramvai, la Lille, unde a dovedit că „atunci" n-a avut decît un acces trecător, din cine știe ce pricină necunoscută sau greu de explicat. Apoi, cînd se întoarse o dată cu toți ceilalți, se căsători cu drăguța lui Minna, care-și dăduse seama, după unele aventuri și greșeli greu de povestit, că cel mai bun lucru era să poată ajunge într-o zi stăpîna micii dar serioasei spălătorii a doamnei Albertine Temke. Otto, azi tată a doi copii și conductor de tramvai, își mai amintește, uneori, cînd stă treaz, lungit în pat, de după-amiaza și noaptea aceea cînd „a făcut pe nebunul" ; atunci zîmbește pe sub mustață și-și zice că în viața lui n-a cunoscut ceva mai primejdios ca nebunia aceea — și că de-ar fi să mai aibă o dată un astfel de noroc, s-ar lipsi bucuros de el.

UN SOU

Scriitorii care au avut prilejul să cunoască observațiile cărăușilor din pădurile canadiene afirmă, printre altele, că animalele sălbatice nu se reped la puii animalelor de același fel cu ele decît atunci cînd sînt înnebunite de foame. Cunoscînd acest lucru, să ne îndreptăm acum gîndurile la un pui de om, la o fetiță fermecătoare. Cum întîmplarea pe care o voi povesti s-a petrecut înainte de înființarea și amenajarea lagărelor de la Maidanek și Auschwitz, nu trebuie să se teamă nimeni că acestei fetițe i-a mers mai rău decît unui pui de urs sau de vulpe din pădurile Ringwaak sau Ottanoonsi.

În vremurile noastre, zilele devin tot mai scurte și mai tulburi. Nici chiar la Paris nu poți scăpa cu totul de sentimentul că viața se destramă. Și viața mea se destramă, e apăsătoare și inutilă, își zice exilatul trăgîndu-și bereta neagră pe ochi și vîrîndu-și mîinile în buzunare. În jurul lui se învolburează marea întunecată și pestriță de oameni care se adună în octombrie, pe la ora cinci, pe întinsele *Champs-Elysées*. Ca niște cîini scăpați din lanț, cete de automobile gonesc către Arcul de Triumf, cînd le dă agentul de circulație drum liber ;

de cealaltă parte a străzii, aceeaşi înghesuială către *Place de la Concorde*. Cerul înalt şi ireal se întinde deasupra străzilor adînci ca nişte prăpăstii. Cum se poate trăi în asemenea loc ? Nici amurgul cenuşiu nu aduce pace în sufletul nimănui. Vitrinele, care au şi început să strălucească, aruncă pete mari de lumină peste oameni, scot pentru o clipă în evidenţă componenţa multicoloră a unui grup şi conturează spatele celor care se îndepărtează de ele, deşi inima le rămîne acolo. Dar cel care trebuie să-şi împartă bine banii ca să poată rezista pînă se va prăbuşi în patrie regimul detestat şi ticălos, acela trece nepăsător pe lîngă strălucitoarele şi ispititoarele mărfuri franţuzeşti.

Don Pablo Servato, exilat şi el, rămas fără patrie, ca sute de mii de oameni fără odihnă care au căutat azil la umbra turnului Eiffel după sfîrşitul primului război mondial, în urma persecuţiilor politice, trebuie să fi avut patruzeci de ani, dacă nu chiar mai puţin. Faţa uscată, gura expresivă, cu buzele strînse, sprîncenele îmbinate şi nasul ascuţit trădau originea lui sudică şi o viaţă spirituală. Pe don Pablo Servato nu-l interesa politica, deşi îl pasiona istoria veche şi se dedicase chiar acestei ştiinţe. Se născuse la Palermo, în Sicilia, unde strămoşii lui, de origine spaniolă, îşi cîştigaseră de mult cetăţenia, şi această origine a lor a determinat, nu se ştie cum, înclinaţiile lui şi deci alegerea profesiunii : ca student în istorie a început să cerceteze cronicile şi faptele familiilor de nobili care au jucat un rol hotărîtor în istoria locală a Italiei de Sud şi, fără să vrea, cu totul întîmplător sau din obligaţie, a ajuns cercetător de arbori genealogici şi de legături de rudenie între familiile de nobili ; din asta trăia. Căci mulţi oameni doresc cu înfrigurare să urmărească pas cu pas existenţa familiei lor în trecut şi să se deosebească de

marea masă a celorlalţi, să le fie superiori prin faptul că îşi cunosc strămoşii ; şi pentru aceasta plăteau bucuros onorarii modeste. Don Pablo s-ar fi putut ocupa cu cercetările lui şi la Neapole sau la Roma, unde încercase să se stabilească în primii ani după război. Nu i-au plăcut însă schimbările care aveau loc acolo. Nedreptatea şi chiar procedeele barbare cu care obişnuia să se impună noul regim le-ar mai fi suportat, căci cine a îndrăgit Antichitatea şi Evul Mediu cum le-a îndrăgit el, cine cunoştea pe degete secolul al şaptesprezecelea şi al optsprezecelea, cine a suportat grozăviile războiului doi ani de zile n-avea dreptul, după părerea lui, să-şi piardă cumpătul cînd se impune cu forţa un fel de viaţă. Dar ceea ce nu putea să rabde era tirania exercitată de o ceată de derbedei care treceau în marş pe străzi. Refuza să supună ceea ce gîndea aprobării unui primar de ţară — şi trei cincimi din cei care deţineau puterea nu-i păreau mai mult decît atît. „Omului îi trebuie puţină libertate, dar una adevărată, îşi spunea el, şi mai ales acasă, între patru pereţi ; tiranii din secolul al nouăsprezecelea, şi cei mari şi cei mici, s-au prăbuşit datorită persecuţiilor furibunde pe care le exercitau şi reţelei lor de agenţi informatori.“ Aşadar, a plecat pe neaşteptate şi fără multă vîlvă la Paris, oraşul unde se proclamaseră drepturile omului. La început voise să plece în Germania, la München, unde îşi făcuse studiile înainte de război. Dar veştile despre *putsch*-urile şi împuşcăturile de acolo îl determinară să se răzgîndească, căci dorea să-şi poată vedea în linişte de lucru prin biblioteci şi muzee. Pînă la urmă s-a hotărît să plece la Paris şi n-a regretat niciodată acest lucru. Parisul, preamăritul oraş al libertăţii, îl cuceri cu totul, mai puţin cel contemporan, cît cel istoric, bisericile, palatele şi pieţele, care aminteau de zece secole de lupte, nu-

mele străzilor, locurile memorabile, copacii uriaşi, colţişoarele retrase. Această parte a oraşului o cunoştea mai bine şi îi era dragă. Ca obişnuinţa să nu-i micşoreze entuziasmul, nu locuia acolo, deşi nu numai aceasta era pricina, ci şi un capriciu, dorinţa de contrast, şi apoi nevoia de confort, pe care nu şi-o putea satisface decît într-un cartier modern. La fiecare început de lună îşi spunea că şi din motive economice trebuie neapărat să se mute pe malul stîng al Senei, dar rămînea mai departe în micul hotel atît de liniştit şi de bine administrat de lîngă *Etoile*, aflat pe una din străzile învecinate cu *Champs-Elysées*, pe care o urcai ca pe un deal pavat.

Don Pablo a ajuns între timp într-un loc al străzii de unde se poate trece linia metroului printr-un tunel. E obişnuit de altfel să meargă de pe o insulă pe alta, şuvoiul de automobile e excelent dirijat iar strada se traversează ca un rîu, din piatră în piatră : apa curge fără să-i ude pantofii şi manşetele pantalonilor. Dar cînd e cufundat în gînduri, se îndreaptă mecanic spre intrarea gării metroului, începe să coboare fără să ia seama la nimic, inspiră adînc aerul cu miros de lături, slăbeşte puţin nodul şalului albastru de la gît sau îl strînge mai tare şi, după ce străbate un drum întortocheat, iese de partea cealaltă ca Orfeu, părăsind-o cu părere de rău pe Euridice, care stă la ghişeul de bilete. În ziua aceea de pildă i se lămuriseră pe deplin o serie de probleme pe care simţea nevoia să le formuleze, să le aştearnă pe hîrtie : descoperise cauzele care îi determinaseră pe normanzi să emigreze din Scandinavia şi apoi din Normandia — erau cauze economice, şi anume secătuirea păşunilor, ogoarelor şi apelor din locurile unde sălăşluiseră. Era nerăbdător să se apuce de scris ; sus, în cămăruţa lui de hotel, unde ajungea repede cu

ascensorul, îl aştepta stiloul, aşezat frumos peste hîrtii, şi se bucura dinainte de clipa cînd va intra în lumina lămpii mici care scotea din umbra camerei măsuţa de scris, aşa cum piatra pe care se aduc ofrandele e scoasă din bezna templelor de lumina căzută de sus.

Salută prietenos, aruncînd o privire fugară la cutia lui de scrisori, tot goală, trecu pe lîngă *madame* Thérèse, care şedea după un grilaj de lemn, în faţa unui registru, împărţindu-şi atenţia între scriptologia ei şi clapele micii centrale telefonice ce se luminau şi cădeau de cîte ori voia cineva din camere legătura, sau se suna din oraş. *Madame* Thérèse îl salută pe chiriaş înclinîndu-şi faţa drăguţă şi palidă, răspunse în şoaptă ceva fetiţei ei To, care se juca în faţa grilajului, apoi dispăru din mintea lui don Pablo care intră în ascensor şi porni spre camera lui. Hotelul, care avea aproximativ treizeci de camere, nu era deservit decît de patru persoane ; *madame* Thérèse ţinea registrul, iar soţul ei, *monsieur* Griaut, conducea totul şi se ocupa de toate. Corectitudinea lui, discreţia şi politeţea lui erau fără seamăn.

„În hotelul acesta, obişnuia don Pablo să spună cunoscuţilor săi, nu vezi *boys* în livrele alergînd de colo-colo, holul nu-i decît un antreu şi nu dispunem decît de o cameră de primire, de altfel destul de întunecoasă, care e chiar lîngă intrare. Dar de cîte ori sînt chemat la telefon şi lipsesc de acasă, găsesc cîte o notiţă în cutia mea de scrisori. Înţelegeţi ce înseamnă asta ?“

Şi prietenii înţelegeau şi se minunau. Căci hotelurile din Paris au multe calităţi, numai pe aceasta nu o au, nu respectă relaţiile cu lumea din afară, ceea ce-i supără mai ales pe literaţi, aproape îi îmbolnăveşte.

Don Pablo intră în camera lui de la etajul al treilea, aprinse lumina, se aşeză la masa de scris şi deodată constată că se întîmplase ceva cu stiloul. Era stricat,

penița, vîrful acela de aur albicios prin care se revărsau gîndurile, era jumătate strîmbă, închircită ca un deget rănit, jumătate ca un ghimpe care împungea. Aproape că era să apară pe hîrtie o pată de cerneală în locul afirmației că în secolul al optulea, din cauze climaterice, peștele se împuținase într-atît de-a lungul coastei daneze și norvegiene, încît pe tineri îi speria mai puțin primejdioasa emigrare în Franța decît foamea de acasă.

Istoricul, care nici nu-și scosese haina, bereta și șalul, sta și se uita deznădăjduit, cu ochii lui negri, la obiectul atît de drag ce îi fusese distrus. Nenumărate frînturi de gînduri i se învîrteau prin minte, ca vrăbiile zburătăcite. Cine fusese în cameră la el, cine avusese ceva de scris acolo ? Oare a aruncat stiloul pe jos și s-a înfipt cu vîrful în covor ? Dacă a mai venit și altă dată, și n-a observat ? Să nu mai fie hotelul ca înainte, să meargă lucrurile mai prost din pricina ultimelor agitații ? Să-l înștiințeze pe *monsieur* Griaut, să pretindă despăgubiri, să ceară urmărirea făptașului ?

. În primul rînd, prietene, stăpînește-ți enervarea. Nu lua seama la acest incident, liniștește-ți spiritul și apucă-te de lucru. La nevoie se poate scrie și cu creionul, dacă ții neapărat. Calmul, echilibrul fac mîndria omului superior, apoi, numai un burtă-verde cere numaidecît ajutorul poliției sau al tatălui ceresc. Dezbracă-te și uită, te rog, incidentul pînă la timpul oportun. Stiloul ți-e drag, firește, fiindcă e un ultim dar de la prietenii din Roma, pe care ai fost nevoit să-i părăsești, repararea lui va da peste cap bugetul tău destul de mic și bine cîntărit, dar acum trebuie să te gîndești la sezonul de depunere a icrelor, la curenții marini, la echipajul corăbiilor cu prova înaltă, ca un gît întins, și cu cap de șarpe cioplit grosolan, cu ochi furioși, așezați deasupra unui șir

de dinți rînjiți — corăbii cărora wikingii le ziceau balaurii mărilor.

După ce termină de scris tot ce era în legătură cu această problemă, fără să uite nici un amănunt, Servato stinse lumina, chiar și cea de la masa de scris, se întinse pe pat și nu se gîndi decît la un singur lucru : cine să fi fost ? Numai cineva care putea să pătrundă de obicei în timpul după-amiezii în camera sa — în camera aceea cu două ferestre, cu geamuri mari pînă aproape de podea, prin care se vedea o curte triunghiulară cu un singur pom, simbolizînd lupta naturii împotriva caselor înconjurătoare. Tapetul și draperiile erau de culoare roșie-închisă. Prin mintea lui don Pablo, așa cum stătea întins pe pat, se perindau figurile tuturor oamenilor de serviciu pe care nu le putea reține decît cine era mai mult pe acasă. De vreme ce luni de-a rîndul găsise totul în cea mai desăvîrșită ordine, nu știa pe cine ar putea învinui. După unele șovăieli, se opri, asemenea fascicolului de lumină al unei lanterne, asupra faptului că în după-amiaza aceea venise spălătoreasa să-i ia cămășile, ciorapii și batistele. Să nu fi găsit lista pe care don Servato, ordonat ca întotdeauna, o făcuse înainte de a pleca, să se fi apucat să scrie ea una nouă și, stîngace fiind, să-i fi căzut stiloul pe jos ?

Dar o dată cu rufele dispăruse și lista. Fără să mai stea mult pe gînduri, don Pablo ajunse la bănuiala că trebuie să fi fost o mînă cu mult mai stîngace care făcuse pozna — o mînă de copil. Nu încăpea îndoială că To, micuța, fermecătoarea To, stricase stiloul.

Bănuiala lui se întemeia pe două, trei indicii mărunte. O dată o găsise pe To în camera lui pe cînd femeia de serviciu Victoire făcea repede și cu pricepere curățenie. Altă dată îi dispăruse buretele din baie și nu-l găsea nicăieri. Cînd o întrebase a doua zi pe Victoire dacă nu

ştie unde e, fata păruse tare mirată, iar după-amiază, cînd se întoarse de la masă, văzuse în cadă buretele, cărămida aceea de cauciuc roşu, cît se poate de uscat. A treia oară îi dispăruse de la umerar clama pentru pantaloni. Don Pablo a pierdut multe minute căutînd-o şi a făcut nenumărate exerciţii de gimnastică destul de supărătoare : onorabilul savant s-a întins şi cu burta la pămînt, doar o zări-o sub pat sau sub dulap. Un obiect de metal, cu speteze cafenii, de lemn lucios, căptuşite cu postav roşu, doar nu se poate fărîmiţa în atomi şi zbura pe fereastră cu ajutorul celei de a cincea dimensiuni ! A doua zi clama a apărut însă ; cînd s-a întors de la micul dejun, don Pablo a găsit-o în dulap : se balansa ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic, spînzurînd de agăţătoarea cam strîmbă. Fără îndoială că To e vinovată, trase don Servato concluzia, nu rămîne decît s-o dovedesc. Aşadar repararea stiloului o să-l privească pe *monsieur* Griaut, nu pe mine. Şi cum unul din principiile lui don Pablo era să nu neglijeze nimic, sări din pat, ieşi pe uşă şi coborî în stradă. Pe *Champs Elysées*, nu departe de hotel, chiar lîngă o tutungerie cu *tabac de lux*, ştia o prăvălie de stilouri unde se făceau probabil şi reparaţii. Fără să bănuiască că va intra în curînd acolo ca client, se oprise adesea în faţa vitrinei şi cu această ocazie văzuse prin geam fete tinere, prezentînd stilouri americane pe care cumpărătorii le încercau. Dacă se grăbea, mai avea să găsească prăvălia deschisă ; după aceea putea să se ducă direct la cină.

La drept vorbind trecuse de ora şapte, dar magazinele nu se închid chiar la oră fixă. Domnişoara brunetă care cercetă cu atenţie stiloul zîmbi trist cu gura ei frumoasă şi spuse că reparaţia va fi gata peste două zile. Bineînţeles peniţa va trebui să fie înlocuită şi va costa şaptezeci şi opt de franci.

— Şaptezeci şi opt de franci ? întrebă don Pablo căutînd să se stăpînească.

— Desigur, domnule, nu-i putem pune o peniţă proastă. Îi vom pune o peniţă de aur cu vîrful de iridium... Acesta e preţul.

— Aşadar sîmbătă seară e gata ? zise don Pablo, apoi mulţumi, salută şi dispăru în mulţimea de pe stradă.

Don Servato se îndreptă tot atît de mecanic spre micul restaurant unde obişnuia să mănînce seara de patru ori pe săptămînă ; serile celelalte le petrecea acasă, ospătîndu-se cu pîine, brînză, vin şi fructe. Cine trăieşte de pe urma unei munci intelectuale şi reuşeşte să-şi echilibreze bugetul seamănă cu un dansator pe frînghie. Toate mişcările sale pe frînghia subţire şi bine întinsă sînt supuse unui control sever şi cît se poate de judicios. Repararea unui stilou nu poate fi luată aşadar în consideraţie, ar da peste cap întregul buget. Valoarea în aur a valutelor europene este foarte instabilă şi atunci cînd scade, se ridică preţurile — încet dar neîncetat se scumpesc produsele naturale şi cele fabricate.

„Iscusinţa omului a început să lase de dorit", îşi zise don Servato, căutînd din ochi un loc, o măsuţă liberă, în sala puternic luminată, după ce trecuse printr-o mică grădină. La mine în ţară peniţa ar fi fost reparată, nu înlocuită, dar materia primă trebuie consumată, chiar şi aurul. Isprava ta, micuţă To, mă costă patru prînzuri, nenumărate drumuri cu metroul şi o pereche de pingele. Ce indispus o să fie *monsieur* Griaut, ce discuţie neplăcută o să avem ! Părinţii îşi iubesc copiii, dar cînd trebuie să facă din pricina lor cheltuieli neprevăzute, se înfurie şi îi pedepsesc. De aceea se răzbună pe cel care le-a tulburat liniştea, care le învinovăţeşte copilul. Aşa se întîmplă întotdeauna, chiar dacă sînt dovezi, dar el nici dovezi nu are. Măcar de şi-ar putea

mări într-un fel veniturile ! Dar referatele cu privire la arborele genealogic al clienţilor săi au un preţ fix. Vai de cel care e nevoit să fugă din ţara lui ! Loviturile soartei îl nimeresc din plin, fiindcă armura îi e stricată şi scutul prea mic. Aşadar don Pablo trebuie să-şi îmbrace sufletul într-o carapace şi să se întoarcă la micul hotel unde se simţea înainte ca acasă şi care devenise deodată bîrlogul duşmanului... Să încerce să vadă ce se ascunde la urma urmei în sufleţelul lui To.

În timp ce străbătea cu paşi uşori holul hotelului, se aştepta să vadă după grilaj, la masa cu registrul, fie pe *monsieur* Griaut, fie pe nevastă-sa. Dădu însă cu ochii de To. Scria. Ţinea strîns în mînă tocul care se afla de obicei pe masă, apăsa cît putea cu arătătorul, muia peniţa de oţel în cerneală şi desena cifre într-un caiet. Don Servato o privi uimit, aproape cu bucurie. To o imita pe maică-sa. Cînd înclinase capul să o salute, văzuse în treacăt că nu putea fi vorba de un caiet de şcoală, prea era mîzgîlit alandala şi plin de pete. Pentru un om învăţat şi înţelept ca el, scena aceasta era edificatoare. Şi la masa lui de scris o imitase fetiţa pe maică-sa, şi cu stiloul lui se prefăcuse că scrie în registru, aşa cum o văzuse făcînd de atîtea ori. Dar va reuşi don Pablo s-o determine să-i mărturisească nenorocirea ce i se întîmplase ? Atunci întîmplarea neplăcută va lua o întorsătură amuzantă şi va risipi necazul părinţilor. To, micuţă To, vei dovedi tu oare că inimioara ta de cristal poate fi mişcată ? Eşti doar o fetiţă drăgălaşă, sau un om în devenire, care într-o bună zi va fi capabil să-şi recunoască greşeala, să dorească să şi-o îndrepte, să-şi uşureze sufletul mărturisind-o şi să-l împace prin fapte pe cel lovit ? O, fiică micuţă a unei naţiuni civilizate, pe care barbaria vecinilor o face să sufere atît de mult, îmi vei întinde tu mînuţa şi mă vei scoate din încurcătura în care

m-ai vîrît fără să vrei ? Gîndind astfel, don Servato trecu pe lîngă fetiţă şi ajunse la ascensor. În clipa cînd apăsă însă pe buton, se hotărî să facă o încercare, să-i pună o întrebare. Era singur cu To în săliţa de unde urcau scările la etaj şi lîngă care părinţii fetiţei mai şedeau încă la masă ; se auzea zgomot de farfurii şi de tacîmuri. Cînd se va mai ivi un prilej atît de bun ca să poată sta în taină de vorbă ? Don Pablo se întoarse, făcu un pas către ea şi-i vorbi firesc, fără năduf, prieteneşte, ca de obicei. Căci To şi cu el erau cunoştinţe vechi, s-ar putea spune chiar prieteni, atîta doar că fetiţa păstra o rezervă politicoasă, fie că aşa o învăţaseră părinţii, fie că era sfioasă de felul ei. To trebuie să fi avut cinci ani, cam aşa ceva, cel mult o jumătate de an mai mult sau mai puţin ; dimineţile şi le petrecea la grădiniţă sau pe lîngă maică-sa, în cămăruţele pe care familia Griaut şi le rezervase ca locuinţă. Şi apoi Pablo Servato ştia cum se vorbeşte cu un copil, ştia că trebuie să i te adresezi ca unui om matur care e delicat din fire şi sensibil. El nu s-ar fi maimuţărit şi n-ar fi vorbit peltic pentru nimic în lume, aşa cum fac din prostie unii oameni cînd vorbesc cu copilaşii lor.

— E mult de lucru, nu-i aşa, To ? Fetiţa îl privi pe chiriaşul binecunoscut drept în ochi, dădu din cap cu seriozitate şi se aplecă iar peste caiet. Genele ei lungi, negre, de sub sprîncenele subţirele, se ridicaseră şi se coborîseră ca aripile unui fluture, dînd o clipă la iveală ochii limpezi. Pînă şi sus în camere trebuie să scrii, dacă găseşti un toc. Păcat numai că uneori tocurile cad pe jos. Dar ce să-i faci ?

În momentul acela se auzi un zgomot surd, încet, ascensorul ajunsese jos. Don Servato se întoarse către el. To se îmbujorase la faţă, chiar şi fruntea aplecată i se roşise, dar nu zise nimic. Apăsă mai tare arătătorul pe

toc, urmărind cu şi mai mare atenţie cifrele pe care le înşira.

— Păcat că s-a stricat. Noapte bună, To. Cum să facem însă ca să nu se supere tata şi să n-o întristăm pe mama ?

Şi don Pablo mai dădu o dată din cap, deschise uşa ascensorului, o închise, apoi, prin magicul joc al butonului, ajunse la etajul unde se afla camera sa cu patul mare şi ferestrele înalte. Îşi atîrnă frumos în cui haina, şalul şi bereta, îşi umplu pipa şi se duse să mai lucreze puţin înainte de a se culca. În timp ce şedea dinaintea hîrtiei să-şi adune gîndurile, vedea printre rîndurile scrise feţişoara fetiţei, linia delicată a obrajilor, bărbia mică, ascuţită, gura drăgălaşă care avea să devină mai tîrziu o gură de fată tînără şi să împartă fericire sau nefericire. După aceea don Servato se îndreptă de mijloc, scoase notiţele pe care le făcuse în cursul dimineţii la Arhivele istorice şi începu să stenografieze cu creionul schiţa unui aviz, sau mai degrabă a unei dovezi pe care i-o comandase o familie din Italia. Neghiobiile pe care italienii lui Mussolini le imitau cu slugărnicie după cele ale germanilor hitlerişti, aşa cum îi imitau odinioară barbarii pe italieni, sileau unele familii cu vază din Livorno să dovedească că strămoşii lor au fost de pe la jumătatea secolului al optsprezecelea catolici, nu izraeliţi, ca şi cînd faptul acesta avea vreo însemnătate şi merita să fie dovedit. Important e ce fel de om eşti, ce fel de caracter ai, ce ai făcut pentru binele obştesc. Nu poate fi nebunie mai mare decît mania de a căuta să distingi rase în atît de amestecata Europă.

A doua zi dimineaţă, don Servato coborî chiar în clipa cînd *monsieur* Griaut prelua de la factorul poştal unele scrisori recomandate primite de chiriaşii săi. Fiindcă s-ar fi putut să fie ceva şi pentru don Servato, şi cum un mandat poştal sau un cec înseamnă pentru un savant emigrant cea mai plăcută urare de dimineaţă, se hotărî să aştepte desfăşurarea ceremoniei într-un fotoliu de răchită, răsfoind între timp ziarul, un ziar cuminte, foarte guvernamental pe care îl poate pune la dispoziţia clienţilor săi administraţia rezervată a unui hotel, căci ziarele extremiste ar putea să scandalizeze pe cineva. Pe canapeaua de răchită, care se afla împreună cu două fotolii şi o măsuţă la intrarea în hol, erau aşezate cîteva păpuşi cu ochii mari. Într-un colţ al canapelei sta o păpuşă îmbrăcată ca un domn, în haine negre şi cu joben, şi supraveghea o păpuşă cu bucle blonde, o doamnă rezemată cu partea de sus a corpului şi cu căpşorul de spetează. Ce societate ciudată, parcă ar fi nişte peşti, îşi spuse don Servato care, de fapt, abia aştepta să studieze ultimele manifestări ale descompunerii europene. Mute şi cu ochii holbaţi, ca peştii într-un acvariu, păpuşile ne imită perfect, cu toată naivitatea, făcînd paradă de obrajii roşii şi de trăsăturile regulate ale feţei, de parcă le-ar fi comandat domnul acela care chinuieşte de cincisprezece ani biata mea ţară şi pe care îl asemăn întotdeauna, din pricina surîsului său dulceag şi a picioarelor sale scurte şi groase, cu un cofetar. „Păpuşi, îşi spuse don Pablo, ce sînt oamenii pentru dictatori dacă nu păpuşi, atît doar că noi sîntem din carne şi sînge şi avem grai prin care majoritatea europenilor au învăţat să execute mişcări de marionetă. N-ar fi fost mai bine dacă în zilele noastre am fi fost umpluţi cu rumeguş şi în loc de nervi am fi avut tigheluri de aţă ? În orice caz se vede că aici s-a jucat prietena mea To, care, iată, vine din salonaşul cu mobila tapisată cu mătase galbenă, împingînd căruciorul de păpuşi ca pe un echipaj. Ce înfăţişare serioasă are, şi pe cine Dumnezeu plimbă, de vreme ce *papa* şi *mama* stau pe canapeaua de răchită ?“

To, îmbrăcată în paltonaş şi cu pălăria pe cap, gata să plece la grădiniţă, îl salută pe don Servato, clipind prieteneşte şi şoptind sfios „bună ziua". Apoi se întoarse însă imediat spre „părinţii" care aşteptau şi-i invită să facă cel puţin o plimbare. În cărucior mai era doar o singură păpuşă, cea mai mare, îmbrăcată cu rochie plisată, cu bonetă pe cap, care reprezenta copilul. To conducea conversaţia în această „familie", de parcă n-ar fi fost de faţă un chiriaş, un domn. Don Servato era atent la ce spune. Deodată îşi dădu seama că To se juca pentru întîia oară faţă de el. De obicei, cînd intra cu cîte o păpuşă în braţe în hol să se joace şi vedea că e un chiriaş acolo, se retrăgea în camera alăturată, ca să nu-l stingherească. Don Servato locuia de mult în hotelul acela, aşa că îi erau cunoscute obiceiurile locatarilor. *Monsieur* şi *madame* Griaut ţineau mai mult chiar decît ceilalţi francezi să facă distincţie între viaţa lor privată şi obligaţiile profesionale. Nu le plăceau familiarităţile. Poate că nici chiriaşii nu le doreau ; şi apoi nu-ţi închiriezi sufletul o dată cu camera, chiar dacă oferi şi micul dejun. To, micuţa Antoinette, respecta cu stricteţe aceste obiceiuri. Faptul că acum nu se dusese în camera alăturată să-şi continue jocul, deşi îl văzuse pe don Servato lîngă masă, era semnificativ. Voia oare să-i dea a înţelege că în urma întîmplării cu stiloul îi devenise mai apropiat, că se aştepta de la el să tăinuiască ceea ce ştia ? Îl făcea oare martorul născocirilor ei drăguţe ca să-l împace, ca să fie mai sigură că nu o va trăda ? Să fi gîndit oare în capul ei aşa : „Domnule, aceasta e familia mea. Pe dumneavoastră vă primim în mijlocul nostru, aşa cum îi primesc mama şi tata pe prietenii lor. Fiţi buni şi apreciaţi această favoare şi nu ne trădaţi taina !" To îşi vedea între timp de joacă, ducînd mai departe conversaţia între păpuşi, care fuseseră îmbarcate

toate trei în cărucior. Şi don Servato o auzi uimit ciripind în şoaptă cu guriţa ei dulce cuvinte pe care fără îndoială, înainte vreme nu le-ar fi rostit niciodată buzele unui copil. *Monsieur* are de răscumpărat o poliţă, *madame* a şi scos cecurile. „Uite-le aici", şi To ridică braţul trandafiriu al păpuşii în mîna căreia e îndesat unul din biletele scrise cu atîta rîvnă de fetiţa cea vie. — „Şi dacă vine războiul şi cade o bombă pe casa de alături, tocmai după ce am plătit totul ?" rosteşte prin gura lui To *madame*, îngrijorată ca orice mamă, dînd din cap şi clătinîndu-şi tot trupul. „Atunci sîntem ruinaţi, răspunde *monsieur*. Pe copil o să-l trimitem la bunică-sa. Nici la Port Saint-André n-o să-i meargă rău."

Între timp *monsieur*, cel adevărat, cel mare, a terminat cu poştaşul şi se apropie cu o scrisoare sigilată şi cu un colet recomandat, care, aşa cum îşi dă seama don Servato, după ambalaj, trebuie să conţină corecturile studiului său despre familia Borgia, predat spre publicare *Revistei de heraldică*. *Monsieur* întreabă apoi dacă To nu l-a supărat cumva cu limbuţia ei, zîmbeşte recunoscător cînd aude cît de sincer protestează don Pablo, o ia pe fetiţă de mînă şi ies amîndoi pe uşa uriaşă care se închide fără zgomot, bineînţeles după ce *monsieur* Griaut i-a atras mai întîi atenţia fiicei lui să-i spună la revedere lui don Servato şi să-i ureze o dimineaţă plăcută.

Don Servato rămase pe loc. Scoase din buzunar un pachet cenuşiu de tutun, îşi umplu pipa, o aprinse şi, cu ochii aţintiţi la norii de fum, chibzui ce are de făcut. Se va duce să-şi cumpere timbre poştale, va citi corecturile, va deschide scrisoarea de valoare pe care o primise, şi chiar îndată. Mai zăbovi însă o clipă, fiindcă îl preocupa mai ales altceva, sentimentele, grijile şi treburile hotelierului, la care nu se gîndise niciodată. „Dar,

așa-s vremurile în care trăim — își zicea el — așa e multlăudatul secol al douăzecilea, în care în unele țări sînt aduși de valuri în fruntea popoarelor conducători care, ca adevărați diletanți politici, se simt obligați să zăngăne fără încetare din *ultima ratio regum*[1], adică cu tunurile încărcate, dacă, bineînțeles, se poate zăngăni cu acestea.“ *Monsieur* Griaut cel slab și tăcut și palida *madame* Griaut, care purta părul ca o cunună pe cap, luau hotărîri și le aduceau la îndeplinire, căutau să prospere, să-și folosească bine economiile pe care le strînseseră muncind pe capete, iar fetița era martoră la toate, fie că voiau ori nu. Căci așa cresc copiii acum. Dar orice ar întreprinde omul, nu poate să nu se gîndească la războiul ce amenință ca un nor întunecat. Problema aceasta era într-adevăr mai importantă decît întrebarea cine trebuie să plătească repararea unui stilou care i-a căzut unei fetițe din mînă. Bugetul unui învățat emigrant e însă greu de echilibrat și oricine caută să se sustragă de la o cheltuială pe care nu e obligat să o facă. Dar e tot atît de adevărat că grija prietenească și discretă arătată de acești hotelieri față de un chiriaș ca el era neprețuită și merita atîta cheltuială. Don Servato era necăsătorit și nu avea copii. S-ar fi făcut călugăr, dacă ar fi crezut într-un dumnezeu atotputernic și preamilostiv și dacă s-ar fi putut supune disciplinei unui ordin monahal. „Ori atotputernic, ori preamilostiv“, își spuse el în timp ce-și scutura de pe pantaloni firișoarele de tutun. Scrisoarea de valoare venea din America și conținea două bancnote de cîte cinci dolari ; o revistă italiană care apărea în Statele Unite retipărise studiul său despre întemeierea statelor de către conducătorii normanzi și-i trimisese onorariul. Banii veniseră tocmai

[1] Ultimul argument al stăpînirii. (În limba latină, în original.) (n. t.)

la timp, acum putea să renunțe cu inima ușoară la explicația cu *monsieur* Griaut. Sîngeroșii wikingi care trăiseră cu o mie de ani înainte îi făcuseră un mare serviciu. „De cînd lumea, după războaie mari au urmat vremuri cumplite, se gîndi el și își strînse mai bine pe lîngă trup șalul și paltonul. După războiul de treizeci de ani, după cel de șapte ani, după războaiele napoleoniene — numai griji, datorii, masacre. De ce am face noi excepție, mai ales că acum masele sînt mult mai compacte și mai ușor de nimicit ? Problema cu To e însă lămurită. Se va enumera printre clipele luminoase pe care le putem dărui copiilor.“

Dar problema cu To nu era de loc lămurită. Și don Servato constată cu uimire acest lucru cînd se întoarse după masa de prînz la hotel, ca să se culce puțin. *Monsieur* Griaut ședea palid și serios între mica centrală telefonică și masa de scris, iar To se juca în fața grilajului cu o monedă pe care o arunca pe jos ca să zornăie. Don Pablo schimbă cu *monsieur* Griaut cîteva vorbe, cum făcea de multe ori cînd nu mai era nimeni în hol. Don Servato se dumirise ce fel de om e *monsieur* Griaut cînd, după trei sferturi de an de cînd locuia la el, descoperise că hotelierul vorbește perfect italiana, dar nu folosește niciodată această limbă, fiindcă văzuse cît de mult ținea chiriașul său să-și perfecționeze cunoștințele de franceză. În timp ce ședeau de vorbă, se auzi deodată zgomotul înăbușit al ascensorului care luneca lin și cu zel printre gratiile de bronz. Fetița aruncă o privire semnificativă drept în ochii chiriașului, ai confidentului, ai aceluia care putea să se plîngă în orice clipă de purtarea ei. Stătea în vîrful picioarelor, cu mînuța în care ținea moneda întinsă din răsputeri spre butonul ascensorului. Niciodată nu mai făcuse To așa ceva ; ascensorul, sluga ciudată, aproape demonică, nu era o

jucărie; fetiţa, cînd vedea oameni plutind în sus, îi privea aproape cu evlavie, iar cînd avea voie să se urce şi ea, trăia clipe de neuitat. Femeile de serviciu şi spălătoreasa îi făceau uneori această bucurie. *Madame* se cam temea însă, nu-i prea plăcea să vadă copilul dispărînd după uşile zăbrelite, care trebuiau bine închise ca să poată porni ascensorul. Ce uşor poate stîlci grilajul de bronz un degetuţ de copil.

Monsieur Griaut ridică din sprîncene. Era mirat şi totodată încîntat de serviabilitatea fiicei lui.

— To a ghicit că doriţi să vă odihniţi, spuse el zîmbind.

Dar don Servato, în timp ce se arăta a fi de aceeaşi părere, gîndea cu totul altceva.

„Nu-i place să mă vadă stînd de vorbă cu taică-său, îşi spuse în sinea lui, zîmbind pe sub mustaţă, îi e teamă să n-o pîrăsc, de aceea vrea să mă vadă plutind mai repede către cer. Ce mai încoace-încolo, copiii de astăzi nu mai sînt ca înainte, orice fac e bine gîndit şi procedează întocmai ca oamenii mari."

Don Servato execută cele cîteva mişcări necesare pentru a se urca în ascensor, închise uşa zăbrelită şi apăsă pe butonul care îi indica robotului să oprească la etajul al treilea.

Atunci se întîmplă ceva neaşteptat. În clipa cînd ascensorul începu să urce, To întinse mînuţa şi băgă printre gratii moneda, banul acela mare de cupru, care căzu uşor pe covoraşul dinăuntrul ascensorului. Cînd don Servato se aplecă să ridice moneda, care era *un sou*, îi făcu semn cu capul, ţinînd faţa în sus. Pe moneda de cupru, asemănătoare cu o lună, abia de se mai vedea efigia unui bărbat cu barbişon, aşa cum purtau domnitorii înainte cu şaptezeci, optzeci de ani, putea să fie

tot atît de bine Napoleon al III-lea sau Victor Emanuel al II-lea.

„Moneda aceasta reprezenta pe vremuri a douăzecea parte dintr-un franc, îşi zise don Servato în timp ce se uita la banul pămîntiu pe care era imprimat anul 1857. To mi-a dăruit averea ei ca să mă despăgubească pentru stiloul stricat. Iată, am în palmă ofranda fetiţei şi am s-o păstrez, am să fiu demn de încrederea ei, n-am să mă arăt mai mic decît mă consideră ea. De altfel nu ne-a mai rămas mult în afară de încrederea copiilor în noi şi de a noastră în ei. Cînd eram eu băieţaş, o monedă ca aceasta circula şi în Franţa, şi în Italia, şi în Elveţia. O, de ar fi şi acum ceva asemănător, To! Cînd ţi-ai desena bileţelele, n-ar mai trebui să te gîndeşti la bombele care ar putea să-ţi ruineze părinţii şi să te izgonească la bunica! Tu ai dorinţa să îndrepţi ceea ce ai stricat din greşeală. Eşti un om adevărat şi-mi întăreşti speranţa în viitor, singura care mă mai ţine în viaţă. Nenorocirea care s-a abătut asupra lumii va pieri. Iată dovada, To: banul pe care mi l-ai dăruit. Forţele morale ale omului pot fi adumbrite, înăbuşite, dar în nici un caz distruse, aşa cum n-a fost distrus acest *sou* de vremurile vitrege. Pentru că în om sînt forţe care se opun răului, care luptă cu el şi-l răpun, înlăturînd tot ce nu-i valoros. Cît de plăcut va fi acuma să mă întind, să mă odihnesc, să dorm puţin. Dacă bărbaţii se ţin mereu de rele şi distrug bunul de preţ care se numeşte cultură, se ridică mereu fete de nădejde care păstrează în sufletul lor ceea ce a fost cucerit, simţul pentru ceea ce se cuvine, ceea ce este bun şi cinstit. Micuţă To, îmi pun nădejdea în tine."

Şi don Pablo se întinse puţin pe pat, aşa cum trebuie să facă imediat după amiază orice intelectual ajuns la o anumită vîrstă, pentru a-şi putea continua odihnit acti-

vitatea în restul zilei. În mînă ținea pipa stinsă, pe jumătate fumată, cu care s-ar mai fi putut delecta dacă ar fi vrut. Dar nu voia. Și fără norii de nectar ai fumului de tabac îi treceau tot felul de imagini prin minte și pe dinaintea ochilor ațintiți la tavanul gălbui. To, cine este To? Fața fetiței cu ochii oblici, cu nasul subțirel și gura delicată îi stăruia dinaintea ochilor, fie că-i ținea deschiși sau închiși. Oamenii de origine latină dovedesc o deosebită înclinație pentru formă și forme. Spiritul lor nu e populat cu noțiuni abstracte, ci cu o mulțime de imagini plastice, învăluite într-o lumină care le dă un anumit înțeles. De aceea se întreba pe jumătate adormit don Servato cine se ascunde sub înfățișarea copilărească a lui To. Să fie oare *Marsilieza* pe care o văzuse întruchipată într-un monument celebru, zeița libertății de pe timbrele americane sau Pallas Athena cea cu coiful pe cap, simbolul forței pe care o are inteligența înarmată, după cum socoteau grecii?

O lumină tulbure juca pe dinaintea geamurilor, ploaia bătea darabana intonînd un marș monoton, vîntul de toamnă dezgolea vîrful paltinului care își apăra drepturile în curtea strîmtă și ascuțită din spatele caselor vecine. Don Servato adormi. Și în timp ce spiritul lui îndurerat se îndrepta cu toată nădejdea spre un viitor mai bun, pe buzele întredeschise îi juca un zîmbet luminos, iar în mîna stîngă ținea ca o chezășie bănuțul lui To.

Așa, micuță To, aceasta e povestea ta. Cum s-a desfășurat mai departe, nu știu. Peste cîțiva ani a năvălit iar în civilizata, frumoasa ta țară pasărea de pradă, categoria aceea de germani pe care voi îi numiți *boche*. De data aceasta au fost mai barbari ca oricînd. Oare te-ai refugiat la bunica, micuță To, cînd s-a dezlănțuit nenorocirea, cînd a izbucnit cel de-al doilea război mondial? Te-au ajuns oare acolo urletele avioanelor Stuka, te-au

alungat pe drum și și-au prăvălit asupra ta bombele lor ascuțite? Sau a ieșit cu timpul la iveală că tatăl ori mama ta au fost de așa-zisă origine semită și au sfîrșit, după chinuri îngrozitoare, fără ca guvernul trădător să le ia apărarea, în camerele de gazare, iar tu, micuță To, ai fost despărțită de ei și închisă în alt lagăr? Sau te-au salvat vitejii francezi din Rezistență, care fac cinste numelui și tradiției țării lor, strălucind prin bezna timpurilor ca niște stele? Nu știm ce s-a mai întîmplat cu tine. Poate că s-a întîmplat așa, ori poate, din fericire, ai scăpat de ororile cărora le-au căzut jertfă sute de mii de copii — cuviincioși și fermecători ca tine — care au crescut ca și tine, To, sub ochii părinților lor, într-unul din orașele europene la apus sau la răsărit de granițele Germaniei, și nu — din păcate — în pădurile Canadei.

DOAR CAI

E în amurg, se înserează. Regiuni după regiuni se cufundă în întuneric și raza fără strălucire a soarelui de iarnă ajuns la scăpătat lunecă tot mai spre vest. Granița dintre zi și noapte acum e la Kőnigsberg, acum trece prin Potsdam, Köln, Belgia, Franța, prin ținutul pustiit, muiat de ploi, răscolit de tranșee care se întind din Flandra și Champagne pînă în Argonne și Elveția. Pe acolo, în tot locul, stau față în față și se pîndesc oști ale celor mai civilizate state din Europa. A patra iarnă de război e pe sfîrșite, dar oamenilor din tranșee nu le tresaltă inima cînd se gîndesc la primăvara apropiată. Mai bine nu s-ar sfîrși niciodată cu mizeria, noroiul și ploile nesuferite ale iernii tîrzii ! Căci de îndată ce soarele va fi mai puternic și s-o zvînta pămîntul atît cît să se poată merge pe el, va și începe măcelul ; nu încape îndoială că armata germană se va năpusti asupra celei franceze și engleze și că sute de mii de oameni vor îngrășa pămîntul cu trupurile lor albe, vor fi înghițite de groapa comună. Din cele opt milioane de oameni pe care Germania îi ține sub arme, va aduna într-un anumit punct al acestui front de vest pe cei mai buni din încercatele sale divizii. Munți de tunuri — dacă ar fi să le așeze grămadă — vor scuipa bombe cu gaze nimicitoare, *crucea galbenă*[1] va împrăștia moartea, și asaltul împotriva armatelor aliate va sparge frontul ca un camion care se repede într-o poartă de stejar.

În fiecare săptămînă sosesc însă la Le Havre, Brest, Cherbourg, Boulogne noi transporturi din America : regimente, baterii, avioane, tunuri, tancuri. Dacă s-ar fi dat la începutul verii ofensiva — își zic soldații englezi și francezi — li s-ar fi tăiat nemților cheful să înghită Belgia și Polonia, iar pericolul existent acum în orice sector al frontului, ca fiece zi de luptă să-i coste pe cei care pornesc la atac viața a zeci de mii de oameni, ar fi fost aproape înlăturat. După cum se știe, Reichul e acum străbătut în triumf de trenuri pline cu soldați și baterii, o lavină de vagoane cară dinspre Vistula spre Rhin cincizeci de divizii refăcute și odihnite, șapte sute cincizeci de mii de oameni înarmați cu tot ce le trebuie pentru străpungerea frontului se adună într-un loc necunoscut încă. Se va da atacul aici, ori dincolo, mai la sud ori mai la nord ? Nu se știe ce planuri blestemate vor țîșni ca niște demoni și vampiri însetați de vieți omenești din capetele generalilor de stat-major germani. În orice caz vor aduce moarte, moartea mea, a ta, a noastră a tuturora, ar trebui să avem un noroc porcesc ca să mai ajungem să ne revedem mama, tatăl, copiii ori să ne îmbrățișăm nevasta, de care ne este dor și căreia îi trimitem zilnic cîteva rînduri, înștiințînd-o că mai sîntem încă teferi, că mai trăim. Ce ne folosește nouă, francezi ori scoțieni, că și nemții aflați dincolo de sîrma ghimpată, dincolo de țara nimănui, au aceleași sentimente și tremură ca și noi ? I-au îmbrobodit de tot anexioniștii lor și-și mai închipuie și acum că-și apără

[1] Crucea galbenă *(Gelbkreuz)* — denumirea voalată a mai multor gaze de luptă (n. t.).

țara, nu văd că în realitate își pun viața în primejdie pentru cucerirea unor țări străine și subjugarea unor popoare care nu au nimic comun cu ei. Minți slabe, caractere învățate doar să se supună, împart vina cu conducătorii lor, așa că nu merită nici o milă, să-i ia dracu cu Hindenburg, cu Ludendorff și cu Kaiserul lor cu tot.

Soarele apune și lumina lui galbenă se revarsă peste tranșeele germane, luînd vederile celor dinăuntru. La ceasul acesta, baloanele captive ale francezilor și englezilor au vizibilitatea cea mai bună, pot să iscodească pînă departe și să aducă artileriei și aviației informații neprețuite.

Dar ce se întîmplă acolo ? Ce mișcare se vede pe dealul acela nămolos, în sectorul împănat de nemți cu mitraliere grele, pe care tunurile noastre cu tragere lungă l-au potopit fără veste acum cinci zile ? Trebuie să fi suferit pierderi serioase în materiale, cît despre oameni nici nu încape vorbă. Din după-amiaza aceea nemții își cruță grozav munițiile. În urma unor observații amănunțite s-a constatat — și un sergent de infanterie francez l-a rugat pe locotenentul său să verifice cu răbdare știrea — că *les boches* nu mai trag decît din două locuri cu mitralierele lor grele. Fără îndoială că în cursul săptămînii le vor înlocui pe cele distruse, fiindcă fabricile lor lucrează de zor, măcar că ba într-o parte, ba într-alta cîteva mii de metalurgiști fac grevă. „Doar nu vom dormi, iubiților, zic nemții. Cunoaștem drumurile, șoselele, răscrucile, toate sînt notate pe hărțile noastre, a noastră e Franța pe care o sfîrtecăm cu furie și cu necaz, satisfăcîndu-ne prin masacrarea voastră patima nebună de distrugere. Jos cu civilizația, trăiască războiul !" Prin firele de telegraf zbîrnîie rapoartele, marele cartier general primește raportul diviziei, vorbește cu unitatea de artilerie, apoi cu aviatorii. La locul acela stau gata de acțiune noi escadrile americane ; tinerii aceștia, aventurieri ca și moșii și strămoșii lor, ard de nerăbdare să se evidențieze, să-i învețe minte pe huni. Artileria dă ca de obicei binecuvîntarea de seară, trimițînd dincolo, de partea cealaltă, cîteva zeci de șrapnele. Nimic nu trebuie să pară neobișnuit. Între timp aviația se pregătește de decolare.

În marele adăpost subteran din linia unde sînt amplasate mitralierele germane, oamenii tocmai fac cu rîndul la pompa care absoarbe apa și o aruncă printr-un șanț de scurgere către sîrmele ghimpate. Încă vreo cîteva ore și adăpostul are să fie uscat pînă la ploaia următoare. De altfel ploaia nu se va lăsa mult așteptată, fiindcă soarele se vede la apus, printre straturile de nori, galben-roșiatic și difuz, dar poate că tot o să le dea răgaz o noapte, ca să apuce să li se zvînte hainele, bineînțeles, pe corp. Unii oameni șed jos, alții culcați. În încăperea mică, printre bănci, masă și telegraful lîngă care se află saci de talaș, aleargă încoace și-ncolo, cu mîinile în buzunarele pantalonilor, un tînăr, făcînd de fiecare dată exact cinci pași. Tunica îi e tărcată cu urme lăptoase de var și de humă gălbuie, ca și a celorlalți, dar portsabia de argint care îi atîrnă de centiron și tivitura gulerului arată că e subofițer, mai exact plutonier. Pe o ladă stă și se uită la el un om mai în vîrstă, în mîna stîngă cu o mănușă castaniu-roșcată, de asemenea neras, dar cu tuleiele mai cînepii, nu atît de întunecate ca ale lui. Tresa acestuia pare de locotenent, dar pare numai, căci după tivitura gulerului se vede că și el face parte din categoria subofițerilor. Amîndoi poartă „Crucea de fier" clasa întîi în partea stîngă a tunicii, iar la butonieră, cel tînăr are două panglici și cel mai în vîrstă, trei.

— Ia spune, mult ai să te mai învîrteşti pe aici ca musca în borcanul cu miere ? îi strigă în cele din urmă plutonierul-major Kliem plutonierului Wahl. De ce o fi avînd omul şezut ? Să şadă pe el !

David Wahl se uită drept în ochii prietenului şi fostului său profesor de înot :

— Nu toată lumea poate să aibă calmul unui băutor de bere, ca tine. Mă întreb de-o izbuti să vină schimbul cu alt armament. Că doar n-ei fi vrînd să menţii poziţia cu două mitraliere bune şi patru nenorocite ! Tu nu te bucuri că ai să primeşti concediu, şi că ai să stai paisprezece zile acasă, că ai să porţi rufe uscate şi ai să dormi într-un pat ca lumea, fără să te mai pişte „albinele" ?

Kliem nici nu se osteneşte să răspundă la o întrebare atît de neroadă. Băiatul e neastîmpărat din fire, iar el, Kliem, un om aşezat. În privinţa aceasta nu-i nimic de făcut. Bine că în timpul serviciului, în tranşee, în faţa inamicului poate fi calm şi totodată plin de elan. N-a greşit maestrul de înot Kliem, cînd s-a prezentat voluntar împreună cu elevul său, deşi îi lipsea mîna dreaptă, pentru care a primit de altfel imediat o proteză minunată. Asta s-a întîmplat în 1915, sau mai degrabă în 1916, după marea bătălie de la Skagerrak, în care fiul lui s-a lăsat la fund, printre peşti, petrecut cu cinste de mii de oameni în haine albastre şi de vapoare cu plăci de oţel, vopsite în cenuşiu, sub pavilion german şi englez. Germanii duc lipsă de ofiţeri, fiindcă rezervă acest rang unei anumite caste, dar acordă cu mărinimie cinstea de a lupta, de a fi chemaţi la răspundere şi de a muri chiar şi social-democraţilor, ca plutonierul-major Kliem, care nu are decît o mînă, sau plutonierului Wahl, care poartă vina de a avea părinţi evrei. Într-o formaţie de pionieri sau într-un regiment bavarez ar fi ajuns de mult locotenent, dar acolo, într-un regiment de infanterie din Potsdam, statul-major nu se încumetă la o astfel de faptă. În sectorul alăturat deţine comanda un ofiţer suedez care poartă uniforma prusacă, şi, după viitoarea ofensivă, nu se ştie ce se va mai întîmpla. În afară de asta, David Wahl, după cum ştiu toţi oamenii lui, ca şi prietenul său Kliem, nu ţine de loc să fie avansat. Tot ce vrea e să scape cu bine din război, să se facă mai repede pace şi să lepede uniforma. El e soldat, ca oricare Armin sau Dönhoff, şi nu-şi pierde capul. Dar de felul lui e pianist, artist, şi adevărata lui viaţă va reîncepe abia cînd n-o să aibă toată ziua de-a face cu benzi de mitralieră şi sîrmă ghimpată, ci cu claviatura şi notele.

În seara aceasta se pune însă problema dacă va ajunge cu bine pînă acolo grupa de schimb a regimentului de infanterie de gardă, alcătuit de curînd, care vine cu şase mitraliere noi de calibru mare. Măcar de s-ar afla în pivniţele din Mayonne — mai departe or să vadă ce-i de făcut. Pînă atunci nu le rămîne decît să aştepte şi să ia seama la franţuz, dacă nu întreprinde ceva neobişnuit.

Oamenii, subofiţerii şi caporalii aflaţi pe poziţie stau în adăposturi, gata de drum, dar şi de luptă, santinelele şi cei de serviciu se află la posturile lor, bine ascunşi, cele două mitraliere pregătite pentru tragere sînt camuflate cu pînză pestriţ colorată, cu mărăciniş şi smocuri de iarbă, după cum s-a putut, ca să nu fie zărite ; de altfel, în curînd le va învălui întunericul. Oamenii îşi omoară vremea jucînd cărţi, scriind, unul citeşte o gazetă veche în care se spune că pacea a început să se întrevadă. Toţi sînt însă în aşteptare ; plutonierul Wahl se plimbă cu paşi mari de colo, colo şi, fiind un tînăr înalt, îşi pleacă puţin capul înainte să nu se lovească de sîrmele din tavan de care se atîrnă pîinea cazonă.

pentru că altfel nu-i chip să scape de șobolani. În cele din urmă se întinde și el să doarmă puțin.

Conversația se deapănă pe un ton indiferent, e vorba de grevele de la fabricile de muniții, unii spun că sînt de folos, pentru că duc la scurtarea războiului, alții socotesc că sînt o prostie, nimeni nu le numește însă acte de trădare. Cei care le socotesc o prostie zic că, ținînd seama de neputința și prostia oamenilor din Germania, cele cîteva mii de greviști nu fac decît să-și creeze neplăceri. Ei sînt zburătăciți pe front, iar nevestele lor aleargă cu atît mai multă ardoare să-i înlocuiască pe bărbați la strung ori la fabricarea de muniții. Firește că elanul le scade apoi simțitor după cîteva săptămîni de muncă istovitoare, cînd se întorc seara în grabă acasă cu ochii arzînd, cu fața gălbejită, tușind, ca să vadă de copii, cînd nu le pot da decît lapte subțiat, pîine de cartofi, marmeladă de morcovi și o jumătate de pfund de carne pe săptămînă, cînd au în sertar bonuri pentru rufărie sau pentru încălțăminte, dar nu găsesc timp să stea la coadă în fața prăvăliilor. Și totuși, după ce citesc seara pe nerăsuflate gazeta strecurată de poștaș pe sub ușă, sînt îmbuibate pentru a doua zi cu o nouă porție de idei al dracului de inteligente. „În primăvară perfidul Albion va fi în sfîrșit răpus." Și capetele seci nu-și amintesc că tot la șase luni se descoperă cîte ceva care va îngenunchea odată pentru totdeauna Anglia. Întîi zepelinul, apoi submarinul, apoi gazele de luptă denumite *Crucea albastră*, apoi iar submarinul, apoi atacul din Canalul de Suez, apoi din nou submarinul, iar acum gazele de luptă denumite *Crucea galbenă* și noua ofensivă.

Nimic nu urăsc mai mult infanteriștii de pe frontul de vest ca gazele de luptă, propriile lor arme. În primul rînd, fiindcă vîntul le mînă întotdeauna înapoi spre

răsărit, apoi fiindcă știu bine că superioritatea tehnică a industriei germane e numai un fel de a vorbi. Orice drăcovenie ar născoci germanii, într-un an o fac și ceilalți după ei, și, dacă pentru moment ostașul german scapă de năpastă, într-o zi sau alta va trebui să plătească acest noroc prăbușindu-se cu gura vînătă, cu plămînii sfîrtecați, pierind din pricina gazului aruncat de inamic — nimeni nu-și face nici o iluzie. Pentru toți războiul e un șir de lucruri scîrboase : luptele, mîncarea, murdăria, păduchii, pînă și manierele elegante din spatele frontului le produc greață. Singura nădejde rămîne noua ofensivă. Da, dragii mei, noua ofensivă. Desigur că primul atac va fi încununat cu succes, întotdeauna se întîmplă așa. E drept că la mai mult decît atît nu se pricep generalii germani de stat-major, peste cîteva săptămîni o să le țină piept francezul, fie că se numește Joffre sau Foch, dar n-are a face : pînă la tranșeele, la depozitele, la adăposturile englezilor, ale francezilor și, de data aceasta, ale americanilor tot ajung soldații germani, datorită succesului primei bătălii. Și dacă au norocul sau ghinionul să nu figureze pe lista celor căzuți, atunci halal de ei ! Își pot umple burta cu franzelă, cu *corned beef* [1], cu vin și whisky, se mai pot îmbăta o dată în lege înainte de a muri, pot face pe numele lor o haină englezească impermeabilă și călduroasă și o minunată pereche de cizme de cauciuc, dacă nu chiar o casetă cu solde, plină cu bani englezești, ca să se poată simți apoi tot restul vieții ca un om bogat, nu ud pînă la piele și cu picioarele înghețate. Și cum n-au a se teme că restul vieții va dura prea mult, să zicem doar cîteva săptămîni, fiindcă sînt prea lași să arunce armele și să facă pace, ca rusul, le rămîne la

---

[1] Conserve de carne. (În limba engleză.) (n. t.)

drept vorbind o singură ieşire: să fie împodobiţi cu lauri ca un cap de porc şi, eroi, cu lămîia în gură şi cu guler de hîrtie, să dispară în groapa comună.

Aşa gîndesc cei de pe front. Plutonierul Wahl ştie acest lucru şi-l ştie şi plutonierul-major Kliem. Ofiţerii nu-l ştiu însă, nici măcar locotenenţii. Domnul locotenent Schmidt, de pildă, care ţine în linia a doua un curs de istorie a patriei, le explică oamenilor că fără Anvers, fără Palestina, fără zăcămintele din Lorena şi bazinul carbonifer din Polonia, Germania e sortită pieirii şi că ar însemna o jignire adusă sentimentelor militare ale soldaţilor, dacă ar fi răsplătiţi pentru faptele lor eroice, să zicem, printr-o îmbunătăţire a sistemului electoral în Prusia. Aşadar n-are de unde să cunoască adevărata situaţie nici domnul căpitan von Keudell, care a preluat de curînd conducerea batalionului şi se îndreaptă tocmai spre telefon neliniştit şi furios: de ce dracu nu i se raportează sosirea schimbului şi a mitralierelor? Doar au pornit la timp împreună cu două tunuri de cîmp pentru întărirea poziţiei!

Telefonistul îi răspunde liniştit că n-a putut să-i raporteze, deoarece schimbul n-a sosit încă, se vede că s-a rătăcit, deşi i-au trimis înainte călăuze, sau că a întîmpinat vreo piedică.

— Să raportezi de îndată ce vor sosi! îi ordonă căpitanul care răspunde de un sector important al primei linii, apoi închide telefonul.

Telefonistul porneşte spre adăpostul cel mare să-l înştiinţeze pe plutonierul-major Kliem. În tranşee se opreşte deodată locului şi trage cu urechea spre cer: avioane. O escadrilă trece pe sus, către est. Telefonistul rînjeşte: desigur bombe care vor garnisi cina porcilor de la etapă. Dar trebuie să comunice totuşi celor din adăpost ştirea primită, aşa că îl trimite pe un infanterist, care tocmai vine de la latrină, să-l încunoştinţeze pe Kliem.

Kliem picoteşte, Wahl doarme, lumînările sînt pe sfîrşite, timpul trece, oamenii moţăie şi sforăie. Acolo jos nu se aude nimic — dar santinelele se zgribulesc şi îşi lipesc spatele de parapet cînd, după vreo jumătate de oră, escadrila trece înapoi, pe deasupra tranşeelor, vîjîind şi uruind sălbatic în înaltul cerului. Se trag cîteva focuri în sus, din partea cealaltă se răspunde cu cîteva focuri, o rachetă şi-aruncă încet lumina albă de arc voltaic peste poziţia germană şi piere în beznă. În noaptea jilavă de februarie santinelele de lîngă crenele luri sînt cuprinse de un fior neplăcut, subofiţerul de serviciu care cutreieră nervos tranşeele scrutează întunericul din spatele liniei: unde o fi schimbul, unde dracu o fi rămas?

Pe la zece şi jumătate ajung pe poziţie, ameţiţi, dînd năvală sau abia ţinîndu-se pe picioare nişte infanterişti conduşi de călăuze. Întunecaţi, fără să scoată un cuvînt, dau la o parte foile de cort de la intrarea în adăpost, se reped poticnindu-se pe scări în jos, se trîntesc pe marginea patului de răsună încăperea. Se iscă zarvă, cei care dormeau sar în sus, plutonierul Wahl mai-mai să spargă acoperişul, ori poate propriul său cap. Da, schimbul e acum în tranşee, spune călăuza, subofiţerul Heinrich Sauber, un om pistruiat şi cu părul roşu, punîndu-şi casca de oţel pe jos, în faţa lui. Mai întîi cere o ţigară, apoi spune lui Kleim să se ducă sus şi să numere oamenii, să vadă cîţi sînt. Isprava asta a americanilor le întrece pe toate. Ei, călăuzele, aveau un autocamion, o maşină grozavă adusă din spatele frontului, aşa că ajunseseră coloana cu mult înainte de locul stabilit, la ruinele din Pommeville, ceea ce nu era de loc rău. Patru mitraliere grele cu cai şi toate accesoriile şi

două tunuri de cîmp cu afeturi, un convoi destul de frumușel. Mai aveau timp să bea un pahar la cantină și apoi să pornească la drum cu toată prevederea. Erau și doi locotenenți, unul de artilerie și micul von Moon. În dreptul păduricii Főrster se opriseră la adăpostul colinei, făcuseră ordine în coloana de marș și-i așteptau pe cei cu picioarele împiedicate să-și reia locurile. Sergentul Pokorni tocmai le propunea ofițerilor ca în orice caz, cînd or trece de pădurice, să descalece și să dea caii în seama oamenilor, fiindcă s-ar putea ca tunurilor cu tragere lungă ale inamicului să le vină chef a scuipa. Deodată s-a auzit din spate zgomot de avioane. Locotenentul de artilerie, venit de curînd de pe frontul de est, susținea că ar fi avioane germane care se duc să bombardeze Amiens, cînd el, sergentul Sauber, cu oamenii mai pricepuți, au dat buzna căutînd adăpost. Apoi a început porcăria dracului. Înainte de a apuca tunarii de la antiaeriana din spatele casei pădurarului să iasă din adăpost, avioanele s-au repezit asupra coloanei și au luminat-o cu niște faruri ca de automobil. Auzi neobrăzare ! Și apoi au tras cu mitralierele asupra oamenilor în marș, secerînd în dreapta și-n stînga. Au coborît, porcii, pînă la treizeci de metri — și mai jos. Vai ce-a mai fost atunci : caii se smuceau din ham, se repezeau în gropile de obuze, nechezau, cădeau, oamenii strigau, o luau la goană, înjurau — nu, n-ar mai vrea să treacă niciodată prin așa ceva. A fost izbit cu nu știu ce, cu o piatră sau poate cu o balegă înghețată — uite aici, în umărul stîng. Duse mîna la spate. Și deodată căzu mort, cu fața înainte, peste casca lui de oțel. Sub umăr i se vedea o pată neagră, destul de mică.

Oamenii pălesc, unii rînjesc : iar au așteptat în zadar. Nici nu se poate altfel, de cîte ori e vorba să fie schimbați, au ghinion. Plutonierul-major Kliem smîrcîie o dată ducînd stînjenit mîna la nas, apoi spune :

— Întindeți-l pe patul lui și trageți-i cizmele, iar în gînd adaugă : n-ar fi rău să-i scoateți și pantalonii și rufele.

Hein Sauber își păstra cu mare grijă lucrurile și în groapă e întuneric. După aceea plutonierul Wahl îi închide ochii sergentului Sauber, îi pune mîinile pe piept și se întoarce către Kliem :

— Să sperăm că acum s-au lămurit și cei de la batalion. În ceea ce privește înlocuirea oamenilor, nu erau de temut nici un fel de dificultăți, cel puțin așa se afirma în *Lokal-Anzeiger*. Dar de unde să iei mereu alți cai ? E o problemă cu care o să-și spargă capul mulți adjutanți.

— Ține-ți gura, îl repede brutal Kliem, parcă n-ai fi fost prieten cu Sauber. Are doi copilași la Teltow.

— A avut, precizează plutonierul Wahl.

În raport se consemnează că au ajuns cu totul douăzeci și șapte de oameni ; li se îngăduie să se odihnească o jumătate de oră. Între timp, toți cei care sînt de serviciu sau în stare de alarmă ies din tranșee, conduși de noi comandanți, să ascundă încă în cursul nopții mitralierele și tunurile, sau cel puțin să le camufleze, ca să nu se vadă din avion. Au luat și gălеți și ranițe ca să poată transforma caii în cît mai multă carne de friptură. Ceva tot trebuie să mai fi lăsat cei de la antiaeriană, pionierii și artileriștii. Pleacă și sanitarii. O fărîmă de lună își aruncă printre nori lumina tulbure, ușurînd căutarea.

La început îi ajută ochii, în cele din urmă însă mai mult urechea. Gemetele răniților răsună neplăcut în noaptea rece. Un felcer slab și patru sanitari extenuați se îngrijesc de victimele atacului, dau peste îngrozitoare leziuni prin ricoșeu, de nenumărate cazuri mai simple,

cînd glonţul s-a oprit în corp sau l-a perforat, de un şir întreg de morţi. Locotenentul von Moon, care a fost uşor rănit şi e pansat la faţă, stă pe o ladă cu cartuşe şi se gîndeşte cum să întocmească raportul către batalion. Răsuflă uşurat cînd răsare din întuneric, făcînd paşi de uriaş, plutonierul Wahl, care, tînăr şi cu picioare lungi, o ia totdeauna înainte, şi, după scurt timp, plutonierul-major Kliem cu trupa. Oamenii se opresc grămadă privind locul nenorocirii, apoi se împrăştie comentînd şi punînd întrebări. Von Moon clatină din cap cînd aude că a murit subofiţerul Sauber — un om de nădejde, a cărui lipsă o va simţi cumplit ; asta mai lipsea ! Ce-a fost mai rău a trecut, acum trebuie să se îngrijească să nu zacă mitralierele peste noapte unde s-o nimeri, Kliem a adus destui oameni, aşa că pot încărca tot calabalîcul pe umeri, urnindu-l de acolo. De tunuri ar trebui să vadă amicul de la artilerie, dar...

Într-adevăr, caii sînt acum mai preţioşi decît oamenii. Dar iată-l că se întoarce din cercetare cu sergentul lui major şi cu oamenii de la cai. Au fost pînă departe pe cîmp. În primul rînd au tăiat funiile ca să poată alege din toată harababura pe de o parte caii răpuşi, împuşcaţi — unii aveau pielea găurită de cîte trei-patru gloanţe — pe de altă parte pe cei cu picioarele rupte şi pe cei teferi. Cîţiva dintre aceştia au luat-o însă la goană îngroziţi şi ar fi putut s-o păţească, dînd peste obstacolele de sîrmă ori căzînd în gropi de obuz îngheţate. Pe trei au pus mîna, dar unul s-a rătăcit cine ştie pe unde. Cîţiva cai răniţi au fost împuşcaţi şi a doua zi sau mai bine zis în dimineaţa aceea urmează să fie avansaţi la rangul de hrană. Artileristul spune apoi că pe întuneric va fi foarte greu să se vadă care-s gloabele artileriei şi care atelajele mitralierelor, iar locotenentul von Moon întrezăreşte clasicul conflict dintre cele două

arme, care va da de lucru întîi batalionului, apoi regimentului, apoi diviziei şi se va sfîrşi printr-un ordin al marelui cartier general în favoarea bombagiilor. Fiindcă, se va zice, pentru a mişca tunurile din loc e neapărată nevoie de animale, pe cînd infanteria îşi poate transporta armele mai grele şi cu forţa braţelor.

„Se cunoaşte, filozofează locotenentul von Moon, cînd e cineva dintr-o veche familie de ofiţeri, glasul bunicului şi al străbunicului îl îndeamnă să evite scandalurile de prisos şi totodată să-şi facă şi nume bun printre artilerişti.“ De aceea se miră (nu prea mult însă, doar tresare) cînd aude că plutonierul şi sergentul-major au rezolvat între ei problema pe aceleaşi temeiuri.

Tunurile şi afeturile trebuie scoase întîi din gropi — o treabă tare scîrboasă într-o regiune atît de nămoloasă. Pentru asta vor folosi toţi caii disponibili. Departe, în dreapta, orizontul e în flăcări, văzduhul se cutremură, răsună din ce în ce mai puternic de bubuituri şi pocnete ; numai de n-ar începe franţuzul şi aici tărăboiul. Se află în raza de acţiune a tunurilor lor cu tragere lungă.

Locotenentul von Moon, în timp ce se uită cum împarte cu competinţă plutonierul-major Kliem oamenii şi cum îi trimite să care lucrurile, îşi spune mîhnit : „Regimentul n-o să mai poată probabil înlocui caii aceştia frumoşi. Odată aşezate în gropi, acolo or să rămînă mitralierele pînă după încheierea păcii, vestigii interesante pentru călătorii englezi.“

Plutonierul Wahl vine şi-i raportează că oamenii au pornit la drum. Locotenentul îi zîmbeşte mulţumit : şi-a cîştigat destul de uşor insigna de rănit în război ; se scoală, ia din mîna lui Wahl o bîtă, făcută din vîrful unui copac uscat, şi ascultă înmărmurit ce îi expune fiul bancherului Wahl, ca pe un lucru de la sine înţeles :

că, în orice caz, caii vor rămîne la artileriști ; că la viitoarea mișcare de trupe regimentul nu se poate lipsi de remontă ; că domnul locotenent ar trebui așadar să propună în raportul pe care îl va înainta batalionului să se ocupe singur de achiziționarea cailor și anume din nord-est, unde escadroanele în descompunere ale rușilor albi îi vor ceda pe un preț de nimic. El, Wahl, are un cumnat prin părțile acelea, care e referendar și scriitor ; desigur că, prin relațiile lui, va putea înlesni perfect tranzacția. Din dragoste de patrie, Wahl se oferă să facă el, în interes de serviciu, drumul chinuitor pînă în regiunile acelea friguroase și pustii. Cei doi tineri în uniformă se opresc locului, unul rîzînd înveselit, celălalt, lunganul, dînd cu seriozitate din cap și privindu-și superiorul cu nevinovăție, drept în ochi.

— Wahl, spune locotenentul von Moon, clătinînd uluit din cap, cum de ți-a venit o asemenea idee ? Gîndești ca un militar, ca un german, ca... ca un adevărat prusac !

Se vede că Potsdam, al său *genius loci* [1], transformă oamenii. În anumite împrejurări, evreii din Prusia și garda prusacă se potrivesc. De ce nu ? Pînă la urmă nu există nici o deosebire. Data viitoare Wahl va fi doborît de un glonte și von Moon o va lua la picior teafăr, sănătos. Locotenenți nu pot să ajungă însă. Pentru asta se cere mai mult.

Un fluierat răsună peste cîmp. Departe, înainte, după o linie foarte dreaptă, cresc copaci de fum, se aud bubuituri. În stînga lor, mai în spate, urlă obuziere, bat în malul apei, caută podul de piatră de peste Somme. Cîțiva oameni aleargă, îndoiți de spate, spre groapa mare de obuz de unde se aude fluieratul. Poartă uniforme

[1] Geniul locului. (În limba latină, în original.) (n. t.).

cenușii și sînt bine echipați, căștile lor noi, de oțel, au pete neregulate de diferite culori.

Gropile de obuz sînt încă din anul trecut, pe marginile lor mijește un verde crud. Vremea e posomorîtă, dar uscată, pe cîmpul ușor vălurit miroase a primăvară și a pămînt ars.

Tînărul locotenent von Moon mai fluieră o dată să se adune oamenii. El conduce acum compania, plutonierul-major Kliem prima secție, iar plutonierul Wahl pe cea de a doua. Acesta-i tot efectivul companiei. A avut multe pierderi în ultima vreme și acum constituie rezerva de luptă.

— Gaz ? îl întreabă locotenentul von Moon pe comandantul de secție Kliem, care își dă drumul cu cizmele lui englezești de vînătoare, nou-nouțe, în groapa de obuz.

— Nu-u ! spuse Kliem.

— Unde e Wahl ?

— E într-o acțiune de recunoaștere în susul canalului Crozat. Așa cum stau lucrurile, parcă am intra iar în defensivă.

„S-ar putea să fie și așa — își zise locotenentul von Moon — dar ce zor are s-o spună ?" E obosit mort, i se închid ochii de somn, dar nu-i e îngăduit să adoarmă, fiindcă poartă o răspundere ; infanteriștii nu se pot feri de potopul de foc decît ascunzîndu-se după mitralierele cele grele. Pe jos zac morți ale căror căști s-au rostogolit cine știe unde ; în cădere, masca de gaze le-a lunecat pe umăr, sau le-a strivit fața. Oamenii privesc în tăcere — locotenentul prin binoclu — cîmpul răscolit. Parcă l-ar fi călcat piciorul uriaș al unui zeu teuton încălțat cu ghete țintuite, și floarea fiecărei ținte ar fi lăsat ca urmă o groapă de obuz. Gropile făcute de tunurile de mare calibru nu sînt rotunde, ci au mai degrabă forma

unui ou, iar într-o parte sînt mai abrupte decît în cealaltă. După peretele abrupt se poate vedea direcţia inamicului — aceeaşi ca acum un an.

Plutonierul Wahl vine în fugă peste cîmp. Săltînd cu picioarele lui lungi, se face din cînd în cînd nevăzut, de teamă ca vreun balon captiv de dincolo sau vreun avion îndepărtat să nu-l ia la ochi pe singuraticul care aleargă. Infanteria din prima linie n-a dat piept cu inamicul, pîlcuri de mitraliere, cum e şi cel al lor, paralizează orice mişcare, iar artileria engleză se ocupă de rest. În mijlocul cîmpului, Wahl se apleacă o clipă, şi locotenentul von Moon îl vede că taie cu baioneta ceva, priveşte obiectul respectiv şi-l aruncă. Apoi ajunge, în sfîrşit, şi în groapa lor, gîfîind, cu faţa roşie ca focul.

Tînărul von Moon se înveseleşte dintr-o dată. Cînd îi are alături pe oamenii aceştia doi se simte de minune. Cu ei ar putea să preia şi conducerea regimentului.

— O înghiţitură, spune David Wahl, privindu-l cercetător pe Kliem drept în ochi.

Acesta clipeşte din ochiul stîng. Wahl îi desprinde bidonul de la brîu ; cafea cu coniac, cafea veritabilă şi coniac veritabil. Wahl bea puţin, dar cu plăcere, pune dopul şi atîrnă bidonul iar la centironul prietenului său din alte vremuri. Apoi îşi aprinde o ţigară — una englezească, cu tutun galben-auriu — şi se reazemă nepăsător cu spatele de peretele gropii în care sînt înfipte schije ruginite de obuz. Puţin îi pasă. Se simte acolo ca acasă, aşa cum se simţea şi la bazinul de înot al lui Kliem. „Ciudat, îşi spune el, ce bine mă simt în mizerie, pîndit de moarte şi obosit, departe de casa părintească, de şcoală, de goana după cîştig, în sfîrşit de toată societatea burgheză."

Locotenentul von Moon îl întreabă ce a cules adineauri de pe jos. Îi răspunde că i-a tăiat unui muschetar

mort epoletul şi s-a uitat la insemne. Avea dinainte unele bănuieli. Regimentul silezian nu-l interesează, dar din el face parte fratele cumnatului său, e furier. Poate că ruda prin alianţă a surorii sale zace pe cîmp asemenea flăcăului mort de la care a cules informaţia. Cînd le-o veni şi lor rîndul ? Hein Sauber, de pildă, se gîndea mereu la ofensivă, i se citea furia şi frica pe faţă. Acum a scăpat, nu va mai lua parte la ea...

Locotenentul von Moon a primit veşti de la batalion. Bineînţeles nu referitoare la desfăşurarea bătăliei sau măcar a ofensivei germane care durează de şase-şapte zile sau cine ştie de cînd. Cine mai ştie de cîte ori a fost zi şi noapte, de cîte ori a dormit sau a fost treaz, de cîte ori a pornit înainte sau a stat pe loc, a mîncat sau a flămînzit, s-a luptat sau nu s-a luptat ? Asta se va şti abia mai tîrziu. Deocamdată prin conştiinţă trece un fel de bandă tărcată, asemenea căştilor de oţel, pe care albastrul, verzuiul şi cafeniul se contopesc într-o culoare cenuşie. Informaţiile, pe care furierul Fritsch le-a adus trecînd podul aflat sub bătaia focului, se referă strict la problemele trupei. Cea mai importantă : vor rămîne pe loc pînă cînd o nouă divizie se va strecura prin breşe. După aceea se vor retrage, pentru a se constata pierderile. Comandantul regimentului a căzut — în timpul unui bombardament aerian — din greşeală. Atacul era îndreptat împotriva brigăzii de cavalerie care a pornit prematur la acţiune, înainte de a şti că regiunile Alberich şi Somme, care se întindeau înaintea lor, sînt impracticabile. Englezii, deşi au fost întîmpinaţi cu un număr considerabil de escadrile germane, au dat iama în cai şi călăreţi. De altfel s-ar fi putut să fie şi americani sau francezi. Că germanii au inamici destui, la alegere.

— N-ar fi trebuit să ajungem aici, mormăie plutonierul-major Kliem.

Ceilalți doi nici nu dau măcar din cap. Sînt și ei de aceeași părere, niciodată n-ar fi trebuit împins războiul atît de departe. Acum, că „bătrînul" înnebunit după ordine a trecut pe lumea cealaltă și preia comanda căpitanul von Keudell, desigur că regimentul va fi retras de pe front și trimis în refacere undeva, într-un loc mai liniștit, probabil în Alsacia. Compania are peste patruzeci la sută pierderi ; de drept Wahl și Kliem ar trebui să capete cîte o companie. Dar nu o vor căpăta, doar sînt printre prusaci.

— După război va fi altfel, zice Wahl. Dar ce se mai aude cu legea electorală din Prusia ?

— Se opun unchii mei, murmură von Moon și toți trei izbucnesc în rîs.

(Unchii domnului von Moon fac parte din camera seniorilor din Prusia și camera seniorilor refuză politicos dar hotărît să acorde noi drepturi electorale. Toți prusacii se bucură de dreptul de a crăpa pe front, în mod egal și secret, nu să voteze în patrie.)

Ce se aude cu ofensiva ? Toți dau din umăr. Cînd începe înaintarea ? Nimeni nu știe ce i-o fi oprind în loc pe ăi mari, dar nu se arată nici trupe, nici tancuri. De altfel pe mitraliori nu-i supără. Mai bine acolo, decît cine știe unde cu un glonte în beregată. (Ei n-au habar că în fața lor se cască în frontul inamic o breșă mare și că nu lipsesc decît trupele de atac pentru a trece peste ținutul acela îngrozitor și a pătrunde pe meleagurile verzi și pline de prospețime ale Franței. Dar trupele nu lipsesc întîmplător, ele sînt în alte părți ale frontului, gata să atace, cincizeci și trei de divizii sînt în Răsărit, în țările subjugate.)

— Apropos de cai, spune locotenentul von Moon, o să se dea lupta pentru remontă. Adjutantul batalionului a luat în considerare propunerea dumitale, Wahl. Cred că von Keudell n-o să se opună. Și-atunci eu plec în permisie, iar dumneavoastră la Wilna.

— Măăăi ! exclamă David Wahl cu bucurie în ochi și-i dă cu cotul lui Kliem.

Cum serviciul era înnebunitor, iar permisiile mai rare ca untul, înaintase, într-adevăr, după măcelul acela al cailor, un raport grozav, ca să se aleagă cu un drum, în interes de serviciu, în Răsărit. Colonelul pusese, din calcul, raportul deoparte (voia să profite el însuși de împrejurare și să-și mai agațe o decorație pe piept). Acum murise, toate barierele dispăruseră pentru succesor și pentru Kliem și Wahl. Rîzînd voios și glumind, cei trei comandanți plănuiesc în groapa de obuz un tîrg de cai care le încălzește inima vreo zece minute.

Din spatele frontului vin în direcția lor avioane germane și aruncă un ordin, apoi o iau înainte spre canal, de unde mitralierele le scuipă cu furie. După o jumătate de oră un muschetar îi aduce locotenentului von Moon ordinul : „a se apăra capul podului de pe Somme, a se îngropa".

— Am ajuns de unde am plecat, spune Kliem.

— Sfeștania n-a ținut prea mult, spune von Moon. Șase sau șapte zile, nu-i așa Wahl ?

— Șase sau șapte zile mult prea lungi, răspunde Wahl, mă duc la secția mea.

— Poate că tăvălugul de foc s-a oprit prea repede. Poate că cinci ore de foc rulant n-au fost destul, spune von Moon pe gînduri. Inima lui de adolescent e îngrijorată și nu se poate împăca cu faptul că iar nu s-a ales nimic cu războiul de mișcare. Atunci cum rămîne cu victoria ? cu victoria făgăduită ?

— Cinci ore, dar cinci ore mult prea lungi, îl imită Kliem pe tînărul său prieten atît de spiritual. Am ster-s-o și eu. N-ar fi rău să vă mai uitați o dată la capul podului, pînă e ziuă.

Locotenentul von Moon dă din cap. Mai e pînă să se întunece, cel puțin patru ore. Cum ar face să mănînce mai întîi ceva cald ? Din fericire au cărat cu ei destulă pradă, cutii de tablă îngrijit lucrate. Nu duc lipsă.

— Un lucru e sigur, le spune el celor doi camarazi la despărțire, după ofensiva aceasta vor înceta cu siguranță ostilitățile, vor începe tratativele de pace. Ce-a fost la Brest nu poate rămîne fără urmări.

Stînd jos, îi privește pe ceilalți doi care s-au și ridicat și s-au îndepărtat cîțiva pași. Aceștia înalță din sprîncene, Kliem chiar și din umeri, de pare aproape cocoșat. Wahl își pleacă neîncrezător capul pe umărul stîng.

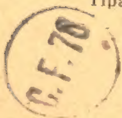
— Înainte spre Wilna ! exclamă el, apoi adaugă în latinește : Lumina vine de la răsărit !

CUPRINS

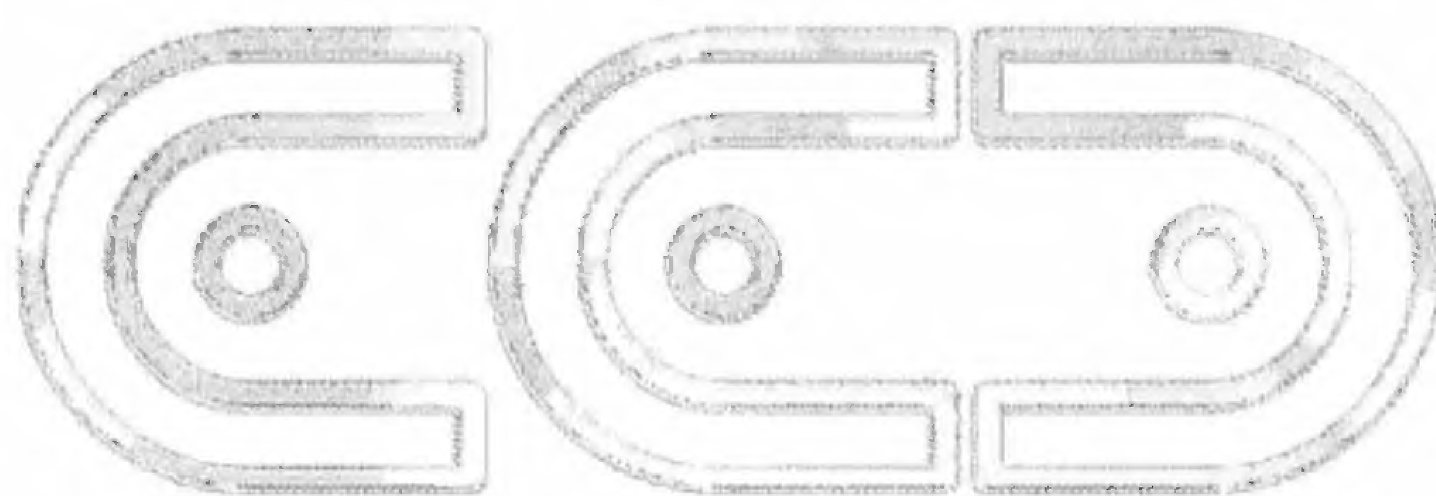
Responsabil de carte: S. Gredinger
Tehnoredactor: S. Malcaş
Corector: N. Teodosiu

Dat la cules 25.02.59. Bun de tipar 25.03.59. Tiraj 12.150 ex. Hîrtie tipar de 50 gr. m.p. Ft. 700×1000/32. Coli ed. 7,19. Coli de tipar 5. Ediţia I. Comanda 3721. A. nr. 19525. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 A—32 (08)=R.

Tiparul executat sub com. nr. 90242 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN", Bucureşti — R.P.R.

Scanare și prelucrare digitală

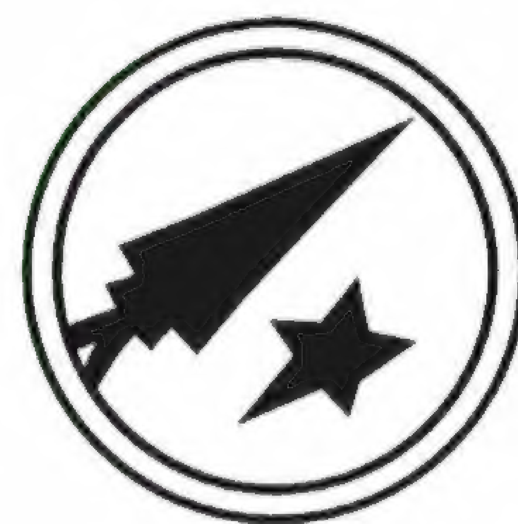
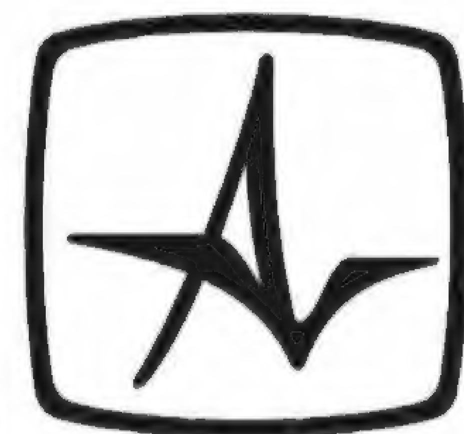

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2023